

Blodig flyter Dnjestr

Kriget 1992 i Moldaviens & Transnistriens diskurser
30 år efteråt

Nico Lamminparras

Abstract

And bloodstained flows the Dniester

War 1992 in Moldova and Transnistria's discourse 30 years after

After 30 years, the war of 1992 still defines the discourses along the Dniester. To differentiate the central arguments on both banks of the river, I contrast the discourses of the Moldovan president Maia Sandu and the Transnistrian president Vadim Krasnoselskiy, with my focus on sociopolitical aspects. This fosters knowledge on those even complex issues which arise among Moldova's widening EU-integration. Out of the abundant material provided by the 30th commemoration year of the war, I concentrate in the engulfment of the strife, and the start day of the decisive battle in Bender.

The core issue in the Moldovan SSR in 1989–1992 was to belong to the Romanian or the Russian civilization. Sandu repeats the wartime arguments of a country's sovereignty and its territorial integrity; through a Spring metaphor, she envisions a common European country with well-being. With these words she tends to outline the parameters of discourse externally and internally, not least because by February 2022 her popularity had sunk beyond the East-minded opposition figures.

Krasnoselskiy shoos Sandu's appeals to the international law. According to him, the MSSR was abolished in 1990–1991 by Soviet Moldovan politicians, with their declarations of Sovereignty and of Independence. The Moldovan operations of 1992 served as a retaliation to the Transnistrian nation that solely strived for its freedom; yet Krasnoselskiy doesn't disclose how and when this nation came to exist. To redirect the discourse, he calls for an investigation of the Bender bloodshed in mid-Summer 1992.

A few references are voiced to Ukraine. Krasnoselskiy avoids any implication that might compromise the republic's will to join Russia, besides, no issue may overshadow Transnistria's cause. Sandu launched a pro-Ukraine humanitarian campaign but generally highlights peace. One view the presidents do share: though three decades have passed, the wounds still bleed.

Tiivistelmä

Verisenä virtaa Dnestr

Sota 1992 Moldovan ja Transnistrian diskursseissa 30 vuoden jälkeen

Kevät-kesän 1992 sota sävyttää yhä asenteita Dnestr-joen molemmilla puolilla. Erotellakseni osapuolten konfliktia keskeisesti määrittävät argumentit vertailen Moldovan presidentti Maia Sandun sekä Transnistrian presidentti Vadim Krasnoselskijn diskurssia. Analyysini painottuu sosiopoliittisesti, mikä edesauttaa ymmärtämään niitä vaikeitakin kysymyksenasetteluja, joita Moldovan EU-integraatioprosessin yhteydessä esiintyy. Sodan 30-vuotismuistotilaisuuksien 2022 runsaasta aineistosta keskityn taistelujen puhkeamisen sekä Benderin ratkaisevan taistelun muistamisiin.

Ydinkysymys vuosina 1989–1992 muodostui kuulumisesta romanialaiseen tai venäläiseen maailmaan. Sandu toisintaa sota-ajan perustelut valtioturvareneiteetista ja alueellisesta yhtenäisyydestä. Kevätmetaforaa hyödyntäen hän visioi yhteistä, vaurasta eurooppalaista maata. Ilmaisullaan Sandu pyrki määrittämään niin diskurssin sisäiset kuin ulkoiset raamit. Hänen suosionsa laskeminen itämielisten oppositiojohtajien taakse pakottaa etsimään yhdistävää näkemystä, jolla säilyttää aloite.

Krasnoselskij torjuu Sandun vetoamukset kansainväliseen oikeuteen. Hänen mukaansa Moldovan SNT lakkasi vuosina 1990–1991 silloisten neuvostomoldovalaisten poliitikkojen kuuluttamiin Suvereenius- ja Itsenäisyysjulistuksiin. Moldovan sotilasoperaatiot 1992 olivat ”kosto” transnistrialaiselle kansalle, joka ainoastaan kamppaili vapaudestaan. Korkeatyyllisyydestään huolimatta Krasnoselskij ei täsmennä, milloin ja miten tämä kansakunta kehittyi. Diskurssia uudelleen ohjatakseen hän esittää tutkintaa siviilien surmaamisesta Benderissä kesällä 1992.

Ukrainaan presidentit viittaavat vähäisesti. Krasnoselskij välttää vihjaamasta mitään, mikä saattaisi kyseenalaistaa tasavallan Venäjään-liittymisen. Transnistrian kallista asiaa ei myöskään mikään saa peittää. Sandu avasi humanitaarisen avustuskampanjan Ukrainaa varten, mutta rauhaa hän tapaa korostaa yleisesti. Yhtä mieltä Krasnoselskij ja Sandu ovat nykyisyydestä: vaikka 30 vuotta on kulunut, vuotavat haavat yhä.

Sammandrag

Kriget 1992 präglar språkbruket vid Dnjestr, även 30 år efteråt. Trots regionens säkerhetspolitiska ställning finns det minimal forskning om Transnistrien-konfliktens nuläge. Genom min samhällsbetonade analys om krigsdiskurserna av

Moldaviens president Sandu samt Transnistriens president Krasnoselskij bjuder jag på en helhetsbild på konfliktparternas ledande argument. Detta främjar förståelsen av de komplexa spörsmål vilka i samband med Moldaviens EU-integration uppstår. Materialet består av stathuvudens autentiska anföringar på 30-årsminnesdagarna av krigets utbrott och av det avgörande Bender-slaget.

Såsom under åren 1989–1992 så ock nuförtiden gäller det samhörighet med den rumänska eller ryska världen. Sandu gentager argument om landets suveränitet och dess territoriala integritet. Missnöjet med henne tvingar presidenten att inrikes söka efter ett förenande argument. Paradoxalt ligger våren 1992 till grund för Sandus försoningsbudskap om ett europeiskt Moldavien med välstånd.

Krasnoselskij förkastar motpartens vädjan till internationell rätt. Efter Sovjet-Moldavien den 23 juni 1990 deklarerat suveränitet samt den 27 augusti 1991 självständighet fanns det ingen territorial integritet eller suveränitet att försvara. De moldaviska militäroperationerna år 1992 fungerade som en vedergällning mot det transnistrisk folk som stred för sin frihet. Dock preciserar Krasnoselskij inte när och hur denna nation såg dagens ljus. För att vidmakthålla diskursens initiativ begär Krasnoselskij en juridisk undersökning om de civilas dödande.

Endast matta referenser företes till Ukraina. Sandu lanserade en stödkampanj men allomfattande understryker hon fred. Krasnoselskij håller sig borta från sådana referenser som kunde ifrågasätta entitetens vilja att förena sig med Ryssland. Därutöver må ingenting skyla republikens dyra sak. Eniga är stathuvuden endast om nuläget – än blöder såren.

Forskningsbakgrund, material och metod

Fem dagar efter Ukraina-kriget bröt ut mindes grannrepublikerna Moldavien samt Transnistrien sina egna blodiga dagar exakt 30 år tidigare i Dubăsari/Dubossary (PRM 2022a; ibid. 2022b; Президент 2022a; ibid. 2022b). Under natten mellan den 1 och 2 mars 1992 i stället för ankomsten av den traditionella vårfesten Mărțișor/Мэрцишор¹ blev det ett fullbördigt krig. Stämningen var lika högtidlig på minnesdagen av Dnjestr-krigets kulmination i Bender den 19 juni 2022 (PRM 2022c; Президент 2022c). Staden spelade och spelar

1 Mărțișor i sig är en vitröd amulett som tros ha magiska krafter. Särskilt i Rumänien och Moldavien "offrar" barnen samt de unga dessa föremål i hopp om hälsa, lycka och välstånd. Symboliskt går folket mot vår. De moldaviska firat Mărțișor åtminstone ett sekel men festens allmänhet tilltog efter andra världskriget. (Buzilă 2010, 242, 247–248, 257–258, 260.) I december 2017 inkluderats festen i UNESCO:s världsarvslista.

fortfarande en strategisk roll med väg- och järnvägsbryggan över floden samt med övergångsstället av Sojuz-gasledningens sidorör till Chişinău, för att inte tala om ryska samt lokala militära anläggningar i fästningen. Stridigheterna upphörde av 14. Ryska Arméns intervention i sen juli 1992. Moldavien och Ryssland undertecknade vapenvila den 21 juli, och längs Dnjestr skapades det Gemensamma fredsbevarande styrkorna som består av transnistrisk, ryska och moldaviska soldater. Idag bevakar cirka 1500 ryska soldater Cobasnas enorma vapendepå i Norra Transnistrien och ungefär fem hundra patrullerar vid Dnjestr. (Strauţiu & Melinte 2021, 109–110, 113.)

Efter flera års moratorium var det Moldaviens nyvalda president Maia Sandu som i november 2020 öppnade debatten om Rysslands fullständiga reträtt. Både Transnistrien och Ryssland ser fredsbevararna och den mest i Tiraspol och Cobasna stationerade kontingenten, Operativa Gruppen av Ryska Trupper, som en helhet i vilken den andra garanterar rotationen av de första. Vid krigs temat poängterar Moskva och Tiraspol ryssarnas avgörande intervention 1992 som indrog blodsspillet. (Lamminparras 2024a, 158, 165–167, 175, 181–182, 184; se också Президент 2024a; ibid. 2024c.) Det är märkvärdigt att konflikten inte härjar mellan etniciteter eller nationaliteter utan mellan två värld(såskådning)ar. Å ena sidan försökte Moldaviens prorumänska ledning förena hela landet med Rumänien, å andra sidan ville Transnistriens multinationella befolkning förbli i och med den ryska civilisationen. (Cepreev 2015, 13.) I mars 2022 på västra sidan av Dnjestr konkretiserades detta i form av Moldaviens EU-medlemskapsansökan (PRM 2022d). Som svar på Chişinăus steg vädjade Transnistrien nästa dag till världen om ett fullständigt erkännande av republikens tillvaro (МИД 2022).

Förutom tidvis uppträdande information från/om Transnistrien (t.ex. Lofstad 2022; SvD 2023; Elgaaen 2024; ABL 2025) har Ukraina-kriget skingrat både forskning och nyheter från området. En militärpolitisk analys under hösten 2022 kallade bägge Vitryssland samt Transnistrien för Kievs flanker vilka utan egentlig militär deltagning binder ukrainska trupper och begränsar Ukrainas politiska, logistiska och strategiska alternativ (Lamminparras 2023). Vid tiden då denna text skisseras, i sen juli 2024, står situationen vid Dnjestr generellt likadan förutom vissa utvecklingssteg.² EU samt Moldavien ingick

2 Detsamma gäller det militär-politiska läget på korrekturläsningdagen den 15 januari 2025. Efter att Kiev fr.o.m. den 1 januari 2025 vägrat att förlänga den rysk-ukrainska överenskommelsen om gastransition pågår det nog en seriös energikris i Moldavien och Transnistrien. Moldavien antigen skaffar sig elektricitet från europeiska marknader eller tar nytta av inrikes produktion. I Transnistrien förrättas det även fem timmars avbrott i eldistributionen. Enligt dagens information har Moskva och Tiraspol alldeles

ett säkerhets- och försvarsavtal den 21 maj 2024 (Guvernul 2024a). Därtill har Bryssel och Chişinău för första gången diskuterat medlemskapsärenden på ministernivå (EC 2024; Moldaviens europeiska agenda se SND). Enligt Krasnoselskij bryter denna åtbörd, genomförd utan Tiraspol's samtycke, gällande ömsesidiga avtal och "kardinalt förser" elementära principer av internationell dialog (Президент 2024a). I sin tur höll president Krasnoselskij möte med EU-ambassadören i Moldavien Janis Mazeiks i början av juli 2024. Huvudtema-
na bestod av att främja fred vid Dnjestr, ekonomiska svårigheter och mänskliga rättigheter. Det mest intressanta är Krasnoselskijs erinran om de transnistriskas företag vilka icke kan ha bankkonto i grannrepubliken och således är tvungna att vänja sig till kostliga mellanhänder. Detta förebygger de möjligheter som själva EU har öppnat för transnistriskas genom sitt DCFTA-avtal med Moldavien. (Ibid. 2024b; se också МИД 2024; om DCFTA-avtalet se Commission.) Egentligen insinuerar Krasnoselskij att Moldavien inte villfar EU-krav, att Chişinău ej respekterar alla mänskliga rättigheter och att Bryssel torde notera dessa aspekter under medlemskapsprocessen (jfr. Lamminparras 2024b, 4, 11–12). M.a.o., om inte annat ekonomiskt tättar konflikten innan Moldaviens nationella referendum om EU-integreringen skall ta plats den 20 oktober 2024, i samband med presidentvalets första omgång.³

Trotts regionens i sista instans tilltagna relevans, finns det i Norden endast ringa forskning om Dnjestr-konfliktens nuläge och dess aktuella särdrag. För att utfylla bristen jämför jag Moldaviens president Maia Sandus diskurser och tolkningar om kriget vid Dnjestr för 30 år sedan med Transnistriens president Vadim Krasnoselskijs motsvariga anföringar (diskursanalys se t.ex. Fairclough 1992, 1, 38, 62–63; Borţun & Săvulescu 2009, 9–11). Enligt Ricoeur markerar begreppet *språk* enstaka ord som fullbördigt kan beskrivas med andra ord, däremot betecknar *talet* att utnyttja språket i betydelsefulla satser. Deras innebörd dock ej kan inses genom satsdelar (ord). Satsens egentliga betydelse är bunden till talarens syn på språkets förhållande till världen. (1976, 6–7, 20, 88.) Förenklat sagt, språk(bruk)et väller fram av fasta insikter men samtidigt fungerar som ett redskap för att uttrycka tidsenliga viljetillstånd. Med betoning på samhälleliga aspekter granskar jag således de argument som de två statshuvuden företer som mest fundamentala i och vid deras diskurs om Dnjestr-kriget 1992. Som stödinstrument fungerar följande frågor:

nyss hittat lösningen, troligen återställs gasleveranserna till republiken inom några dygn (Президент 2025); de andra notvårdiga utvecklingssteg som har förekommit efter juli 2024 kommenterar jag kort i fotnoter.

3 Tekniskt gällde folkomröstningen att komplettera eller icke grunden med EU omnämnd som landets "strategiska mål" och med ett nytt kapitel om unionens lagar.

- hur skildrar presidenterna kriget år 1992?
- hur beskriver de republikernas nutida ståndpunkter?
- vilka, om alls, referenser framkastar Sandu och Krasnoselskij till situationen i Ukraina?
- hurdana ting tiger statshuvuden om?

Det är värt att inse att metoden hellre letar svar på frågorna *hur* samt *under hurdana omständigheter* – i stället för *vad* och *varför*. Eller med Eskolas definition, betydelsen av ord, termer och begrepp är bundna till det/de sammanhang dessa manifesterar i (1996, 65, 127). I nötskal speglas forskningsobjektet gentemot det förgångna och nutiden, med dagens läge som riktpunkt (Лайдинен & Веригин 2004, 14). Likväl gläntas det förlåten till Rysslands och de Ryssland-sinnades geopolitiska förståelse. Vid sidan skaffar läsaren sig nyttig information om Moldavien och Transnistriens förflutna, delvis så ock om Sovjetunionens politik i sitt sydvästra hörn. Liksom Fairclough (1992, 1) fastställer, verkar omformningar i språkbruket gå hand i hand med större samhällseliga förändringar. Sådana lär Moldavien samt Transnistrien ha två – kriget hemma *då* och detsamma i grannlandet *nu*.

Knappt undersökt

Troligen blir denna artikel en av de första diskursiva svenskspråkiga helhetsbilderna på Dnjestr-krigets lokala tolkningar 30 år efter vapnen tystnade. Eftersom en kronologisk avancering skulle endast skingra diskurserna, blir analysdelarna tematiskt indelade. Om Rumäniens, Moldaviens, Transnistriens och/eller konfliktens historia finns det tiotusentals sidor (t.ex. Bruchis 1996; Bărbulescu mm. 1998; King 2000; Dima 2001; Carey 2004; Харитоновa 2008; Țaranu 2011; Lamminparras 2014a, 35–62; Cepreev 2015; Dulgheru 2016; *ibid.* 2018; Jacquet 2017; Țaralunga 2017; Țicu 2019; Бабилунга 2020a; *ibid.* 2020b). Tyvärr är vissa av dessa mer än tjugo – samt även de nyaste ett par – år gamla men stundom bjuder de på bakgrundsinformation.

Utvecklingen i Krim samt i Östra Ukraina år 2014 har väckt ett stort intresse i ex-sovjeternas ryskspråkiga och deras enklaver. Under temat Moldaviens påverkan på Ukraina – eller tvärtom – fokuserar de flesta i konfliktens rötter eller Transnistriens essens, ekonomi, EU eller förhandlingsprocessen (Albu 2015; Baban 2015; Ciurea 2015; Croitoru 2015; Нечаева-Юрійчук 2015; Ribeiro 2015; Чернявский 2017; González Martín mm. 2017; Филипенко 2018; Büscher 2016; Харитоновa 2019). De närmaste socialvetenskapliga, nationsbyggande-bundna presentationerna (Mitrofanova 2015; Osipov & Vasilevich 2019; Voronovici 2020) urskiljer Transnistriens (Dnjestr-området) identitet

och dess element mest under 1990-talet. Marandicis komparation om de misslyckade konfliktlösningarna i Transnistrien och Östra Ukraina (2023) innehåller endast ett citat från Sandu som därjämte är från år 2020. Dessutom siktar den undertecknade icke mot komparationen av Donetsk och Luhansk Folkrepubliken och Transnistrien – utan mot en fördjupad utredning av Sandus och Krasnoselskijs Dnjestr-krigsdiskurser. Jag har nyligen granskat Krasnoselskijs (i samband med Vitrysslands president Lukasjenkas) samtida militärpolitiska diskurs (Lamminparras 2023) samt Moldavien, Transnistrien och Kremls diskurser om den ryska militära närvaron vid Dnjestr år 2021, d.v.s. bara månader före krigsutbrottet i Ukraina (ibid. 2024a). Mot slutet av år 2024 publicerades det ytterligare två artiklar; den första granskar Vladimir Putins tolkningar om Moldaviens (krigs)historia och samtida position (ibid. 2024c) medan den andra bildar en lyrisk analys om Chisinau och Tiraspol's grunder för deras forntida olikhet (ibid. 2024d). På så sätt fokuserar jag mig med fog i Sandu samt Krasnoselskijs diskurser om kriget 1992.

Märkvärdigt är att den tidigaste forskningen om Dnjestr-kriget egentligen förrättades strax efter striderna upphörde. Beklagligen är Бабилюнга & Бомешкос tre 1990-taliga verk (1993a; 1993b; 1998) icke tillgängliga på grund av filformaten. Å andra sidan kan man anta att dessa inte inkluderar sådan information som ej skulle kristalliseras i Бабилюнras senare kommissionsarbete (2015) eller kulturologi (2018). Chelarus två artiklar (2020a; 2020b) undersöker nutida identiteter vid/runt Dnjestr men hon utnyttjar väldigt få ursprungsmaterial. Strauțiu & Melinteis (2021) artikel om Operativa Gruppen av Ryska Trupper stationerad i Transnistrien innehåller dock information ända tills år 2020 men den fokuserar i åren efter kriget. Diskursanalysen är inte varken dess ändamål eller metod. Intressant är tillika Minzararis analys om Moldaviens försvars- och säkerhetspolitik (2022) men tyvärr står historia samt myndighetsåtgärder i dess fokus – med enbart ett citat från Sandu och inga från Krasnoselskij. Därtill antog Moldaviens parlament den nya säkerhetsstrategin i december 2023, och märkligt återspeglar denna de till fullo förändrade omständigheterna (SSN). En särskild Försvarsstrategi (Strategia națională de apărare, SNA) för åren 2024–2034 är under lagstiftningen efter landets regering i jans godtog konceptet (Guvernul 2024b).⁴

4 Moldaviens parlament godtog den slutgiltiga versionen av SNA den 26 december 2024. Den konstitutionella neutraliteten respekteras. Strategin skissar försvarets vitala ändamål, den oförutsedda säkerhetsomgivningen, speciellt i hänsyn till Rysslands invasion i Ukraina och Moskvans vision om en landskorridor till Transnistrien, eventuellt "hybridkrigförande" o.s.v. Det konstateras resurserna och försvarets vidare utveckling, NATO- samt EU-samarbetet m.m. (SNA.)

Statliga toppkällor

I och vid diskursanalysen utnyttjar jag sådant material som ovillkorligt kan spåras till Krasnoselskij eller Sandu, till exempel autentisk video och direkta citat. Även om det gäller intervjuer, undviker jag journalistens tolkningar eller eventuella tekniska särdrag. Under översättningsprocessen har jag försökt bevara den ursprungliga stilen. Tyvärr ligger det relevanta materialet i obalans, med de flesta händelserna och diskurserna på Krasnoselskijs sida. Troligen är skälet drastiskt: ty den ryska interventionen i Bender i juni 1992 avgjorde Transnistriens existens och essens och försäkrade landets indelning (Lamminparras 2014a, 75–76, 92; *ibid.* 2014b, 42–43) att minnas händelserna fr.o.m. Tighina/Benders blodsspill kunde gå över i ett politiskt självmord i Moldavien. Att Moldaviens president inte alls år 2023 och 2024 har kommunicerat (*Comunicate de presă*) eller hållit tal (*Discursuri și mesaje*) om Bender-striden antyder likväl temats riskfylldhet. Däremot intervjuades Transnistriens president av RIA Novosti på minnesdagafton år 2023 (*Президент 2023a*), nästa dag svarade han på de lokala journalisternas frågor (*ibid.* 2023b); därtill organiserade man ett liknande presskonferens år 2024 (*ibid.* 2024a). Ändå exkluderar bristen på jämvikt presidentdiskurserna under perioden 2023–2024. Å andra sidan tycks innehållet icke påtagligt variera.

När det gäller krigsutbrottet i Dubăsari/Dubossary 1992, tillåter jag mig kombinera den 1 och den 2 mars till en och samma helhet. Det var ju under natten de s.k. provokationerna ledde till ett fullmässigt krig för tre årtionden sedan. Förutom våren 2022 finns det endast den egentliga högtidens tal av Sandu (PRM 2023a; *ibid.* 2024a) medan Krasnoselskij exceptionellt har inga Dubossary-anföringar våren 2023 och 2024. Förklaringen för detta pågående år (2024) är sannolikt delegatmötet av Transnistriens alla administrationsnivåer den 28 februari 2024 där presidenten bland annat rappade till Moldavien om åren 1990–1991 och spekulerade med krigets sanna dystra anledningar (*Президент 2024d*; se också *ibid.* 2024c). För att analysera ett tämligen balanserat och deskriptivt material koncentrerar jag mig i Sandus hälsning den 1 mars (PRM 2022a), hennes tal den 2 mars (PRM 2022b) och hennes hälsning på Tighina/Bender-minnesdagen (PRM 2022c) år 2022. Av Krasnoselskij blir de relevanta utdragen hans hälsning (*Президент 2022a*) och talet (*ibid.* 2022b) på utbrottsminnesdagen den 2 mars samt hans presskonferens den 19 juni (*ibid.* 2022c) likaså år 2022.

Krasnoselskijs tal på samma Tighina/Bender-minnesdag 2022 (*ibid.* 2022d) exkluderas eftersom det varar endast 1 min 10s och innehåller inget sådant som ej manifesterar i pressmötet. Likväl onyttigt blir det i sig kuriösa Parcani-minnet som daterar tillbaka till den 21 och 22 juni 1992. En avvärd luftrobot

hamnade i den ryska ingenjör-bataljonens stationeringsort nära byn Parcani samt åstadkom en explosion och bränder med 26 dödsoffer. (Пінцак 2009, 91; Президент 2022e.) Således täcker urvalet ca 43 procent av alla fjorton 1992-bundna diskurser år 2022. Dock blir andelarna per president ojämna – Sandu 100 % men Krasnoselskij 27 %. Visserligen fokuserar jag mig i de två höjdpunkterna år 1992 – utbrottet av kriget samt den blodiga klimaxen i Tig-hina/Bender – vilket koherent torde återspegla konfliktparternas ståndpunkter. Dessutom på grund av presidenternas aktivitet på det trettionde minnesåret blir det föga troligt att senare tal eller hälsningar på likadana minnestunder innehållsmässigt skulle framföra mervärde. Tidsmässigt må vi följa krigets ”diskursiva” gång tre och halv utav fem månader – dvs. genom de flesta och häftigaste stridigheterna.

Moldaviens diskursiva trängsel

Morgonen den 24 februari sammanträdde det moldaviska Högsta Säkerhetsrådet med hast. Moldavien förenade sig med världens enhälliga dom över Rysslands anfall mot Ukraina. Presidenten Maia Sandu bad parlamentet om att utlysa nödtillstånd, särskilt för att effektivisera myndigheternas verksamhet. Enligt Sandu funnits det ändock inga anledningar till fruktan. (PRM 2022e.) Fem dygn senare, den 1 mars, betonade Sandu att Märtişor anländer med fredsbudet (ibid. 2022a). Konkret gällde Sandus hälsning Ukrainas nyligen utbrutna krig, och i själva saken öppnade denna diskurs en humanitär kampanj ”Moldova pentru pace” – Moldavien för fred – lanserad i samarbete med Moldaviens regering, parlament samt president. Förståeligt hade krigsutbrottet chockerat grannlandet, vilket Sandu sålunda konstaterar. (ibid.) En aning paradoxalt såg Sandu inga skäl till panik tidigare men här fann för gott att dämpa upprörda sinnen genom att betona fred.

Tillämpar man Faircloughs övertygelse att språket är tätt bundet till dess omgivning i det forna ock i nuet, för att icke tala om sociala omvälvningar (1992, 1, 62–63), kunde man anta att Ukraina-kriget katalyserat Sandus tröstande bud. Genom att understryka ”În acest an” – bokstavligen ’detta år’, inte förra eller nästa – antyder Sandu i själva verket att ”fredsbudet” är aktuellare än någonsin (PRM 2022a). Å andra sidan, enligt Ricoeur framspringer betydelsen av enstaka ord enbart utav meningsfulla satser (1976, 6,7, 20, 88). I denna synpunkt får man ej blunda för Sandus fras som sådan. Först, ’Märtişor’ i sig tillhör oskiljaktigt det moldaviska samhällets kulturella arv, alltså referensen blir utanför både *språket* och *talet*. Såsom Eskola vidare förklarar (1998, 65, 127),

kvällen yttrandenas betydelse fram ur det/de sammanhang dessa manifesterar i. Allmänt väcker ordet 'Mărțișor' minnen och hopp, och förknippat på en gång med pax påminner om festen för 30 år sedan – då den ej kom med "fredsbudet".

Under perestrojkas sista år hade Sovjet-Moldaviens gemensamma reformrörelse på grund av språkfrågan söndrat i två-tre läger. Kulminationen blev lagen den 31 augusti 1989 som stadgade moldaviska skriven med latinska grafem som det enda statliga språket. Man artikulerade återinsättningen av latinskt alfabet bland andra med dess "vetenskapligt bevisat fonetiska och grammatiska lämplighet" till moldaviska, med syften att "mönstra ut vanställande som språket tillägnat sig igenom en kedja av objektiva så ock subjektiva anledningar" samt med ändamålet "att förhöja nivån på den lingvistiska kulturen av det moldaviska folket". De tack vare den sovjetiska industrialiseringen mest ryskspråkiga Rîbnița och Tiraspol på vänstra sidan av Dnjestr organiserade ett lokalt referendum om självbestämmanderätt; stöden för autonomi blev överlägsen. Fenomenet strax upprepade sig i staden Bender på högra stranden. (Lege 1989; Lamminparras 2014a, 52–60; *ibid.* 2014b, 43, 45–46; Бабилунга 2015, 3, 64–68; Dulgheru 2018, 166–178, 185–188.) Ehuru det icke bokstaveligt stiftats i språklagen, grubblar Krasnoselskij än idag hur det är rimligt att bannlysa människornas modersmål [ryska]. Till slut ledde detta till "tragedin". (Президент 2024c.) Framställt i korthet, de som framhåvt det rumänska arvet slöt sig samman under Frontul Popular din Moldova (Moldaviska Folkfronten) medan de slaviska och moldaviska som stått för ett jämlikt status för bägge ryska och moldaviska förenat sig i Jedinstvo (Enhet). I sydvästra delen av landet blev gagauzerna, som är ortodoxa men vars språkliga härkomst än disputeras, aktiva genom Gagauz Halkî (Gagauziska Folket) fr.o.m. februari 1988. Efter flera offentliga diskussioner i Ciadîr-Lunga, Vulcănești samt Comrat proklamerade gagauzerna sin autonomi den 12 november 1989. (Bejan 2022, 29–46, 222–224; 225–228; 231–233.)

Under våren-sommaren 1990 lagstadgade Moldaviens Högsta Sovjet den rumänska trikoloren som statsflaggan, adopterade samma hymn som Rumänien samt förklarade landets suveränitet den 23 juni 1990. Allt detta in jagade fruktan för en ofrånkomlig romanisation, särskilt vid Dnjestr (Țăralunga 2017, 152). Gagauzerna hade i sin tur bevarat det rumänska väldets drastiska faser under 1856–1878, 1918–1940 och 1941–1944 i minnet. I rädslan av att dessa ska gå igen kungjorde de sin självständighet den 19 augusti 1990. (Bejan 2022, 231–233, 235.) Vid hjälp av Moskva den 2 september 1990 realiserades det öststrandens autonomi – i form av en sovjetrepublik (Dulgheru 2018, 208, 213). Enligt Бабилунга skedde detta "återupprättande av statlighet i Transnistrien" i komplett uppfyllande av internationell rätt (2015, 3; jfr. Президент 2022b;

ibid. 2024c). Utvecklingen var knappast så nyanslös; då Moldaviens ledare Mircea Snegur⁵ bad Michail Gorbatjov att bidra till konflikternas fredliga lösning, rådde Sovjetunionens president tvärtom Chisinau att upphöra sin egen separatism (Bercu 2016, 106–107). Därtill förklarade Moldavien sin självständighet först den 27 augusti 1991, efter Janajevs kupp hade fallit i Moskva (Dulgheru 2018, 198–202). Likväl är det värt notera att de dåtida ledarna av Gagauzien och Transnistrien Ștefan Topal samt Igor Smirnov hade välkomnat Janajevs statsvälvning (Bejan 2022, 237).

De allra första skottlossningarna hände vid bron över floden i Dubăsari/Dubossary i november 1990 med flera dödsoffer (Dima 2001, 152; Lamminparras 2014a, 60–61; ibid. 2014b, 46–47). Ty i staden ligger det kritiska vattenkraftverket och M21-huvudleden österut passerar orten kunde (och fortfarande kan) ingendera överlämna staden. Därtill vid loss av kontroll i Dubăsari skulle Transnistrien ha blivit (och skulle bli) delat i två. Fast slutsatserna kanske ser ut has-tiga, tillåter jag mig undra om 14. Sovjetiska armén beväpnade och utbildade lokala ”gardister” (Dulgheru 2018, 214–216; jfr. Cepreev 2015, 15) samt i praxis tog alla strategiska positioner vid Dnjestrs övergångsställen (Țăralunga 2017, 153) för att förhindra detta. Trots en överenskommelse i november 1991 om strävan efter en fredlig lösning, utbröt det nya konfrontationer mellan moldaviska OPON-trupper och den transnistrisk folksmilisen omkring Dubăsari. Klimaxen blev den 13 december 1991 vilken synes den egentliga början på en väpnad konflikt. (Țăranu 2011, 148–149; Lamminparras 2014a, 61–62, 91; Слободянюк 2017, 91.) Sovjetunionen hade fallit, och det fanns två självständiga entiteter, Gagauzien samt Transnistrien, inom landets gränser. D.v.s. redan i början av våren 1992 var stämningen i Moldavien ytterst ansträngd. Parallellt var Moldaviens FN-medlemskapsprocess på gång vilket kanhända påskyndade sammandrabbningar: ju fastare landets indelning blir, desto mer seriöst detta borde iakttagas i FN-sammanhang? Natten mellan den 1 och den 2 mars 1992 eskalerade enstaka ”provokationer” till ett fullbördigt krig i den strategiska Dubăsari. (Lamminparras 2014a, 72–74, 89–90; Dulgheru 2018, 198–203, 215.)

5 Snegur föddes år 1940 i Norra Moldavien och efter flera sekreterarpositioner i Kommunistiska partiet valdes våren 1989 till Högsta Sovjeten. Han var dess president till hösten 1990 efter vilket hans titel byttes till republikens president. Snegur ledde Moldavien till december 1996, dvs under Transnistrien-konfliktens första faser samt krigstiden. Landets grundlag skisserades under hans mandat och den trädde i kraft den 29 juli 1994, senare grundlagsdagen. Avtalet om de ryska truppers reträtt nåddes i oktober 1994. Gagauzerna beviljades självstyre, Gagauz Yeri, med autonomilagen den 23 december 1994. Snegur gick hädan i september 2023 och vigdes till sista ro med begravningsdagen utlyst som nationell sorgetid.

Skenbart orimligt fungerar begreppet 'våren' som ett motiv i Sandus diskurs och förändras till ett försoningsbudskap. Hon framhöll ju denna årstid som ett redskap till sällheten:

Odată cu venirea primăverii, vrem să știm că viața poate învinge armele, aducătoare de distrugere și moarte.

Idag med vårens ankomst skall vi veta att livet kan besegra vapen, vållanden till förstörelse och död (PRM 2022a).

Att det är just kriget 1992 – och inte detsamma 2022 – Sandu hänvisar till blir iakttagbart då hon kort skildrar nuläget. Enligt Moldaviens president "lägger det [pågående tidevarvet 2022] bara tonvikten på säsongens värde" (ibid.). Först, hennes meddelande i sig lydde tröstande under nödtillståndet utlyst av landets parlament genast den 24 februari 2022 (Parlamentul 2023; tillståndet varat tills slutet av 2023). Fast det *då* blev krig, *denna gång* avvärjs tragedin även då denna härjar bakom gränsen.

För det andra, det egentliga målet av Sandus förlikningsbudskap tycks ha varit att skissa inramningar för Moldaviens inre diskurs. Landets missnöje stod starkt i februarigalluperna 2022: 65 procent ansåg att Sandu inte gör tillräckligt för att lösa nationens stora problem. Presidentens personella uppskattning hade sjunkit från 52 i juni 2021 till 36 procent. Populariteten av hennes regerande parti PAS föll från 49 till 33 procent under samma period. För statshuvudet blev det inte heller smickrande att hon i opinionsundersökningen stod bakom Chișinău borgmästare Ion Ceban, 48%, sin motståndare i presidentvalet 2020 Igor Dodon, 43%, ex-president Vladimir Voronin, 42% och den Ryssland-orienterade partiledaren i exil Ilan Șor, 38%, alltså bakom oppositionens toppansikten. (IMAS 2022, 23, 39, 42.) I ljuset av detta hade Sandu ett hårt jobb då hon inrikes försökte behålla det diskursiva initiativet, för att ej tala om dess ledarskap.

I tillägg till att oppositionsledarna – varav Dodon och Voronin öppet sympatiserar Moskva – gick indelningen skarp bland folket. 46 procent skulle ha röstat på EU och 39 procent på Eurasiska ekonomiska unionen. Kuriöst är att vid flera utrikespolitiska alternativ valde endast 22 procent den europeiska inriktningen och 20 procent såg välvilligt på öster. Populärast var ändå balanspolitiken mellan Europa samt

Figur 1: Sandu vid minneskomplexen Eternitate år 2024

Ryssland, 50 procent. (ibid., 48, 50.) För att överkomma dessa interna och externa impas måste Sandu leta efter en mest förenande utgångspunkt ur vilken initiera samt skissera diskurser. Ty EU och Eurasiska Unionen exkluderade varandra och Eurasien dög icke till henne själv, kunde hon påpeka enbart kriget 1992. Eller med hennes ord, ”såret som Moldavien bär 30 år...till vilket läkemedel än idag sökes” (2022b).

Hypotesen stöds av den observationen att Sandu genast dirigerade diskursen mot en framtida harmonisk och förmögen stat utan inre motsättningar.

Republica Moldova este țara noastră, a tuturor. Vrem și putem construi împreună o societate în care oameni cu opinii diferite pot conviețui pașnic, fără conflicte, unde toți pot trăi așa cum doresc, liber, dar cu respect unii față pe alții.

Republiken Moldavien är vår stat, allas. Tillsammans skall och kan vi bygga ett samhälle i vilket människorna med olika betraktelsesätt må fridfullt leva sida vid sida, utan konflikter, samt i vilket alla kan leva så som de vill, fritt, men i ömsesidig vördnad. (PRM 2022b.)

Minuset är att genom att återuppliva krigsminnen, även i mindre nyanser, måhända väckte Sandu, om inte förstärkte, farhågor bland åhörarna. Hennes hälsning på Tighina/Bender-minnesdagen den 19 juni 2022 antyder att sådana rädslor spridit sig bland folket. Igen måste presidenten uppmuntra moldaviska till enhällighet – som till slut leder till en fridfull ock välbärgad stat.

Suntem o țară pașnică și vrem să trăim în pace și liniște. Doar în pace și doar împreună vom putea construi o țară prosperă, o societate în care oamenii cu opinii diferite să poată trăi în bună înțelegere și respect reciproc

Vi är ett fridfullt land samt skall leva i fred och ro. Enbart i fred och enbart tillsammans kan vi bygga en förmögen stat, ett samhälle där människorna med olika åsikter må leva i en god samstämmighet och ömsesidig vördnad. (PRM 2022c.)

Tydligt verkar Sandus försoning ej fått ett märkbart gensvar inom loppet av två år. I en amerikansk enkät i maj-juni 2024 står hon ju i spetsen men det nationella förtroende för henne är enbart 33 procent. Å andra sidan fick rivalen Igor Dodon tjugotre, Ilan Șor femton och Ion Ceban tio procent. Problemet med denna gallup är ändock att den tillåter välja två alternativ, ”den mest” och ”den näst”. (IRI 2024, 17.) Resultaten av IMAS-undersökningen i maj 2024 bevisar nog en minsta uppgång: 46,8 procent ger presidenten skolvitsordet mellan sju och tio. Strängt taget kan fenomenet visa sig vara en optisk villa ty samma uppskattning beviljas Ceban av 46,3 procent, Dodon av 43,6 procent samt Șor av 36 procent. Lika statiska är siffrorna om landets utrikespolitiska inriktning;

proeuropeiska säger sig vara 34 procent, 13 procent bekänner sig som Ryssland-sinnade medan flertalet, 43 procent, understöder balanspolitiken mellan Öst och Väst. I ett separat referendum om EU skulle 54 procent rösta ja och 28 procent nej; i en lika enskild folkomröstning om Eurasiska unionen skulle Moldavien välja denna union med 39 mot 37 procent. Igen är det påfallande att Igor Dodon under en eventuell andra omgång i presidentvalet ska besegra Sandu med 43,5 mot 41,3 procent. (Petruți 2024a, 38, 51, 57, 58.) Såsom i USA, den nutida presidentens företrädare tillika kan vara hans efterträdare. Trots Sandus strävan efter försoning med vision om ett europeiskt välstånd (jfr. SND), leder ett dylikt valresultat till en ironisk paradox: Moldavien hejar på EU-integrationen men processen må förrättas av ett rysksinnat statshuvud.⁶

Transnistriens invariabla diskurs

I kontrast till Dnjestrns västra strand, kvarstår hågkomsten av de framfarna dagar som transnistriskas eldar Tiraspol's oavhållbara element. Notvärdigt upprepar den östra diskursen samma argument som drygt tio år tidigare (se Blakkisrud & Kolstø 2011, 196). I sin morgonhälsning på minnesdagen den 2 mars 2022 gentog president Krasnoselskij republikens drastiska öde.

6 I praxis blev folkomröstningen bitter och oavgjord: först vid åttatiden den 21 oktober tog JA-rösterna ledningen, till slut blev resultatet 50,35% för och 49,65% mot. I Republiken Moldavien röstade nästan 55 procent mot EU, i Gagauzien drygt 94 procent. 69 procent av de röstberättigade som bor under Transnistriens jurisdiktion likväl förkastade grundlagsreformen. (CEC 2024a.) Samma djupa paradox präglade presidentvalet fast Dodon strax efter den slutgiltiga brödtexten retirerade från valet. Det sittande Europasinnade statshuvudet Sandu vann första omgången med 42,49 procent, följd av den Moskva-sinnade ex-statsåklagaren Aleksandr Stoianoglo som fick 25,95 procent. Räknar man allas resultat, var det ändå den östra inriktningen som segrade med 51,5%. (Ibid. 2024b.) Under andra omgången den 3 november blev siffrorna 55,4 mot 44,6. Av de väljare som bor på Transnistriens sida 79,4% stötte Stoianoglo och i Gagauzien röstade 97% på honom, totalt inom Moldaviens gränser vann ex-åklagaren med 51,2%. (Ibid. 2024c.) M.a.o., republiken leds av president till vilken landets majoritet icke hyser tillit. Opinionsmätningen i sen november 2024 är väl beskrivande. Först, presidentvalet kallas för "inte alls/väldigt lite/lite fritt och korrekt" av 63 procent. För det andra, 66% anser att Sandu drog fördel av "de ståndpunkter som de utländska politikerna under sina statsbesök" uttryckte och 57% tycker att underrättelsetjänsten, åklagarna samt polisen bidrog till hennes seger. 40% vill inte se Sandus PAS-parti i parlamentet. Konstigt nog, nästan 30 procent skulle rösta på PAS men endast 24 procent på huvudoppositionen, dvs socialisternas och kommunisternas block BCS. Återigen, tar en hänsyn till alla rysksinnade, skulle dessa vinna valet med dryga 42 procent. (Petruți 2024b, 12, 15, 25, 43.)

...были убиты 804 человека, тысячи людей были ранены, десятки тысяч стали беженцами.

...804 människor avled, tusentals skadades, tiotusentals blev flyktingar.

...Но наш народ отстоял свою свободу и независимость благодаря мужеству и стойкости защитников Приднестровья.

...Men vårt folk vann sin frihet samt självständighet tack vare de transnistriskas svararnas tapperhet och uthållighet. (Президент 2022a.)

Först, att antalet dödsoffer under fem månaders stridigheter blev relativt lågt är värt att lägga märke till. Förklaringen är troligen krigets oregelbundna gång. I tillägg till den kritiska Dubăsari koncentrerade de sporadiska striderna sig mest i största tätorter vid Dnjestr, nämligen Tighina/Bender (Țaralunga 2017, 153; Țaranu 2017, 149; Dulgheru 2018, 220). Bara den 23 maj 1992 gav Moldaviens president Mircea Snegur edikt om att ”betrygga landets territorials integritet” (Харитоновa 2008, 193; jfr. PRM 2022b; ibid. 2022c). Å ena sidan hade överlämnandet av sovjetisk militärutrustning förstärkt Chișinău:s ställning (Харитоновa 2008, 193). Å andra sidan, fyra dagar tidigare hade 14. Ryska Armén öppet börjat lägga sig i krigsoperationer (Dulgheru 2018, 217–221).

För det andra, Krasnoselskij nämner icke och inte ens hänvisar till Ukraina. Detta kan förklaras högtidligt men ändå tragiskt: Transnistriens dyraste sak må inte skylas med den pågående påsen i grannlandet (eller var som helst). Därtill kunde hänvisningarna till Ukraina gå över i motsatta resultat, speciellt om man tar hänsyn till Putins teser om Ukraina (Путин 2021). Det ingår en varnande parallell till republikens strävan efter union med Ryssland. Genom att associera sig själv till den s.k. Donetsk-Kryvyj Rih [Krivoi-Rog] sovjetrepubliken som år 1918 förklarades och som ville bli delstat av det sovjetiska Ryssland kunde republiken påminna Moskva om viljan att förena sig. Egentligen blev projektens slut för ett hundratal år sedan en negativ förebild: Lenin intygade Donetsk-Kryvyj Rih kommunister att kvarstå i den ukrainska sovjetrepubliken i stället för den ryska. (Ibid.) I detta avseende är det nog långsiktigare att avstå sig från alla möjliga Ukraina-jämförelser. Samma försiktighet synes likväl i Krasnoselskij:s term ”беженцы”, flyktingar, som han exklusivt förknippar med sina egna (Президент 2022a). På grund av republikens demografi ingår dagens ukrainare på flykt mest i kategorin. Ty nästan 27 procent av 465 100 invånare har ukrainskt pass (МИД-ОС; jfr. Guvernul 2024c) är släktförbindelserna kors och tvärs gränsen täta – det behövs ingen specifik referens. Överhuvudtaget vill Krasnoselskij med ett sådant uttryck associera Europas invandrarfråga med Transnistriens utveckling för att kälta intresse samt sympati för republiken.

Ändamålet endast förstärktes då Krasnoselskij den 19 juni 2022 poängterade Benders midsommar för 30 år sedan:

19 июня – вторжение в город Бендеры. -- пару фактов, что этому предшествовало. Был переговорный процесс, и буквально за два-три дня до вторжения в город Бендеры молдавский парламент принял решение об исключительно мирном решении приднестровского вопроса. Тогда наши приднестровские посты были убраны с дорог, город был деблокирован, открыт. Через два дня произошло вторжение.

Den 19 juni – anfallet till staden Bender. -- några fakta om det som föregick. Det pågick en förhandlingsprocess, och bokstavligen två-tre dagar innan anfallet till staden Bender fattade det moldaviska parlamentet beslut om en obetingat fredlig lösning av den transnistrisk frågan. Då undanröjdes våra transnistrisk vägsräddningar, staden blev icke blockerad, öppen. I två dagar skedde anfallet. (Президент 2022c.)

Egentligen inbegriper Krasnoselskij ett bedrägeri. Parafraserat med Харитоновas ord, fungerade Chisinaus politiska beslut endast som täckmantel inför anfallet efter vilket de sanna förhandlingarna först skulle initieras (2008, 193). Alltfört sparar Krasnoselskij ej berömmet i frågan; bakom Benders mar-dröm låg ”den absolut förnuftsvidriga politiken av Moldaviens ledning, dolsk och nationalistisk” (Президент 2024c).

Fast det troligen aldrig kan utredas på ett tillfredsställande sätt, tyder realiteterna på en komplot, minst på en opportunistisk akt. Kriget kulminerade precis i Tighina/Bender på den västra brinken av Dnjestr mellan den 19 och den 23 juni och igen den 29 juni med artilleri-, granatkastar- samt gevärsseld (Харитонова 2008, 193–195). Enligt Krasnoselskij angrep Moldavien staden från tre håll: Căușeni i sydväst, Chișinău i väst och Varnița i norr (Президент 2024d). Det blir dock svårfattligt hur och varför man ej observerade de trupp-koncentrationer som tog plats innan en så stor offensiv. Ändamålet var ju att fortsätta anslaget till Transnistriens huvudstad Tiraspol ca en mil österut. Trots variation på källorna antas 800 soldater och civila ha avlidit, 1200 blivit invaliderade samt 1100 fastigheter blivit nerrasade. (Пінцак 2009, 91–94.) Tiraspol vidtog inga evakueringsåtgärder ty ingen anade stridsutbrottet; bara därefter flydde 100 000 civila (Президент 2024c). 14. Arméns intervention upphörde striderna men likväl cementerade Transnistriens oavhängighet och republikens Moskva-lydnad (Lamminparras 2014a, 75–76, 92; ibid. 2014b, 43; jfr. Президент 2024a; ibid. 2024c). Pakten mellan Moldavien och Ryssland om ”den fredliga lösningen av den väpnade konflikten i Dnjestr-regionen” nåddes den 21 juli 1992. Detta följdes strax av den nutida fredsbevarandemodellen med en rysk, en moldavisk och två transnistrisk bataljoner vid skyddszonen. (Strauțiu & Melinte 2021, 110.) Benders andliga resultat visade sig fundamentalt. Enligt Skvortsova stängde blodsspillet alla dörrarna till försoning (2002, 192). Denna övertygelse framskymtar i Krasnoselskijs krav på ruelsen. Förstulet dirigerar han diskursen om midsommaren 1992 mot juridik:

У каждого государства свои герои. В Молдове – те, кто убивал, у нас – те, кто защищал.

Varje stat har sina hjältar. I Moldavien – de som förgjorde, hos oss – de som försvarade.

Как можно верить и простить? -- Я со стороны Молдовы не вижу покаяния за содеянное. -- Нет покаяния, нет осознания, значит, нет прощения.

Hur kan en lita och förlåta? -- På Moldaviens sida ser jag ingen ruelle för det som de gjort. -- Ingen ruelle, inget vidkännande, d.v.s. ingen förlåtelse. (Президент 2022c.)

Internationell rätt vid kransnedläggningen

Enligt grundlagen är Moldavien permanent neutralt och landets territorium odelbart; förbudet att stationera utländska trupper står strikt (Constituția §11.1; ibid. §1.1; ibid. §11.2). Att Sandu ofta upprepar dessa principer förmodligen framspringer ur hennes andra utbildning inom internationella relationer (PRM-bio). I sitt tal vid Chișinăus Eternitate-minneskomplexen samt i sina senare Tighina-minnesord syftade hon på att flytta diskursens inramningar inne i internationell rätt och således återta den diskursiva ledarpositionen.

Un conflict armat care a început acum 30 de ani, care ținea suprimarea independenței și a integrității teritoriale a Republicii Moldova --.

En väpnad konflikt vilken ha börjat för 30 år sedan, vilken hotade underkuva Republiken Moldaviens självständighet samt territoriala integritet --. (PRM 2022b).

Ne amintim cu recunoștință de eroii căzuți pentru apărarea suveranității, independenței și integrității teritoriale a Republicii Moldova...

Med tacksamhet minns vi hjältar som stupade i försvaret av Moldaviens suveränitet, självständighet samt territoriala integritet... (ibid. 2022c).

Substantiellt är orden nästan identiska med landets krigstida president Snegurs edikt i maj 1992 (Харитоновa 2008, 193). Sålunda likställer Sandu sig med Moldaviens första, krigstida president och företer sig fortsätta dennes arbete. Igen får enskilda ord sin huvudsakliga betydelse i de sammanhang dessa framförs i (Eskola 1998, 65) under tiden som de fullständiga satserna beskriver ett [ändå hotande men i realia lite senare halv-konkretiserat] omslag i den unga nationens förflutna (jfr. Fairclough 1992, 1; Ricoeur 1976, 6–7, 20). Nackdelen är att Sandus uttryck innebär blodiga genljud från 1980- och 1990-talen på östra sidan av Dnjestr (Бабилунга 2018, 6), vilket näppeligen inger förtroende mellan konfliktparterna.

Före en likartad kransnedläggning i Dubăsari svarade Krasnoselskij tydligt på Sandus yttranden. Det är värt att notera att Krasnoselskij i princip accepterar Sandus vädjan till juridiska argument men icke utan att justera dessa.

Я еще раз хочу напомнить всем нам, всем тем, кто воевал против нас, и всем тем, кто отдавал приказы на вторжение: целостность Молдовы разрушили именно политики Молдавской ССР и тогда уже Молдовы. Своей Декларацией о суверенитете от 23 июня 1990 года, Декларацией о независимости от 27 августа 1991 года Молдова разрушила единое государство под названием Молдавская ССР.

Jag vill ännu en gång påminna oss alla, alla de som stred mot oss, och alla de som förordnade offensiven: Moldaviens territoriella integritet föröddes av själva politikerna av SSR Moldavien och redan då hela Moldaviens. Med deras Deklaration om suveränitet den 23 juni 1990, Självständighetsdeklarationen den 27 augusti 1991 förödde Moldavien den enhetliga staten med namnet SSR Moldavien. (Президент 2022b).

Med andra ord fanns det ingen territorial integritet att försvara, för att inte tala om suveränitet (jfr. Dulgheru 2018, 197–202; Constituția §3.1; ibid. §1.1). Tvärtom, efter några provokationer i rad, förnämligast i Cocieri [byn norr om Dubăsari]:

...Это была месть людям, месть Приднестровью за желание жить самостоятельно, говорить на тех языках, на которых они считают нужным, в том числе и на молдавском, за желание быть свободными.

...Det var en vedergällning mot folk, mot Transnistrien, för viljan att leva självständigt, att tala de språk de anser nödvändiga, bland andra moldaviska, samt för deras vilja att vara fria (Президент 2022b).

Här klingar det ett fjärran eko från Sovjet-Rysslands och Sovjetunionens tidiga nationalitets- och kulturpolitik. År 1918 hade Rumänien övertagit den dåtida ryska provinsen Bessarabien och Moskva avbrutit diplomatiska relationer med Bukarest (Dima 2001, 17). Grundtanken bakom detta var att ty de moldaviska konstruerade en egen nation, frånrövade ockupationen deras rätt till självbestämelse (King 2000, 57). I oktober 1924 skapades det Moldaviens autonomiska sovjetrepublik i vilken inkorporerades Dnjestrs östra strand och Ukrainas Balta-område (Dima 2001, 22; Țîcu 2019, 192–196). Tätt och kort var republikens funktion att förstärka informationsspridningen till flodens västra sida, utöva påtryckning på Rumänien samt locka bessarabiska att flytta sig intill Sovjetunionen (King 2001, 54). Även då Krasnoselskijs analogi med dessa faser

hittas mellan raderna, fördjupar han den juridiska diskursen. Egentligen gäller det var och en nations oförytterliga självbestämmanderätt.

I Bender den 19 juni 2022 preciserade Krasnoselskij Transnistriens egna legala synpunkter, både diskursivt och historiskt.

В Приднестровье многонациональный народ, состоящий из русских, украинцев, молдаван, людей иных национальностей.

I Transnistrien lever det ett multinationellt folk som består av ryssar, ukrainare, moldaviska, andra nationaliteter.

Приднестровское руководство, приднестровский народ требовали малого – дайте нам русский как язык межнационального общения, как второй государственный. Дайте нам автономию.

Transnistriens ledning, det transnistrisk folket begärde litet – ge oss ryska som mellanfolkligt språk, som det andra statliga. Ge oss autonomi. (Президент 2022с.)

Figur 2: Krasnoselskij vid Benders eviga eld år 2024

Tar man presidenten som exempel, blir republikens ”multinationalism” förståelig. Krasnoselskij föddes i Sibirien men antagligen förflyttade familjen sig till Transnistrien p.g.a. faderns militäryrke. Efter skolan i Bender fick Krasnoselskij militärutbildning i ingenjör-befälsskolan i Char'kiv och år 2000 utexaminerade i lag i Tiraspol. (Президент-био.) Ryska var språket och rysk var kulturen som förenade alla

dessa kanter av (ex-)sovjeterna. Presidenten har också ukrainskt medborgarskap, emellanåt utnyttjar han ukrainska ord i stället för ryska samt av och till uttalar 'g' på det ukrainska sättet som 'ch' (lyssna t.ex. Президент 2024с).

Trots sin allsidiga bakgrund skildrar Krasnoselskij inte när och igenom vilka faser Dnjestr-regionens olika nationaliteter blev ett sammansvetsat folk. Dock repeterar Krasnoselskij ofta att Moldaviens Högsta Sovjet både ”de-jure och de-facto” förött delstatens integritet. Eftersom SSR Moldavien betraktas en olaglig stat, logiskt existerar det två avskilda subjekt. (Президент 2024с.) En möjlig historietolkning är epoken innan andra världskriget. Till exempel, King anser att det agrara Bessarabien och det mest urbana Transnistrien aldrig innan skapandet av SSR Moldavien år 1940 hade format en entitet (2000, 100). Problemet med tesen är att strändernas skiljaktighet således har sina rötter i det urtida, men varken Chisinau eller Tiraspol i allt väsentligt definierar hurdana de är (bägges postulat om forntiden se t.ex. Lamminparras 2024d). En annan förklaring blir 1950-talet under vilket ryska språket och den ryska kulturen ersatte de

lokala i Moldavien, konsten samt vetenskapen inbegripna. Sannolikare är ändå 1970-talet då den avlägsna agrara sovjetrepubliken snabbt moderniserades. I största allmänhet blev Moldavien förryskat genom nya fabriker, ryska tekniska ord och produktnamn, via gatorna som även i landsbygder och småbyar nämndes efter sovjetkommunistiska hjältar. Majoriteten av den nya tunga industrin byggdes vid Dnjestr och de här industriella koncentrationerna lockade särskilt ukrainska samt ryska invandrare. (King 2000, 99, 102; Dima 2001, 63, 67, 76; Țicu 2019, 360–363, 365–369.) I sin tid kan denna utveckling tolkas ha varit Moskvas försiktighetsåtgärd och svar på Rumäniens ledare, Nicolae Ceaușescus ökade antipati mot Sovjetunionen. Ceaușescus nya tolkningar om Rumäniens historia, till exempel om Bessarabiens ryska annekktion år 1812, likväl skapade friktion mellan Bukarest och Moskva. (Moisa 2015, 129, 131, 133.) Industrialiseringens trippelmål var alltså att binda lokala i Moldavien och den moldaviska identiteten, förstärka nationens olikhet med Rumänien samt minska det allmänna missnöjet bland folket.

Ekon från sovjetperiodens processer hörs i Krasnoselskij's ord fast han inte nämner historiefasen. I alla fall verkar sammansvetsandet ha tagit plats väl innan kriget 1992. Krasnoselskij hade ju i Dubăsari/Dubossary häntytt en genocid, utan att öppet utlåta ordet.

До сих пор ни один политик не взял на себя смелость и не сказал, что на самом деле произошло. Ни прокуратура, ни суды, никто до сих пор не дал оценку убийствам мирных людей, военной агрессии против мирных людей.

Tills våra dagar har ingen politiker hittat sig mod och konstaterat vad som egentligen tog plats. Inget åklagarämbete, inga domare, ingen tills våra dagar har utfört en juridisk granskning om dödandet av civila, om militär aggressionen mot civila. (Президент 2022b).

Under ytan frågar Krasnoselskij inte i första handa efter en rättsvetenskaplig utredning. Denna vore mycket osannolik, inte minst eftersom inte ens Ryssland tycks ej visa intresse i undersökningen. Likasom Krasnoselskij bokstavligen beklagar, "ingen" ha granskat det dyra ärendet (ibid.). I realia uppfyller presidenten de inlärda diskursramen och utvärtes projicerar ett nytt referenssystem som också bör åtlydas i Transnistrien-debatten.

Slutsatserna

Med all tydlighet har 30 års sträcka ej närmat parterna i Dnjestr-kriget. Tvärtom, i presidentdiskurserna år 2022 verkar motsatsförhållandet mellan Chisinau

och Tiraspol manifesterar hetast. Å ena sidan, grundfrågan då var och än idag är om att tillhöra den rumänska eller ryska världen. Dnjestrns buffertzonen samt ca 2000 ryska soldater i Transnistrien bidrar inte heller till en snabb lösning fast freden överhuvudtaget råder vid floden i slutet av juli 2024 (och mitten av januari 2025). Integrationsförhandlingarna mellan Moldavien och EU har nyligen begynt på ministernivå. Folkomröstningen om EU-inriktningen ska ta plats den 20 oktober 2024, och över 50 procent förebådas godkänna landets utrikespolitiska kurs (vilket i sig realiserade men med en marginal mindre än 0,4 procent). Detta kan anses som klimax av Sandus försoningsvision om ett europeiskt och förmöget Moldavien. Däremot beklagar Transnistrien generellt samt i sina möten med EU-representanter Chisinaus restriktiva, även destruktiva handelspolitik. Enligt Tiraspol tvingar det företagen från östra sidan av Dnjestr till dyrbara förmedlare. Faktist insinuerar Krasnoselskij att Moldavien icke uppfyller EU:s krav och bryter likväl mänskliga rättigheter, exempelvis rätt att idka en näring. Genom den listiga misskrediteringen försöker Transnistrien minst fördröja Moldaviens EU-integrering samt höja dess egen position i och vid processen. Den pågående el-krisen i både republikerna tätnar dock konflikten samt diskurser; trots detta tycks en väpnad eskalation vid Dnjestr vara osannolik, minst så länge Moskvas landkorridor till floden förblir en avlägsen drömbild.

Å andra sidan ekar 1990-talets begynnelse kraftigt i Maia Sandu samt Vadim Krasnoselskijs yttrande. Mest för det inrikespolitiska trångmålet vinnlägger Sandu sig om att rycka åt sig diskursen och att dirigera denna inne i internationell rätt. Medan Sandu i november 2020 vann presidentvalet, fr.o.m. juni 2021 till februari 2022 ramlade hennes uppskattning från 52% till 36%; dvs. hon stod bakom de flesta oppositionsgestalter som känns för deras eurasiska sympatier. I samma opinionsmätning ansåg endast 22% EU som det första alternativet, följt av Ryssland med 20% samtidigt som hälften betraktade balanspolitiken mellan Moskva och Europa vara adekvat. Med minima omvandlingar visade situationen sig praktiskt densamma sommaren 2024. (I tilläggs till den nästan försumbara segern i EU-folkomröstningen bevisade presidentvalet i oktober-november 2024 likväl landets stora missnöje med Sandu även då hon i och för sig vann sin andra mandat. I det stora hela fick de östersinnade kandidaterna flertalet under första omgången, i den andra röstade folket inom rikets gränser på den Moskva-orienterade rivalen Stoianoglo. Paradoxalt leder Sandu nu ett sådant Moldavien som inte utfärdade presidentens fullmakt för henne.) För att överkomma djupa interna motsättningar skapar Sandu en högtidlig förenande framtidsvision om vartiden. Naturligen exkluderar detta bägge de polariserande EU och Eurasiska Unionen. Gång efter gång omvandlar Sandu Dnjestr-krigets fortfarande blödande sår till ett försoningsbud om ett förmöget

Moldavien där reciprok respekt är rådande. Med det ständiga uppreandet utan att skissa, för att inte tala om att anordna, konkreta åtgärder jagar Sandu enbart efter ledarpositionen i 1992-diskursen.

Angående krigets grunder utnyttjar Sandu, som utexaminerade i internationella ärenden, konstitutionella och dåtida diskurser om landets suveränitet och territoriala integritet. Samtidigt jämför hon sig med Moldaviens första, i september 2023 hädangångna, presidenten Mircea Snegur vars tid präglades av konflikter men tillika av både den nya grundlagens och den gagauziska autonomins ikraftträdande. Lätt skjuter Transnistriens president Krasnoselskij – milisgenerallöjtnant med rättsvetenskaplig slutexamen – Sandus argument ner. Vägen till ”tragedin” började fr.o.m. språklagen 1989 och bannet av ryska. Med öppna referenser till Moldaviens Suveränitets- och Självständighetsdeklarationerna den 23 juni 1990 samt den 27 augusti 1991 ombildar Krasnoselskij diskursen, sålunda förbehållande sig dess dominans. Det var nämligen SSR Moldaviens politiker som med dessa proklamationer förstörde den sovjetiska delstaten och dess odelbarhet. Situationen före år 1940 hade återställts, följaktligen fanns det två avsides entiteter. Som konsekvens fanns det ingen territorial integritet och ingen suveränitet att försvara inom loppet av våren-sommaren 1992. Till en viss mån har Krasnoselskij rätt ty den prorumänska politik som Moldaviens reformsinnade Högsta Sovjet verkställde under åren 1990–1991 injagade en befogad fruktan inte enbart bland landets ryskspråkiga utan också bland gagauzerna.

Tiraspol bibehåller det diskursiva initiativet genom att vidareutveckla motpartens argument och att lyfta fram Transnistriens hittills icke försonade prövningar under kriget. Enligt Krasnoselskij hade det av Dnjestr-regionens ryssar, ukrainare, moldaviska samt andra nationaliteter redan tidigare uppstått ett transnistriskt folk som endast ville leva i frid och prata de språk som man ansåg behövliga. Krasnoselskij definierar ej de tidevarv under vilka detta sammansvetsande tog plats. Måhända refererar han till 1950-talet då ryska språket och den ryska kulturen övertog Moldaviens administration, kulturliv samt vetenskap. En annan möjlig fas vore 1970-talet under vilket den mest agrara republiken industrialiserades och de ryska begreppen och orden forsade in i det lokala språket. De flesta produktionsanläggningarna placerades vid Dnjestr, och massor av ryssar samt ukrainare förflyttade sig in i trakterna. Det sistnämnda skedet är sannolikare ty Krasnoselskijs egen bakgrund är tätt förknippad med dessa processer. Han föddes i Sibirien varifrån hans familj flyttade till nutida Transnistrien efter faderns militäryrke. Han gick i skolan i Bender, fullgjorde sin värnplikt i Charkiv och senare avlade en juridisk examen i Tiraspol. Hans betoning på ryskan – ehuru han stundom tar nytta av ukrainska – härstammar från dessa upplevelser, det var ju språket med vilket man kunde kommunicera

överallt inom (de forna) sovjeterna. Det är inte helt obehörigt att inbilla sig att Krasnoselskij analogiskt anser det separata transnistriskas folket ha utvecklats.

För att undertrycka denna nations självbestämmanderätt organiserade de moldaviska myndigheterna provokationer vid den strategiska Dubăsari med vattenkraftverket och riksvägsbryggan över Dnjestr mellan den 1 och 2 mars 1992. Uppenbarligen tar Krasnoselskij inte alls hänsyn till att de s.k. transnistriskas gardisterna hade redan ett drygt år mottagit utrustning och utbildning från 14. Sovjetiska Armén stationerad längs Dnjestr samt stundom angripit de lokala moldaviska polisenheterna. Han förbiser också att 14. Arméns egna trupper hade tagit de vitala vadvästena under deras kontroll. I Transnistriens ögon gäller eskalationen till ett fullmässigt krig entydigt en hämnd mot civila. Detta företer Krasnoselskij som en oavhändligbar diskursram i det stora hela men likväl för den förlamade förhandlingsprocessen.

Sammalunda fodrar midsommaren 1992s blodiga klimax i trafik- och energiförbindelsernas korsningspunkt Bender ersättning. Konkret begär Krasnoselskij en juridisk granskning om dödandet av civila, med vilken term han i själva verket implicerar genocid utan att officiellt uttrycka detta. Presidenten förstärker sin position som diskursens utformare genom att skärpa utredningsbegäran med en allusion till Chisinaus hänsynslösa bedrägeri. Fortfarande kallar Krasnoselskij Moldaviens dåtida politik för vansinnig, lömsk och nationalistisk. Det ligger kanske lite sanning i det, eftersom ett par dygn innan anfallet kom Moldaviens parlament överens om en exklusivt fredlig lösning på den transnistriskas frågan. Detta följdes av avlägsnandet av vägspärrar i Bender. Ändå efter två dagar begynte offensiven. 14. Ryska Armén hade nog fr.o.m. maj 1992 öppet deltagit i stridigheterna men till slut avgjorde dess intervention i Bender framtida ståndpunkter. Å ena sidan upphörde eldgivningen, å andra sidan bekräftades det skiljelinjer och cementerades Tiraspol's Moskva-lydnad.

Trots tunga minnen och vasstungad debatt försäkrar både Krasnoselskij och Sandu vardera sin republiks oftergivliga strävan för fred. Dessa yttranden kan likaså, om inte för det mesta, anses hänvisa till Ukraina men överhuvudtaget finns det enbart få referenser eller allusioner till grannlandet. På Transnistriens sida får inget skyla republikens dyraste sak. Dessutom i ljuset av Putins Ukraina-teser kunde vilken som helst häntydan eller parallell gå över i ett negativt precedensfall. Däremot disputerar Sandu Ukraina-ärenden sannolikt i andra/mer relevanta sammanhang och samtidigt reserverar kriget 1992 endast för sina inrikes debatter samt framtidssyner. Samstämmiga är presidenterna bara i en sak. Samhällen under de senaste tre decennier efter kriget har utvecklats på sina vägar. Eller till synes Krasnoselskij detta kristalliserade, vardera har sina hjältar men förlåtelse är oduglig utan ruelle. Än blöder sårn – och blodig flyter Dnjestr.

Källorna (den 25 juli 2024 / den 15 januari 2025)

ABL (Aftonbladet, 2025). Elbrist i utbrytarregionen Transnistrien. 3.1.2025. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/gwBzWB/elbrist-i-utbrytarregionen-transnistrien>.

Albu, Natalia (2015). Influența crizei din Ucraina asupra securității Republicii Moldova. – *Revista Militară, Studii de securitate și apărare*. nr. 2(14). Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate "Alexandru cel Bun", 29–37.

Baban, Inessa. (2015). The Transnistrian Conflict in the Context of the Ukrainian Crisis. *Research Paper*. No. 122. Rome: NATO Defense College, 1–12.

Бабилунга, Николай (2020a). *Бессарабия под русским правлением : История края в жизнеописании его губернаторов в XIX–начале XX вв.* Тирасполь: Полиграфист.

(2020b). *Бессарабия под румынским правлением : История края в жизнеописании его оккупационных правителей в первой половине XX в.* Тирасполь: Полиграфист.

(2015). *Приднестровье: шаги истории*. Тирасполь: МИД ПМР.

(2018). Русская национальная идея и Приднестровье. – *Культурологический журнал*. 2018/4(34). Москва: Российский научно-исследовательский институт культурного и природного наследия имени Д.С.Лихачева, 1–14.

Бабилунга, Николай & Бомешко, Борис (1993a). *Дубоссары - кровоточащая рана Приднестровья*. Tiraspol: [icke angivet].

(1993b). *Бендеры: расстрелянные непокоренные*. Тирасполь: Приднестровский Государственно-корпоративный Университет.

(1998). *Приднестровский конфликт: исторические, демографические, политические аспекты*. Тирасполь: Приднестровский Государственный университет им. Т.Г. Шевченко.

Bărbulescu, Mihai & Deletant, Dennis & Hitchins, Keith & Papacostea, Șerban & Teodor, Pompiliu. (1998). *Istoria României*. București: Editura Enciclopedică.

Bejan, Ștefan (2022). *Găgăuzii: origini, evoluție și așezarea în sudul Basarabiei*. Chișinău: Editura Arc.

Bercu, Oleg (2016). *Evoluția social-politică a populației găgăuze, de la mijlocul secolului al XIX-lea și până la sfârșitul secolului al XX-lea*. Galați: Editura Muzeului de Istorie.

Blakkisrud, Helge & Kolstø, Pål. (2011). From Secessionist Conflict Toward a Functioning State: Processes of State- and Nation-Building in Transnistria. – *Post-Soviet Affairs*, 27:2. London: Taylor & Francis, 178–210.

Borțun, Dumitru & Săvulescu, Silvia (2009). *Analiza discursului public*. București: Școala Națională de Studii Politice și Administrative.

Bruchis, Michael. (1996). *The Republic of Moldavia from the collapse of the Soviet empire to the restoration of the Russian empire*. Laura Treptow (övers.). East European Monographs, Boulder. New York: CUP.

Buzilă, Varvara. (2010). Aspecte rituale și sărbătorești ale Mărțișorului. – *Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei*, vol. X (In honorem Prof. univ. dr. I. H. Ciubotaru). Iași: Muzeul Etnografic al Moldovei, 239–261.

Büscher, Klemens. (2016). The Transnistria Conflict in Light of the Crisis over Ukraine. – *Contributions to Research Papers*. 27.9.2016. Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik, 25–42.

Carey, Henry F. (red., 2004). *Romania since 1989*. Lanham (Md): Lexington Books.

CEC (Comisia Electorală Centrală a Republicii Moldova, 2024a). Rezultatele referendumului republican constituțional. Pdf.

(2024b). Rezultate alegeri turul I. Pdf.

(2024c). Rezultate alegeri turul II. Pdf.

Chelaru, Valeria. (2020a). Deconstructing the case of Transnistria's conflict: identities and representations. – *Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale*. nr. 2. Cluj-Napoca: Universitatea Babeș-Bolyai, 74–87.

(2020b). Competing identities in the ex-Soviet space: the Republic of Moldova's identity crisis in light of its frozen conflict in Transnistria. – *Anuarul Institutului de Istorie »George Barițiu« - Series HISTORICA - Supplement. No. LIX*, 2. Cluj-Napoca: Academia Română, 235–248.

Ciurea, Cornel. (2015). *Criza din Ucraina și impactul ei asupra sistemului de securitate al Republicii Moldova*. Chișinău: Asociația pentru Politica Externă.

Commission (European Commission, icke datat). EU-Moldova Deep and Comprehensive Free Trade Area. <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/eu-moldova-deep-and-comprehensive-free-trade-area>.

Constituția (Constituția Republicii Moldova). Pdf.

Croitoru, Vasile. (2015). Influența crizei ucrainene asupra securității Republicii Moldova. – *Moldoscopie*. nr. 2(69). Chișinău: Universitatea de Stat din Moldova, 145–153.

Dima, Nicholas. (2001). *Moldova and the Transdnestr Republic*. Boulder. East European Monographs, No. DLXXIX. New York: CUP.

Dulgheru, Valeriu (2018). *Istoria Republicii Moldova*. Chișinău: Tehnica-info.

(2016). *Istoria integrală a Basarabiei*. Chișinău: Editura Serebia.

EC (European Council Council of the European Union, 2024). EU opens accession negotiations with Moldova. 25.6.2024. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/06/25/eu-opens-accession-negotiations-with-moldova/>.

Elgaaen, Vilde (2024). Den moldovske utbryterregionen Transnistria ber Russland om beskyttelse. – *Verdens Gang*. 28.2.2024. <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/Ll8p3p/den-moldovske-utbryterregionen-transnistria-ber-russland-om-beskyttelse>.

Eskola, Timo (1996). *Uuden testamentin hermeneutiikka. Tulkintateorian perusteita*. Helsinki: Yliopistopaino.

Fairclough, Norman. (1992). *Discourse and Social Change*. Polity Press: Cambridge.

Филипенко, Артем. (2018). Филипенко А. Придністровський конфлікт 1992 року та російська агресія проти України: компаративний аналіз. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. Т. 37–38. Чернівці: Чернівецький національний університет, 73–80.

González Martín R. & Martín de la Guardia R. & García Andrés C. (2017). *Conflictos Postsoviéticos: de la Secesión de Transnistria a la Desmembración de Ucrania*. Madrid: Dykinson.

Guvernul (Guvernul Republicii Moldova, 2024a). Parteneriatului pentru Securitate și Apărare: „Alături de Uniunea Europeană, Republica Moldova devine mai puternică și mai rezistentă”. 21.5.2024. <https://gov.md/ro/content/prim-ministrul-dorin-recean-du-pa-semnarea-parteneriatului-pentru-securitate-si-aparare>.

(2024b). Extras din procesul-verbal nr. 30 al ședinței Guvernului Republicii Moldova. 17.7.2024. Pdf.

(2024c). Peste 358 mii de locuitori din regiunea transnistreană sunt cetățeni ai Republicii Moldova. 17.4.2024. <https://gov.md/ro/content/peste-358-mii-de-locuitori-din-regiunea-transnistreana-sunt-cetateni-ai-republicii-moldova>.

Харитонов, Наталья (2019). Специфика переговорного процесса по политическому урегулированию приднестровского конфликта в контексте украинского кризиса (2014–2018 гг.). – *Среднерусский вестник общественных наук*. vol. 14. no. 2. Орел: Среднерусский институт управления - филиал РАНХиГС, 85–99.

(2008). Приднестровье: война и перемирие (1990–1992 гг.). – *Новый исторический вестник*. № 1 (17). Москва: Российский государственный гуманитарный университет, 187–197.

IRI (International Republican Institute 2024). National Survey of Moldova. Washington D. C.: Center for Insights in Survey Research. Pdf.

Jacquet, Gilles-Emmanuel. (2017). *Histoire du conflit moldo-transnistrien*. Saint-Denis: Éditions Connaissances et Savoirs.

Jitari, Andrei. (2015). Asemanările și deosebirile conflictului transnistrean și a celui din Estul Ucrainei. *Revista Militară, Studii de securitate și apărare*. nr. 1(13). Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate “Alexandru cel Bun”, 13–18.

King, Charles. (2000). *The Moldovans. Russia, Romania, and the Politics of Culture*. Publication No. 472. Stanford: Hoover Institution Press.

Лайдинен Эйнар. & Веригин, Сергей (2004). *Финская разведка против Советской России. Специальные службы Финляндии и их разведывательная деятельность на Северо-Западе России (1918–1939 гг.)*. Петрозаводск: Компания РИФ.

Lamminparras, Nico (2024a). Dnestrin epätoivotut vartijat. Moldovan & Transnistrian presidentin diskurssi Venäjän sotilaista Moldovassa 2021. – *Tiede ja ase. Vol 2023 Nro 81* (2024). Toim. Evl. Esa Lappi. Helsinki: SSTS, 155–190.

(2024b). *Incursion into impasse? Russia, Ukraine, and Moldova, and the question of invading Transnistria*. Miscellaneous Papers. January, 16th, 2024. Till buds stående på begäran.

(2024c). Putin's implicit war history of the Russians by the Danube in 500–1792. *Revista de Istorie Militară*, 3–4/2024. București: Ministerul Apărării Naționale, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, 105–114.

(2024d). Esiajan erottaja, Rooman rajavuo. Laulu Moldovan-Transnistrian konfliktin mui-naisista juurista. – *Uoma 1/2024*. Helsinki: University of Helsinki, Master's program in Environmental Change and Global Sustainability, 43–45.

(2023). Sotimatta sitovat Ukrainaa. Valko-Venäjän ja Transnistrian rooli Venäjän ”erikoisoperaatiossa”. – *Tiede ja ase. Vol 2022 Nro 80* (2022). Toim. Evl. Esa Lappi. Helsinki: SSTS, 136–162.

(2014a). *Mikä on Transnistria? Dnestrin moldovalaisen tasavallan synty & nykypäivä*. Pro gradu. Helsinki: HY.

(2014b). Vain Venäjän vasalli? Transnistria EU:n ja Euraasian välillä. – *Tiede ja ase Vol 72 Nro 1* (2014). Toim. Evl. Ismo Turunen. Helsinki: SSTS, 42–74.

Lege (LEGE Nr. LP3462/1989, 1989). cu privirea la revenirea limbii moldovenești la grafia latină. 31.8.1989. Pdf.

Lofstad, Ralf (2022, 28. april). – Innkaller menn i Transnistria til militærtjeneste. *Dagbladet*. <https://www.dagbladet.no/nyheter/innkaller-menn-i-transnistria-til-militaertjeneste/75949993>.

Marandici, Ion (2023). Structural Bias, Polarized Mediation and Conflict Resolution Failure: A Comparative Examination of the Disputes in Transnistria and Donbas. – *Southeast European and Black Sea Studies*. 23:1. London: Taylor & Francis, 89–113.

MARM (Ministerul Apărării al Republicii Moldova, 2024). Strategia Națională de Apărare. <https://www.youtube.com/watch?v=GLQuMyGo65s&t>.

МИД (Министерство иностранных дел Приднестровской Молдавской Республики, -ОС). О Республике. Общие сведения. Icke daterat. https://mid.gospmr.org/ru/republic_main.

(2024). О заседании профильных специалистов по экономике. 4.7.2024. <https://mid.gospmr.org/ru/node/9683>.

(2022). Заявление МИД ПМР в связи с обращением РМ о вступлении в ЕС. <https://mid.gospmr.org/ru/node/8924>.

Minzarari, Dumitru. (2022). Neutrality With No Guarantees: The Evolution of Moldova's Defense and Security Policies. – *The Jamestown Foundation*. 1.4.2022. <https://jamestown.org/program/neutrality-with-no-guarantees-the-evolution-of-moldovas-defense-and-security/>.

Mitrofanova Anastasia. (2015). Transnistrian conflict in the context of post-Soviet nation-building. – *Sociolinguistics Studies*. April 2015. Vigo: University of Vigo, 191–205.

Moisa, Gabriel (2015), Chestiunea Basarabiei în imaginarul istoriografic al regimului Nicolae Ceausescu. *Revista de Istorie a Moldovei*, nr. 3(103). Oradea: Universitatea din Oradea, 129–139.

Нечаєва-Юрійчук, Наталія (2015). Придністров'я як фактор впливу на Республіку Молдову та Україну. – Історико-політичні проблеми сучасного світу. Т. 31–32. Чернівці: Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, 58–63.

Osipov Alexander & Vasilevich, Hanna (2019). Transnistrian Nation-Building: A Case of Effective Diversity Policies?. – *Nationalities Papers* 47(6). Cambridge: CUP, 1–17.

Parlamentul (Parlamentul Republicii Moldova, 2023). Parlamentul a votat pentru prelungirea stării de urgență. 24.11.2023. <https://multimedia.parlament.md/parlamentul-a-votat-pentru-prelungirea-starii-de-urgenta-2/>.

Petruți, Doru (Cercetare și Strategii SRL, 2024a). *barometrul socio-politic Republica Moldova. mai 2024*. Chișinău: IMAS. Pdf.

(2024b). *barometrul socio-politic Republica Moldova. noiembrie 2024*. Chișinău: IMAS. Pdf.

(2022). *barometrul socio-politic Republica Moldova. februarie 2022*. Chișinău: IMAS. Pdf.

PRM (Președinția Republicii Moldova, 2024a). Mesajul Președintei Maia Sandu, la ceremonia consacrată Zilei Memoriei și Recunoștinței, cu prilejul comemorării eroilor căzuți în conflictul armat de la Nistru. 2.3.2024. https://youtu.be/Hddt_Ua7U2w. Textversionen i <https://presedinte.md/rom/discursuri/mesajul-presedintei-maia-sandu-la-ceremonia-consacrata-zilei-memoriei-si-recunostintei-cu-prilejul-comemorarii-eroilor-cazuti-in-conflictul-armat-de-la-nistru>.

(2024b). Președinta Maia Sandu a comemorat eroii căzuți în conflictul armat de pe Nistru. 2.3.2024. <https://presedinte.md/rom/comunicate-de-presa/presedinta-maia-sandu-a-comemorat-eroii-cazuti-in-conflictul-armat-de-pe-nistru>.

(2024c). https://presedinte.md/img/media/6620/IMG_4188.jpg.

(2023a). Mesajul Președintei Maia Sandu de Ziua Memoriei și Recunoștinței, cu prilejul comemorării eroilor căzuți în conflictul armat de la Nistru. 2.3.2023. <https://presedinte.md/rom/discursuri/mesajul-presedintei-maia-sandu-de-ziua-memoriei-si-recunostintei-cu-prilejul-comemorarii-eroilor-cazuti-in-conflictul-armat-de-la-nistru>.

(2023b). Șefa statului, de Ziua Memoriei și Recunoștinței: „Libertatea noastră este prețioasă - ea merită și trebuie apărată”. 2.3.2023. <https://presedinte.md/rom/comunicate-de-presa/sefa-statului-de-ziua-memoriei-si-recunostintei-libertatea-noastra-este-pretioasa-ea-merita-si-trebuie-aparata>.

(2022a). Președinta Maia Sandu: „În acest an, Mărțișorul vine cu un mesaj de pace”. 1.3.2022. <https://www.youtube.com/embed/q3f5FVc4Aw8>. Textversionen i <https://prm.md/rom/comunicate-de-presa/presedinta-maia-sandu-in-acest-an-martisorul-vine-cu-un-mesaj-de-pace>.

(2022b). Ziua Memoriei și Recunoștinței. <https://youtu.be/PtHqOL6ioeI>. 2.3.2022. Textversionen i <https://presedinte.md/rom/discursuri/mesajul-presedintelui-republicii-moldova-maia-sandu-cu-prilejul-comemorarii-eroilor-cazuti-in-razboiul-de-pe-nistru-la-30-de-ani-de-la-declansarea-conflictului>.

(2022c). Șefa statului a transmis un mesaj cu prilejul comemorării celor 30 de ani de la luptele de pe platoul Varnița-Tighina. 19.6.2022. <https://presedinte.md/rom/presa/sefa-statului-a-transmis-un-mesaj-cu-prilejul-comemorarii-celor-30-de-ani-de-la-luptele-de-pe-platoul-varnita-tighina>.

(2022d). Declarația Președintei Maia Sandu cu ocazia semnării cererii de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană. 3.3.2022. <https://presedinte.md/rom/discursuri/declaratia-presedintei-maia-sandu-cu-ocazia-semnarii-cererii-de-aderarea-a-republicii-moldova-la-uniunea-europeana>.

(2022e). Declarația Președintelui Republicii Moldova, Maia Sandu, după ședința Consiliului Suprem de Securitate din 24 februarie, cu referire la situația din Ucraina. 24.2.2022. http://youtube.com/embed/zyJLD_2_Glc.

(-bio). Biografia Președintelui Republicii Moldova, Maia Sandu. <https://presedinte.md/rom/biography>.

Президент (Президент Приднестровской Молдавской Республики, 2025). Встреча Вадима Красносельского с представителями масс-медиа. 15.1.2025. <https://www.youtube.com/watch?v=5DfKJa3MA0M>.

(2024a). Интервью Президента ПМР Вадима Красносельского РИА «Новости». 16.7.2024. <https://president.gospmr.org/press-sluzhba/novosti/intervjyu-prezidenta-pmr-vadima-krasnoseljskogo-ria-novosti-24.html>.

(2024b). Вадим Красносельский принял главу Делегации Европейского союза в РМ. 2.7.2024. <https://youtu.be/bW55Af09e18>. Textversion i <https://president.gospmr.org/press-sluzhba/novosti/vadim-krasnoseljskiy-prinyal-glavu-delegatsii-evropeyskogo-soyuza-v-rm.html>.

(2024c). Вадим Красносельский ответил на вопросы журналистов. 19.6.2024. <https://president.gospmr.org/press-sluzhba/novosti/vadim-krasnoseljskiy-otvetil-na-voprosi-jurnalistov.html>.

(2024d). Речь Президента ПМР Вадима Красносельского в ходе VII Съезда депутатов всех уровней. 28.2.2024. <https://youtu.be/9vegQQAiHNo>. Textversionen i <https://president.gospmr.org/press-sluzhba/novosti/rechj-prezidenta-pmr-vadima-krasnoseljskogo-v-hode-vii-syezda-deputatov-vseh-urovney.html>.

(2024e). <https://president.gospmr.org/im.xp/056056050057051.jpg>.

(2023a). Накануне Дня Бендерской трагедии Вадим Красносельский ответил на вопросы РИА «Новости». 19.6.2023. <https://president.gospmr.org/press-sluzhba/novosti/vadim-krasnoseljskiy-otvetil-na-voprosi-ria-novosti-.html>.

(2023b). Глава приднестровского государства пообщался с представителями СМИ. 19.6.2023. <https://president.gospmr.org/press-sluzhba/novosti/glava-pridnestrovskogo-gosudarstva-poobschalsya-s-predstaviteli-ami-smi.html>.

(2022a). Обращение по случаю 30-й годовщины начала вооруженной агрессии Молдовы против Приднестровья. 2.3.2022. <https://president.gospmr.org/prezident/pozdravleniya-i-obrascheniya/obraschenie-po-sluchayu-30-godovscvihini-nachala-voorujennoy-agressii-moldovi-protiv-pridnestrovjya.html>.

(2022b) Президент принял участие в траурно-памятном митинге «Память нетленна». https://youtu.be/_huusOMcq5Y. Textversionen är nästan likadan i <https://president.gospmr.org/press-sluzhba/novosti/prezident-prinyal-uchastie-v-traurno-pamyatnom-mitinge-pamyatj-netlenna-.html>.

(2022c). Вадим Красносельский: «Самое страшное для понимания слова «простить» – отсутствие покаяния». 19.6.2022. <https://youtu.be/СyOIwopN60g>. Textversionen i <https://president.gospmr.org/press-sluzhba/novosti/vadim-krasnoseljskiy-samoe-strashnoe-dlya-ponimaniya-slova-prostitj-otsutstvie-pokayaniya-.html>.

(2022d). На Аллее Героев прошел митинг-реквием. 19.6.2022. <https://youtu.be/6oNBZHbA870>. Utdrag av talet hittas i <https://president.gospmr.org/press-sluzhba/novosti/na-allee-geroev-proshel-miting-rekviem.html>.

(2022e). Президент обратился со словами поддержки к семьям саперов, погибших в июне 1992 года. 21.6.2022. <https://president.gospmr.org/press-sluzhba/novosti/prezident-obratilsya-so-slovami-podderjki-k-semjyam-saperov-pogibshih-v-iyune-1992-goda.html>.

(-био). Президент. Биография. <https://president.gospmr.org/prezident/biography/>.

Путин, Владимир (2021). «Об историческом единстве русских и украинцев». 12.7.2021. Pdf.

Пінцак, Вадим. (2009). Червневі події 1992 року у Придністров'ї. – *Історична панорама*. Вип. 9. Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича: Чернівці, 89–96.

Ricoeur, Paul (1976). *Interpretation Theory: Discourse and the Surplus of Meaning*. Forth Worth: The Texas Christian University Press.

Ribeiro Corrêa, Renata. (2015). *As relações da Rússia com a Ucrânia e a Moldávia: uma perspectiva comparada da política externa russa para a Crimeia*. Salvador: Universidade Federal da Baía.

Сергеев, Александр (2015). *Приднестровье сегодня: проблемы и перспективы жизнедеятельности*. Москва: Российский институт стратегических исследований (РИСИ).

Слободянюк, Галина (2017). Создание народного ополчения и роль рабочей организации объединенный совет трудовых коллективов (ОСТК) в защите приднестровской Молдавской республики. – *Via in tempore. История. Политология*.

Vol 4, no. 22 (271). Белгород: ФГАОУ ВО «Белгородский государственный национальный исследовательский университет», 85–91.

SNA (Strategia națională de apărare a Republicii Moldova pentru anii 2024–2034). 26.12.2024. Pdf.

SND (Strategia națională de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”. Prosperă. Rezilientă). <https://gov.md/ro/moldova2030>.

SSN (Strategia Securității Naționale a Republicii Moldova). 15.12.2023. Pdf.

Strauțiu, Eugen, & Melintei, Mihai (2021). Grupul Operativ al Trupelor Ruse și misiune de pacificare transnistreană. – *Anuarul laboratorului pentru analiza conflictului transnistrean*. Volume V. No. 1 / 2021. Sibiu: Lucian Blaga University, 108–122.

SvD (Svenska Dagbladet, 2023). Ryskstött styre hävdar ”terrorförsök”. 9.3.2023. <https://www.svd.se/a/13Qnpe/ryskstott-styre-havdar-terrorforsok>.

Țaralunga, Victoria (2017). Conflictul transnistrean: cauze, esență, particularități. – *Tradiție și inovare în cercetarea științifică*, Ediția 7. Bălți: Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți, 150–160.

Țaranu, Anatolie (2011). Aspecte ale istoriei începutului conflictului transnistrean. – *Revista de Istorie a Moldovei*, nr. 3-4(88). Chișinău: Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei, 141–149.

Чернявский, Станислав (2017). Приднестровье в тисках украинского кризиса (к 25-летию приднестровского конфликта). – *Вестник Московского государственного областного университета. Серия: История и политические науки*. № 5. Москва: Московский государственный институт международных отношений (МГИМО), 187–197.

Țicu, Octavian (2019). *Homo Moldovanus Sovietic: teorii și practici de construcție identitară în R (A) SSM: (1924-1989)*. Chișinău: Editura Arc.

Вітман, Костянтин (2013). Роль референдуму в етнополітичних процесах пострадянського простору. – *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 48. Сергій Ківалов (ред.). Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 165–174.

Voronovici Alexandr. (2019). Internationalist Separatism and the Political Use of “Historical Statehood” in the Unrecognized Republics of Transnistria and Donbass. – *Problems of Post-Communism* 67(3): *Encounters after the Soviet collapse: Chinese presence in the former Soviet Union border zone*. Abingdon: Taylor & Francis, 288–302.

Visualiseringarna

Figur 1 Sandu vid minneskomplexet Eternitate PRM 2024c

Figur 2 Krasnoselskij vid Benders eviga eld Президент 2024e

”Rauhan rakentaja, asevoimien modernisoija”

Tadžikistanin ja Venäjän kahdenkeskinen sotilasyhteistyö
2014–2024

Nico Lamminparras

Ex-neuvostomaiden politiikan analyytikko, Sotilasasiantuntija, FM

Abstract

The war in Ukraine and the cumulative Western sanctions have enhanced the status of Central Asia in the eyes of the Kremlin, both economically and strategically. Concurrently, the mutual rapprochement of the region's states as well as China's increasing investments in the Tajik business dwindle Moscow's foothold in the country. Insofar, the tendency doesn't endanger Russia's military hegemony in the region: the presence of its 201. Military Base, the largest Russian army contingent abroad, in Tajikistan till 2042 was sealed in February 2014.

To elucidate the significance of this security arrangement, I examine the Tajik president Emomali Rahmon's discourse on the Tajik-Russian bilateral military cooperation, with my focus on its third decade 2014–2024. Concretely, I explore the research object through references, emphases, and implications; thence, I discern the respective arguments postured fundamental by President Rahmon. The source material consists of Rahmon's Russian-language statements during the official summits with the Russian president Vladimir Putin in 2017, 2019, and 2023. Subsidiary material is retrieved from the press releases of the Tajik presidential administration during the respective occasions in 2014–2024.

During the Soviet era Tajikistan played a secondary strategic role, and a mere division dislocated on its soil. As stipulated by Russia's Ближнее зарубежье –doctrine, the Tajik-Russian proximity dates to the Tajik Civil War in 1992–1997, during which the agreements on both the military and on the military-technical cooperation were forged. Rahmon's power relies on Russian arms, and the president views the 201. Military Base as a “key factor” in the regional security patterns. Moscow has trained and shall educate thousands of Tajik young in all branches of service, of which Rahmon expressed his gratitude in 2019.

Paradoxically, the equipment Russia has handed over to Tajikistan has 40–50 years of service history, whereas the 201. Military Base fields modern drones and

helicopters. In 2017–2022, Rahmon repeatedly underscored the modernization of the Tajik Army, expressly concerned over the deteriorating stability of the neighbouring Afghanistan. Since Summer 2022, Rahmon rather focuses on the cooperation of the parties' security services and law enforcement agencies, and the question on military equipment cease to constellate the president's agenda. From the Kremlin's point of view, after the war in Ukraine turned into a consuming stalemate, the age of the armament engaged in the clashes turns no decisive, unlike its volume. Yet, the longer the implementation of the Tajik-Russian agreements is suspended, the more Tajikistan is induced to hunt for backing from other actors; already, Uzbekistan and Tajikistan forged an alliance, while Tajikistan and Kyrgyzstan seek closer ties through the demarcation of boundaries. In plus, India operates two air bases, Iran produces drones whereas China dominates the streetscape of Dushanbe.

Tiivistelmä

Ukrainan-sodan ja lännen kiristyvän pakotepolitiikan myötä Keski-Aasian arvo Venäjän kumppanina on nähtävästi kohonnut, niin taloudellisesti kuin strategisesti. Samanaikainen alueen valtioiden keskinäinen lähentyminen sekä Kiinan laajeneva osuus tadžikistanilaisessa elinkeinoelämässä kuitenkin kaventavat Kremlin jalansijaa maassa. Toistaiseksi kehitys ei uhkaa alueen sotilaallisia asetelmia: Venäjän suurimman ulkomailla operoivan maavoimien yhtymän, 201. sotilastukikohdan, läsnäolo Tadžikistanissa vuoteen 2042 asti sinetöitiin helmikuussa 2014.

Tämän turvallisuustekijän olemusta ja merkitystä selvittääkseni tarkastelen Tadžikistanin presidentti Emomali Rahmonin diskurssia keskinäisestä sotilas-yhteistyöstä Venäjän kanssa, painopisteenä yhteistyön kolmas vuosikymmen 2014–2024. Aineistona toimivat Rahmonin venäjänkieliset lausunnot Venäjän presidentti Putinin tapaamisten yhteydessä vuosina 2017, 2019 sekä 2023, joista etsin asiaankuuluvia yhtäläisyyksiä, painotuksia ja viittaussuhteita. Lausuntoja täydentävät Tadžikistanin presidentinhallinnon tiedotteet vastaavista tapaamisista ajalla 2014–2024.

Neuvostoaikana Tadžikistanin turvallisuus- ja sotilaspoliittinen merkitys jäi vähäiseksi, eikä maahan sijoitettu yhtä divisioonaa suurempaa osastoa. Venäjän Ближнее зарубежье –doktriinin mukainen Dušanben ja Moskovon erityissuhde käynnistyi Tadžikistanin sisällissodasta 1992–1997, jonka aikana solmittiin sopimukset sotilas- ja sotilasteknisestä yhteistyöstä. Rahmonin valta on venäläisaseisiin sidottu, ja hän pitää 201. sotilastukikohtaa ”avaintekijänä” alueellisellemme turvallisuudelle. Venäjä on kouluttanut ja tulee kouluttamaan tuhansia tadžikkeja kaikkiin aselajeihin, mitä Rahmon kiitteli keväällä 2019.

Paradoksaalisesti Venäjän Tadžikistanille luovuttama kalusto on 40–50 palvelusvuoden iässä, kun taas 201. tukikohta hyödyntää moderneja helikoptereita ja lennokkeja. Vuosina 2017–2022 Rahmon toistuvasti painotti maansa asevoimien modernisaatiota argumentilla Afganistanin heikentyvästä vakaudesta. Kesästä 2022 lukien Rahmon siirsi diskurssinsa kärjen turvallisuuspalvelu- ja poliisiyhteistyöhön, ja varustelukysymys väistyi presidenttien asialistalta. Ukrainan-sodan muututtua kulutustaisteluksi muutos on Moskovan kulmasta johdonmukainen: rintamalla ei ratkaise saatavilla olevan kaluston ikä, vaan sen määrä. Toisaalta Moskovan-Dušanben sopimusten alati lykkääntyvä toimeenpano ajaa Tadžikistania etsimään tukea muualta. Uzbekistan ja Tadžikistan solmivat jo liittosuhteen, Kirgisia ja Tadžikistan lähentyvät toisiaan rajankäynnin myötä. Intia hyödyntää kahta sotilaskenttää, ja Iran valmistaa lennokkeja – samalla, kun pääkaupungin katukuvaa hallitsee Kiina.

Tutkimustausta, menetelmät ja aineisto

Samaan aikaan, kun maailma herkeämättä seurasi Ukrainan nopeasti kehittyviä tapahtumia alkuvuonna 2014, Keski-Aasiassa vahvistuva Venäjän jalansija jäi suurelta osin huomiotta. Presidentti Emomali Rahmonin ja Venäjän presidentti Vladimirin Putinin tapaaminen huipentui juhlalliseen ratifointikirjojen vaihtoon maiden ulkoministerien välillä (Рахмон 2014). Puolustuksellista ja valtiosuvereniteettia kunnioittavaa sotilasdoktriinia noudattava Tadžikistan oli lykännyt syksyllä 2012 sovitun Venäjän 201. sotilastukikohdan jatkumisen parlamenttikäsittelyn marraskuun 2013 presidentinvaalien yli (Lamminparras 2013, 99–100; sotilasdoktriini ks. БД-РТ). Vasta seremoniallinen dokumenttien vaihtaminen 6.2.2014 sinetöi tukikohdan läsnäolon aina vuoteen 2042 saakka (Рахмон 2014).

Ukrainan-sodan myötä länsimaiden kiristynyt pakotepolitiikka vain korottaa Keski-Aasian asemaa Moskovan silmissä. Toisaalta kahtena viime vuotena tuotetut läntiset arviot esittävät pessimistisen kuvan Venäjälle erityisoikeuksia entisissä neuvostotasavalloissa pidättävän Ближнее зарубежье (Bližneje zarubežje, ”Läheiset rajantakaiset”) –doktriinin nykyisestä onnistumisesta (esim. Götz 2022; de Waal 2024). Näkemykset eivät lähemmässä tarkastelussa ole toisiaan poissulkevia vaan tukevia. Sitä myöten kuin Kremlin yliote ex-Neuvostoliiton alueella horjuu – Ukraina traagisimpana tapauksena – on ainoastaan loogista, että Venäjä tukeutuu niihin maihin, joissa sillä vielä on vaikutusvaltaa (ja joissa/joiden kautta se voi padota kehitystä). Yksin vuonna 2023 Tadžikistanin ja ”strategisen avainkumppani” Venäjän kauppa kohosi 1,8 miljardiin dollariin (Рахмон 2024b). Kuten myöhempanä tarkemmin selvitän, sotilaspoliittisesti

Tadžikistan on mitä olennaisin maa Venäjälle. 201. sotilastukikohta on Venäjän maavoimien suurin ulkomailla (Рахмон 2019a; Бердников 2022, 45), ja yli 7000 sotilaan vahvuudellaan se suomalaisissa yksiköissä ilmaistuna vastaa rykmentillä vahvennettua prikaatia. Tämän lisäksi Tadžikistanin asevoimat ovat sekä Moskovon kouluttamat että varustamat.

Paitsi ”suhteiden vahvistamista ja laajentamista IVY-maiden” sekä islamilaisen maailman kanssa, vuoden 2023 lopun kansakuntapuheessaan parlamentille Rahmon linjasi Tadžikistanin ulkopolitiikan prioriteetiksi ”ystävällismieliset suhteet” naapurivaltioihin (Рахмон 2023c). Keski-Aasian valtioiden keskinäis-suhteiden tiivistyminen pakottaakin Kremlin suuntaamaan entistä enemmän huomiota tälle suunnalle, esimerkiksi Uzbekistan ja Kirgisia sopivat kesällä 2024 energia-, työllisyys-, kauppa-, kulttuuri ja liikenneyhteistyöstä. Symbolisena huipennuksena presidentit Šavkat Mirziyoev ja Sadyr Žaparov painoivat 400 megawatin aurinkovoimalan ja autotehtaan sekä neulevalmistuksen käynnistyspainiketta. (Мирзиёев 2024a; ibid. 2024b; Жапаров 2024a; ibid. 2024b). Tadžikistan ja Uzbekistan allekirjoittivat kolme kuukautta aiemmin ”historiallisen” liittosuhteen. Yhteensä 28 sopimuksessa viitotettiin energia-, alueyhteistyö-, tiede-, teollisuus-, infrastruktuuri-, kuljetus-, rajanylitys- ja kulttuurisiteiden kehittämistä. (Рахмон 2024c; Мирзиёев 2024c.) Vaikka sopimusten käytännön vaikutusta on varsin ennen aikaista arvioida, niiden merkittävyyden paljastaa se, että vielä vuosituhannen vaihteessa aseelliset konfliktit maiden rajoilla ja niiden yli, kiista Venäjän sotilastukikohta-aikeesta sekä kysymys alueen muinaisesta kulttuuriperinnöstä riitauttivat Uzbekistanin ja Tadžikistanin välit (Lamminparras 2013, 92–93, 95). Siksikin on oikeansuuntaista pohtia, että lähentymisellään Dušanbe ja Taškent vähintään piiloviestivät horjuvaa luottamusta Venäjään kumppanina. Vastaavasti Kirgisian ja Tadžikistanin välejä on viime vuosiin asti kiristänyt kiista rajankäynnistä, mutta tänä päivänä osapuolet pyrkivät sopimukseen diplomaattisin keinoin.¹ Tämän voi nähdä

1 Arviota Tadžikistanin ja Kirgisian rajayhteenoista huhtikuussa 2021 ja syyskuussa 2022 sekä niiden osuudesta Rahmonin tapaamisissa Putinin kanssa ei aineiston puutteesta ole mahdollista sisällyttää tähän analyysiin. Rahmon käsitteli kysymystä vain toukokuussa 2021, jolloin hän vakuutti maansa sitoumuksesta rauhanomaiseen ratkaisuun (Рахмон 2021a). Demarkaatiokiistojen vakavuudesta sinänsä kertoo se, että vuosina 2012–2023 on tadžikkitietojen mukaan tapahtunut 230 yhteenottoa. Huhti-toukokuun 2021 kahakoissa on ilmoitettu menehtyneen yhteensä 55 ihmistä, syyskuussa 2022 varsinaisen yhteenoton uhriluku kipusi yli sataan henkeen (Мирсаидов 2024). Ensimmäinen verinen yhteenotto puhkesi vuonna 1989, ja se koski vesi- ja maankäyttöoikeutta (Lamminparras 2013, 93). Neuvostoajalta periytyvää ongelmaa 972km mittaisella rajalla on yritetty sopia vuodesta 2002, ja vuonna 2024 on tarkoitus sopia jäljellä olevasta noin kymmenesosasta (Постникова 2023). Viimeisin tiedotettu hallitustenvälinen keskustelu käytiin ”ystävyyden ja yhteisymmärryksen hengessä” 24.11.2024 Bustonin rajakaupungissa Pohjois-Tadžikistanissa. Se määrittä

kriittisimpänä edellytyksenä maiden kahdenkeskisen yhteistyön tehostamiselle, joka niin ikään kohdentuu Moskovan heikenneen aseman paikkaamiseen. Tuiki tuoreet Venäjän ja Kazakstanin 20 sopimusta strategisen kumppanuuden syventämiseksi puolestaan määrittävät maiden alue- ja rajayhteistyötä, hallitustenvälistä ja ministeriöiden vuorovaikutusta, rakennus- ja asuntotuotantoa, rauta- ja maantiekuljetuksia sekä öljytuotesopimuksen pidennystä (Путин 2024a; ks. myös *ibid.* 2024b; Акорда 2024a). Vaikka Kazakstanin presidentti Kasym Žomart-Tokajevin mukaan Venäjä on ”luotettu liittolainen” ja maita ”yhdistävät rikkumattomat ystävyyden siteet” (*ibid.* 2024b) piillevät todelliset intressit syvemmällä: suhteen lujittaminen tähtää niin palauttamaan Moskovan jalansijaa Keski-Aasiaan kuin patoamaan enentyvien keskinäissuhteiden Uzbekistanille, Kirgisialle ja Tadžikistanille tuomaa lisäarvoa.

Analogisesti Kiinan presidentti Xi Jinpingin heinäkuinen valtiovierailu Tadžikistaniin implikoi Kremlin rapistuvaa ensisijaisuutta maassa. Pekingin pistona tästä voi tulkita sen, että ensi kertaa Kiinan valtiollisen historian ajalla maan korkein kunniamerkki myönnettiin ulkomaiselle henkilölle – Emomali Rahmonille (Рахмон 2024d). Vierailu tapahtui ”perinteisessä ystävyyden, hyvän naapuruuksuuteen, keskinäisen ymmärryksen sekä molemminpuolisen luottamuksen ilmapiirissä”, ja sen aikana allekirjoitetut sopimukset edelleen vahvistivat Kiinan ja Tadžikistanin teollisen, energia-, kauppa- ja investointiyhteistyön oikeusperustaa. Rahmonin mukaan ”strateginen kumppani” Peking on vuosina 2007–2023 sijoittanut yhteensä neljä miljardia dollaria Tadžikistanin liike-elämään. Näkyvin kohde on presidenttien juhlallisesti avaama parlamentin ja hallituksen uudisrakennus Dušanbessa. Osapuolet totesivatkin kaupan ja investoinnit Kiinan ja Tadžikistanin kanssakäynnin kulmakiveksi. Pekingin ’Vyö ja Tie’ aloitteen – joka kauppareittinä sivuuttaisi Venäjän – osalta Rahmon nosti esiin Dušanbesta Kulman solan rajanylityspaikkaan johtavan valtatie modernisoinnin sekä ehdotti myös rata- ja tieyhteyksien rakentamista Kiinasta Tadžikistanin kautta Iraniin. (Рахмон 2024e; *ibid.* 2024f; *ibid.* 2024g; ks. myös *ibid.* 2023c; Kiinan ’Vyö ja Tie’ –lainarahoituksesta ks. esim. Hurley et al. 2018.)

Kielentutkimuksesta sotilastietoa

Silminnähden monipuolistuneesta taloudellisesta, strategisesta ja sotilaspoliittisesta asemastaan huolimatta suomenkielistä tutkimustietoa Tadžikistanista on niukasti tarjolla, ja etenkin maan Venäjän-suhteista tietopääoma on liki

jäljellä olevien rajaosuuksien demarkaatiota. (24KG 2024.) Laajuutensa vuoksi teema on käytännöllisintä toteuttaa omana artikkelinaan.

olematonta. Tässä artikkelissa täydennän kotimaista tutkimusta maan sotilassektorista tarkastelemalla presidentti Emomali Rahmonin diskurssia kahdenkeskisestä puolustusyhteistyöstä Venäjän kanssa.² Vaikka vertailu Venäjän presidentti Vladimir Putinin lausuntoihin samaisissa tapaamisissa enentäisi kokonaiskuva, rajallisen tilan vuoksi se jää myöhemmän käsikirjoituksen aiheeksi.³ Myös Mengan huomautus siitä, että Keski-Aasiassa erityisesti pre-

- 2 Tadžikistanin ja Venäjän roolit Kollektiivisen Turvallisuuden Sopimusjärjestössä CSTO/ОДКБ ja Shanghai Yhteistyöjärjestössä SCO/ШОС jäävät rajallisen tilan vuoksi myöhemmän artikkelin teemoiksi. Tadžikistan ja CST(O) 1993–2019 ks. esim. Гуров 2011, 171–172; Сайдов 2015, 19–21; Щеколдина 2019, 1374–1377; Холиков & Амонулов 2020, 355–356, 357–358; Шукуров 2022, 95–98. Tadžikistan ja Venäjä CSTO:ssa 2020– ks. Майтдинова & Шарапов 2022; Рахмон 2024l; Путин 2024c. Heinäkuun 2024 kolmannella viikolla, käsikirjoituksen viimeistelyaikana, olivat käynnissä CSTO:n syksyharjoituksen valmistelut. Kirgisiaan kaavailussa esikuntaharjoituksessa työstettäisiin yhteistä valmiutta ja operointia aseellisen konfliktin torjunnassa, toinen harjoitus syvennyisi tiedustelun järjestämiseen ja kolmas harjoitettaisiin materiaalsen tuen yksiköitä. Keski-Aasian alueen nopean toiminnan kollektiiviset joukot, venäjäksi КСБР ЦАР, harjaantuisivat Tadžikistanissa laittomien aseellisten ryhmien maahantunkeutumisen torjuntaan. (ОШ-ОДКБ 2024a.) Tadžikistanista ao. valmiudessa on kolme pataljoonan vahvuista siirtymäkykyistä osastoa (Мухаммадиева и. др. 2023). Kausi olisi päättyvä Kazakstanissa harjoiteltaviin rauhanturvaoperaatioon sekä konfliktinratkaisuprosessin aikaiseen toimintaan (ОШ-ОДКБ 2024a). Sattumalta oikolukupäivänä 28.11.2024 CSTO:n ulko- ja puolustusministerien sekä sihteeristön kokous Astanassa Kazakstanissa keskusteli jäsenmaiden sotilaspoliittisesta tilanteesta sekä arvioi mennyttä ja tulevaa yhteistyötä, ml. Voiton 80-vuotispäivän 9.5.2025 yhteisjuhlallisuudet sekä liittolaisuuden lujittaminen (ОДКБ 2024). Hyväksytyt dokumentit linjasivat komentosuhteita, yhteisten joukkojen harjoittamista ja käyttöä, näiden varustelua, transitoliikennettä jäsenmaiden kautta sekä CSTO:n nopean toiminnan joukkoja (ОШ-ОДКБ 2024b) että Tadžikistanin Afganistanin-rajan vahvistamista (Рахмон 2024l).
- 3 Vastoin alkuperäistä aiettani olen pakotettu niin ikään eriyttämään Tadžikistanin presidentti Rahmonin Afganistanin-diskurssin omaksi käsikirjoitukseksi. Putinin kera aihe toistui säännöllisesti vuosina 2017–2022 (Рахмон 2017a; ibid. 2019a; ibid. 2021a; ibid. 2022a; ibid. 2022b). Kysymyksen merkitystä Kremlille enensi Yhdysvaltain aktivoituminen keväällä 2021 rauhankäytöstä Dušanben kanssa (ks. esim. USDS 2021). Talibanien vallattua Kabulin elokuussa 2021 Rahmon omaksui niin poliittisesti kuin kielellisesti jyrkän linjan (Lemon & Antonov 2022, 171, 175). Venäjä, Uzbekistan ja Tadžikistan pitivät yhteiset sotaharjoitukset, joita seurasivat tadžikkien ja kiinalaisten vuoristoharjoitus ääriiliikkien, huumekaupan ja rikollisuuden torjunnassa (Schulz 2021). Iran, jonka Tadžikistan-suhteet keskittyvät tiestöön, vesivoimaan ja persialaiskulttuurin edistämiseen, avasi toukokuussa 2022 lennokkitehtaan Dušanbeen (Lob 2022). Talibanien valtaannousu herätti myös vetäytymiseensä 2014 asti Dušanben kenttää huoltolentoihin hyödyntäneiden Ranskan ja Britannian (Lamminparras 2013, 95; MDAA 2014). Presidentti Macronin kanssa Rahmon keskusteli elokuussa 2021 puhelimitse rajayhteistyön käynnistämisestä, mitä heti lokakuussa seurasivat valtiovierailu Pariisiin ja Dušanben vakauttavaa roolia alleviivaava yhteislausuma (Élysée 2021a; ibid. 2021b). Ao. tapaamisesta oikolukuun 28.11.2024 eivät Macron ja Rahmon ole ylläpitäneet aktiivista kontaktia. Iso-Britannian osalta kehitys on hieman erilainen: syyskuussa 2021 Kansainyhteisö- ja YK-ministeri, Wimbledonin Lordi

sidentit ovat työstäneet kansallisia ideologioita omaa asemaansa legitimoidakseen (2015, 6), ohjaa keskittymään Rahmonin viestintään. Mikäli valtionpäähenkilön katsotaan ensisijassa määrittelevän kansallista olemusta, loogisesti on nähtävä tämän samassa viitoittavan erot, yhtäläisyydet ja suhteet ulkoisiin tekijöihin. Artikkelin tutkimusjakso alkaa 201. tukikohdan ratifointikirjojen vaihdosta helmikuussa 2014 ja pääosin päättyy kirjoitushetkeen heinäkuussa 2024. Marraskuun 2024 lopun oikoluku vähäisessä määrin ajantasaistaa tietoja. Paitsi että tällöin raottuu ikkuna tadžikistanilaiseen geopoliittiseen ajatteluun, huomioiduksi tulevat mahdolliset muutokset presidentin diskurssissa sikäli kuin esimerkiksi Ukrainan kriisi 2013–2021 tai helmikuussa 2022 puhjennut sota niihin vaikuttivat.

En niinkään esitä kysymyksiä, *mitä presidentti Rahmon julkilausui ja mikä oli projisoitu tahtotila* – vaan *miten ja millaisissa olosuhteissa*. Näin ymmärrettynä kieli ei rajoitu vain passiivisesti kuvaamaan ilmiötä, vaan kielenkäyttäjä saattaa yhtäältä tiedostamattaan ja toisaalta päämäärähakuisesti muokata julkitulojaan. Artikkelin tutkimuskysymykset voi tiivistää seuraavasti:

- miten Rahmon kuvailee sotilasyhteistyötä Venäjän kera?
- millaisena hän näkee Venäjän sotilaallisen roolin Tadžikistanissa?
- millainen yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne vaikuttaa diskurssissa?

Diskurssianalyysiä soveltaen etsin Tadžikistanin presidentin Venäjä-puheen-vuoroista painotuksia, samankaltaisuuksia sekä niiden piiloviittauksia (diskurssianalyysistä ks. esim. Fairclough 1992, 1, 38, 62–63; Eskola 1996, 65, 127; Borčun & Şävulescu 2009, 9–11). Syväluotaamalla presidentin virallisia esiintymisiä pyrin erottamaan ne argumentit, jotka Tadžikistan asettaa perustavimmiksi asiasta käytävässä debatissa (vrt. kielellisen tai muun yhteisön vuorovaikutusnormit ks. Siljander 1995, 111–114). Pelkistettynä kyseessä on kohdeilmiön tarkasteleminen sen menneen ja nykyisyyden lävitse, kiinnekohtana

Ahmad, vieraili Dušanbessa (Gov.uk 2021). Britannian tuoreimmasta mielenkiinnosta maahan kertoo ulkoministeri David Cameronin matka Tadžikistaniin, jolle osa 50 miljoonan punnan avustuspaketista osoitettiin (ibid. 2024a). Marraskuun 2024 lopussa Yhdistyneen Kuningaskunnan ja Pohjois-Irlannin sekä Tadžikistanin siviili-ilmailusopimus, ensimmäinen laatuaan, on Britannian parlamentin tarkasteltavana (ibid. 2024b). Kokonaisuutena Rahmonin Venäjä- ja ulkomaan diskurssin painopiste vaikuttaakin kesän 2022 jälkeen siirtyvän sotilaallisesta vuorovaikutuksesta pikemmin erikoispalvelujen ja järjestystä ylläpitävien viranomaisten yhteistyöhön (Paxmon 2024a; ibid. 2023b; vrt. ibid. 2022a; ibid. 2019a). Havainto pitää yhtä sen kanssa, että esimerkiksi läpi vuoden EU ja ETYJ ovat kohdentaneet koulutustaan Tadžikistanin raja- ja pelastusviranomaisille (OSCE 2024a; ibid. 2024b; ibid. 2024c). Yleisesti tutkimusaihe edellyttäisi laajaa Afganistan-maantuntemusosiota, Kabul-Dušanben suhdehistoriasta puhumattakaan. Toiseksi, jotta tämä toistuva sekä Eurooppaa myöten vaikuttava teema tulisi syvällisesti käsitellyksi, on luontevaa erottaa se yhdeksi-kahdeksi omaksi artikkelikseen.

kuluva aikakausi (Лайдинен & Веригин 2004, 14). Rahmonin kielenkäytön sosiaalisen ympäristön hahmottamiseksi valaisen Tadžikistanin maantiedettä, historiaa, politiikkaa ja yhteiskuntaa. Ohessa käy ilmi, kuinka kysymys yhtäältä turkinsukuisten kielten ja tadžikin sekä toisaalta venäjän ja tadžikin asemasta on värittänyt maan menneisyyttä, samoin kuin jälkimmäinen yhä ajoittain nousee keskusteluun (tadžikki ja tadžikkinationalismi itsenäisyyden ajalla ks. esim. Fararuni 2013). Käsittelen aineistoa kuvailevasti, sillä tapahtumien läheisyyden vuoksi on tarpeellista havainnollistaa, millaisia teemasidonnaisia julkituloja Rahmon toteutti vuosina 2014–2024. Kokonaiskuvan saamista edistääkseni olen jakanut analyysin temaattisiin lukuihin.

Tadžikistanista tutkimusvaje

Toisin kuin Venäjän presidentti Putinin, jonka diskurssiin kansainvälinen tutkimus on Ukrainan-sodan puhjettua yhä enemmän suunnannut huomiota, Tadžikistanin valtionpäähenkilön vastaavan tarkastelu jää harvojen tutkijoiden tai yksittäishavaintojen varaan (esim. Nourzhanov 2012; Menga 2015, 10–11, 15; Usmonov 2018, 31, 33–35). Tadžikistanilaisen kansakunnan ja identiteetin konstruointia, Rahmonin nationalismia ja nation-building’ia ovat tutkineet Akbarzadeh (1996), Smith (1998), Menga (2015), Blakkisrud & Kuziev (2019) sekä Lemon & Antonov (2022). Likeinen paralleeli on Murzakulovan & Schoeberleinin artikkeli Kirgisian valtioidentiteetin kehitystyöstä, jota kautta eliitti pyrkii legitimoimaan asemansa (2009). Сайдов puolestaan käsittelee Tadžikistanin kansainvälistä asemaa ennen ja jälkeen ”ovien avaamisen” (2015). USA:n ja NATO:n toimien vaikutusta Keski-Aasian turvallisuuspolitiikkaan 2000-luvun kahtena ensivuosituhannenä on tarkastellut Шукуров (2022), ja Парамонов & Столловский selostavat Venäjän sekä keskiaasialaisten valtioiden kahdenkeskistä turvallisuusyhteistyötä millenniumin ensivuosituhana (2009).

Tadžikistanin asevoimien syntyä ovat lyhyesti esitelleet Майхиев & Ақобирзода (2019), mutta huomattavasti laajemmin maan (alueen) uudempaa rajavartio- ja sotilashistoriaa ovat käsitelleet Назаршоев (2018) sekä Назаршоев & Бониезов (2019). Venäjän asevoimien olemusta ja vuorovaikutusta Tadžikistanissa ovat yleisesti selvittäneet Усманов (2007) sekä Парамонов & Столловский (2009, 67–69), mutta heidän tuoreimmatkin tietonsa periytyvät 2000-luvun alusta. Venäjän operointia Shanghain Yhteistyöjärjestön (SCO) ja Kollektiivisen Turvallisuuden Sopimusjärjestön (CSTO) puitteissa kattavasti valottavat Кутнаева (2010), Чиркин (2011), Гуров (2011), Щеколдина (2019), Холиков & Амонулов (2020) ja Бердников (2022). Osassa näitäkin

sisältöarvo perustuu silti lähinnä historiatietoon kuin ajantasaisuuteen. Artikkeliteemaa Moskovan ja Dušanben puolustusyhteistyöstä ovat juridisteknisesti käsitelleet Амонулов (2020) ja Майтдинова & Шарапов (2022), mutta näissä tutkimusotteena ei esiinny diskurssianalyysi eivätkä Rahmonin julkiesiintymiset ole tarkastelukohde.

Kuvaavaa suomenkieliselle tutkimusmaailmalle on, että esimerkiksi Helsingin yliopistossa Helka-tietokantahaku muodossa 'Tadžikistan' tuottaa lähinnä venäjänkielisiä teoksia, joiden yhtenä avainsanana termi esiintyy. Harvinainen poikkeus on Brucen varhainen arvio Tadžikistanin sisällissodasta (1998). Viitisentoista vuotta myöhemmin syvennyin itse Tadžikistanin turvallisuuskysymyksiin tutkimusjaksolla 1989–2013, erityispainotuksina maan kumppanuus Yhdysvaltain kera sekä tuolloin viiden vuoden sisään päättyväksi ilmoitettu kansainvälinen Afganistan-operaatio (Lamminparras 2013). Artikkelin ajankohta päättyy syys-lokakuuhun 2013, jolloin paikallinen ja ulkomainen keskustelu maan tulevasta turvallisuuspoliittisesta asemasta vasta tiheni. Keväästä 2012 alkaen ISAF-operaation pohjoista NDN-huoltoreittiä Tadžikistanin halki Kirgisiaan hyödynnettiin purkurahtiin, mutta sen käyttöosuus muodostui vähäiseksi. Yhdysvaltain vaikutus kanavoitui merkittävinä taloudellisina avustuksina erityisesti rajaturvallisuuteen. Uusista toimijoista Intia pyrki Tadžikistanin etelärajalla sijaitsevan Farkhorin lentotukikohdan kautta patoamaan Pakistanin etuja Afganistanissa sekä leventämään omaa jalansijaansa maassa, mahdollisesti Hisor (Ajni) lentotukikohtanaan Dušanben länsilaidalla. Tadžikistanin luonnonvaroja tähyten kielisukulainen Iran rahoitti vesivoimala Sangtuda-2:n sekä valtatiestöä Afganistanin läpi omiin satamiinsa. Dušanben ja Pekingin yhteistyö käynnistyi miljardilainoituksen muodossa, ja Kiina osoitti kiinnostusta varsinkin länsinaapurinsa mineraaleihin ja öljyteollisuuteen. Yhtäältä kansainvälisen ISAF-koalition tadžikeille mahdollisesti jättämä kalusto ja toisaalta kiinalaisten mielenkiinto maahan huolettivat Venäjää. Tadžikistan pyrki vielä hankkimaan lisämyönnytyksiä Kremliltä, ja se siirsi 201. sotilastukikohdan jatkon ratifioinnin myöhäsyksyyn. (Ibid. 98–101.) Tässä artikkelissa on siten luontevaa jatkaa sekä ajantasaistaa tutkimusta siitä, mihin edellinen jäi – sillä erolla, että rajoitun nyt Tadžikistanin presidentin näkemyksiin suorasta sotilasyhteistyöstä Moskovan kanssa.

Virallisaineisto venäjäksi

Emomali Rahmonin diskurssia analysoidakseni pitäydyn yksinomaan Tadžikistanin presidentin venäjänkielisessä sivustossa (Президент Республики Таджикистан, jatkossa Рахмон). Valitettavasti kielitaitoni ei toistaiseksi kata

tadžikkia, joten hyödynnän materiaalia venäjäksi.⁴ Tämä ei kuitenkaan tee diskurssianalyysiä tyhjäksi. Ensiksi, sivustoa päivitetään yhtäaikaaisesti niin tadžikiksi kuin venäjäksi. Toiseksi, Rahmonin kieli Venäjä-yhteyksissä ja Putinin kanssa on loogisesti venäjä. Tadžikistanin presidentti myös toistuvasti kiittelee venäläisiä kulttuuri- ja opetuslaitoksia maassaan (Рахмон 2017a; ibid. 2019a; ibid. 2023a; vrt. valtiollinen uudelleennimeämiskampanja 2015–2018 kts. Lemon & Antonov 2022, 173) sekä muistuttaa venäjän lakisääteisestä asemasta ”kansallisuusienvälisen kanssakäynnin” kielenä (Рахмон 2023a). Sekä sanavalinnat että sävy ovat täten täysin päinvastaiset kuin esimerkiksi vuonna 2009, jolloin presidentti uhkasi kieltää venäjän julkisista yhteyksistä (Lamminparras 2013, 97; Rahmonin henkilökohtainen ja valtiollinen kielipolitiikka 2006–2009 ks. Lemon & Antonov 2022, 173).

Erityistä hakua ei artikkelia laatiessani tarvinnut tehdä, sillä sivustoa oli mahdollista lukea teemoittain, kuten Независимость (Itsenäisyys), Россия (Venäjä) tai vaikkapa Праздник Рамазан (Ramadan-juhla).⁵ Venäjä-teeman alla aikajaksolla helmikuu 2014 – marraskuu 2024 oli kaikkiaan 31 uutista. Vertailun vuoksi mainittakoon, että tadžikinkielisenä sivustossa oli Venäjä-uutisia samalla tutkimuskaudella viisi enemmän, mutta tämä tuskin on ratkaisevaa sisällön kannalta. Esimerkiksi marraskuun 2023 tapaamisesta sekä helmikuun 2017 tilaisuuksista venäläinen sivustoversio esitti molemmista kuusi tiedotetta, mutta tadžikiksi edellisestä uutisjuttuja oli seitsemän ja viimeksi mainitusta kahdeksan. Yhtenevissä jutuissa kuvitus ei vaihdellut, mikä niin ikään viittaa ajantasaiseen ja yhtäaikaiseen toimitustyöhön. Tragikoomisena yksityiskohtana presidentin sivusto uudisti juuri viimeistelyaikana 17.7.2024 sekä ulkoasunsa, tiedotustapansa että komentopolkunsu. Teemalohkot muuntuivat sivupaneelin teema-alasvetovalikoiksi, ja linkitys kuhunkin uutiseen piti käydä yksitellen uudestaan läpi. Toki niin asia- kuin tekstisisältö ja eri kieliversioiden uutismäärä säilyivät samoina. Oikolukuun 28.11.2024 mennessä sivustoja ei ole muokattu;

4 Sama syy sulkee lähteistä pois Tadžikistanin puolustusministeriön, joka tosin ei muutoinkaan lukeudu ensisijaisiin lähteisiin. Venäjäksi versiota ei ole mahdollista hyödyntää, sillä sellaista ei tadžikiksi päivantasaisen sivuston vaihtoehtona esiinny (BM-ҶТ).

5 Mainitsemisen arvoista on, että Tadžikistanin maantuntemus oli luettavissa sivuston alareunan linkeistä, kuten История (Historia) ja Култура и образование (Kulttuuri ja koulutus), eikä erillisenä temaattisena lohkona. Sisäisesti linkientakaiset sivut jakautuivat edelleen alaotsikoihin. Sivustomuutoksen 17.7.2024 jälkeen etusivulta löytyvät kuvallinen ja otsikkomainen linkki Таджикистан (Tadžikistan), mutta ne vievät lähinnä lakitekniisiin ja poliittisiin esityksiin mm. maan itsenäistymisestä, perustuslaista ja valuutasta. Koska puhujaa ei näissä ole jäljitettävissä kuin harvojen sitaattien tapauksessa, ei diskurssianalyysi sivujen tietorikkaudesta huolimatta ole sovellettavissa tämän tutkimuksen päämääriin. Sinällään ei jää epäilystä, etteivätkö nämä presidentinhallinnon tuotoksina sisällöllisesti seuraisi ja kuvastaisi valtiojohtoon virallista linjaa.

presidentinhallinto uutisoi CSTO:n yhtäaikaisesta kokouksesta, mutta Putinin ja Rahmonin mahdollisesta tapaamisesta ei ole tiedotettu. Olennaisempi harmi analyysille on, että suurimmassa osassa uutisia Rahmonin tapaamiset, käymät keskustelut ja/tai solmimat sopimukset korkeatyylisesti todetaan tapahtuneiksi (esim. Paxmoh 2017b). Toisinaan Rahmonin diskurssia referoidaan epäsuorasti, kuten ”Valtiopäähenkilö kunnioitettu Emomali Rahmon lausui...” (esim. ibid. 2018; ibid. 2024a). Usein keskustelusta tiedotetaan nimettä, kuten ”Osapuolet korostivat...” ja ”Valtionpäähenkilöt arvioivat...”, tai passivoituna, esimerkiksi ”Erityishuomiota neuvotteluissa kiinnitettiin...” ja ”Erityisesti painotettiin...” (esim. ibid. 2018; ibid. 2022a; ibid. 2022b; ibid. 2023b; ibid. 2024a).

Sikäli kuin näistä tiedoista on löydettävissä lisähavaintoja artikkeliteemaan, sisällytän ne tutkimusprosessiin. Jotta diskurssianalyysini kohdistuisi Tadžikistanin presidentin autenttiseen julki-ilmaisuun, primaariaineistona hyödynnän Rahmonin kolmea esiintymistä tiedotustilaisuudessa yhdessä Venäjän presidentti Putinin kanssa. Tekstimäärällisesti ensimmäisessä julkitulossa sotilasasioita on noin kuudesosa, toisessa liki kolmasosa ja kolmannessa karkeasti seitsemäsosa. Suhteutettuna esimerkiksi Rahmonin samoissa tilaisuuksissa käsittelemään kulttuurivuorovaikutukseen, presidentin termin ”humanitaariseen alaan”, jäävät sotilaskysymykset painoarvoltaan vain asteen vähäisimmiksi. Vuoden 2017 tapaamisessa ne muodostivat yhtäläisen osuuden esiintymisestä kuin opetus- ja kieliyhteistyö, huhtikuussa 2019 Rahmon käsitteli sotilassektoria noin kymmenesosan enemmän kuin koulutusta ja kulttuuria, kun taas marraskuussa 2023 sotilasasiat jäivät kulttuuriyhteistyötä selkeästi vähemmälle huomiolle. (Paxmoh 2017a; ibid. 2019a; ibid. 2023a.) Havaittava vaihtelu ei kuitenkaan välttämättä tarkoita kysymyksen epäajankohtaisuutta tai merkityksettömyyttä sinänsä. Päinvastoin, se ainoastaan korostaa tarvetta tarkastella lähemmin kulloinkin päivänpolttavia sotilaskysymyksiä.

Kuva 1: Putin ja Rahmon Voiton päivänä 9.5.2024

Kansakunta käymistilassa

Keski-Aasian tasavalloista pienin Tadžikistan kattaa 144 100 km², josta runsas 90 prosenttia on yläköä (CIA; Akbarzadeh 1996, 1105). Yhdysvaltain Keskustiedustelupalvelu arvioi vuoden 2024 lopulla maan väestöksi 10 394 063 henkeä, joista tadžikkeja on yli 84 prosenttia, uzbekkeja noin 14 prosenttia ja loput mm. kirgiisejä, venäläisiä ja turkmeeneja (CIA). Lukemissa on astevaihtelua, sillä esimerkiksi nelisen vuotta aiemmin maan ulkoministeriö mainitsi pinta-alan noin 1800 km² sekä väkiluvun 860 000 vähemmäksi (МИД-РТ 2021). Merkilläpantavinta on, ettei mitään näistä tiedoista löydy presidentinhallinnon sivustolta, vaan ne on jäljitettävä muualta.

Maan menneisyyttä havainnollistaa terävästi kielihistoria, ja aivan erityisesti se paljastaa aluetta hallinneet valtakunnat tai sellaisiksi pyrkineet. Sana 'tadžikki', josta kauan myöhemmin muodostui määrite koko tasavallalle, on keskiaikaista turkkia ja tarkoitti iranilaiskielen puhujaa. 1000-luvulta alkaen käsite rajautui itäiranilaisiin kieliin, kunnes 1400-luvulla termi vakiintui kuvaamaan persian kielen käyttäjiä. Vanha persiankielinen kirjallisuus taas näkee tadžikin ja persian synonyymeina. (Țicu 2019, 82.)

Islam lujittui ratsastaja-paimentolaiskansojen Keski-Aasiaan satojen vuosien prosessissa, yhdistyen monien edeltävien uskomusten kanssa. Vapaamielisin islamin muoto, Hanafi-koulukunta, on leimallinen koko alueelle, mikä toisaalta tekee siitä harhaoppisen fundamentalistisempien tulkintojen kanssa. (Sørensen & Larsen 2004, 199–200.) 1900-luvun alussa jadidismi, joka yhtäältä pyrki puhdistamaan islamin paikallisista perinnäistavoista ja toisaalta näki länsimaisen teknologisen ja teollisen edistyksen muslimien keinona vapautua kolonialismista, jätti jälkensä keskiaasialaiseen henkisyys (Roy 2000, 35, 52; Khalid 2007, 42). Kuitenkin Uzbekistanissa ja Tadžikistanissa islamin juuret ulottuvat syvimpään ja eniten luonnehtivat maiden kulttuuria (Sørensen & Larsen 2004, 200; Tadžikistan ja nykyislam ks. esim. Floberg Safarova 2014).

1730-luvulla käynnistyi Venäjän eteneminen kohti Aral-järveä ja Altaita (Juntunen 2006, 195; Назаршоев 2018, 5–14). Etenemistä tässä suunnassa hidasti merkittävästi se, että läpi 1700-luvun Venäjä oli sidottuna jatkuviin sotiin Turkia vastaan nykyisten Ukrainan, Moldovan ja Romanian alueilla (ks. esim. Lamminparras 2024, 169–173, 182–183). Varsinaisesti Kokandin, Buharan ja Hivan emiirit alistuivat Venäjän valtaan vasta 1860–1870-luvuilla, kahden viimeisen säilyttäessä muodollisen itsehallintonsa. Kaspianmeren itäpuoli liitettiin keisarikuntaan seuraavan vuosikymmenen alussa, paikoin verisesti. (Jussila 2006, 260; Luntinen 2006, 281.)

Kielihistoriallisesti on kiintoisaa, että paikallisten itäiranilainen murre kävi läpi perustavanlaatuisen venäläistämisen jo tsaarinvallan aikana (Țicu 2019,

82). Oletettavasti tämän piti tehokkaammin erottaa paikalliset muista alueen kansoista ja sitoa nämä keisarikuntaan, jotta vuoristoisen rajaseudun hallitseminen helpottuisi. Olivathan alueliitosten pontimena pikemmin sotilaalliset (turvallisuuspoliittiset) näkökohdat kuin pelkkä imperiumin laajenemishalu (Jussila 2006, 260). Vuosisadan lopulla keisarikunta eteni Pamir-vuorille [Badahšaniin], Englannin-vastaisen suurvaltakilpailun ajamana (Luntinen 2006, 286–287; Усманов 2007, 108–109; Iso-Britannian ja tsaari-Venäjän ’The Great Game’ 1800-luvun lopulla ks. esim. Hopkirk 1990).

Vaikka keisarivallan aikaiset kansatieteilijät sovelsivat kansakunnan ja etnisyyden käsitteitä vastavallatuilla alueilla (Blakkisrud & Kuziev 2019, 1002), nykymuotoisesta Tadžikistanista voidaan puhua vasta joulukuusta 1929 lukien. Tuolloin viisi vuotta aiemmin perustetusta ja miltei Keski-Aasian kauttaaltaan käsittäneestä Turkestanin neuvostotasavallasta irrotettiin Tadžikistanin ASNT autonomisen Vuoristo-Badahšanin kera sekä Hudžandin maakunta. Näistä muodostettiin oma, uusi liitontasavalta. (Akbarzadeh 1996, 1116; Ғиё 2019, 82.) Vuoden 1924 valtiomuodostelma kantoi lähtökohtaista problematiikkaa. Persiansukuista kieltä puhuva osa oli hankala sovittaa yhteen turkkilaista kieltä käyttävän, tasavallassa johtoasemaa vaativan uzbekkienemmistön kera (Khalid 2015, 292; vrt. Menga 2015, 12).

Neuvostokaudella harjoitetusta ’tadžikisaatiosta’, kollektivoinnista ja 1950-luvulla laajennetun puuvillatuotannon tuomista sosiaalisista muutoksista huolimatta Tadžikistan säilyi perinteisenä yhteiskuntana, so. klienttisuh-teisiin pohjaavana klaaniyhteisönä (Akbarzadeh 1996, 1107–1108; Ғиё 2019, 83; klaaneista ks. Akbarzadeh 1996, 1116–1118). Tästä huolimatta Tadžikistan kuulutti suvereniteettinsa verrattain myöhään, elokuussa 1990, ja itsenäiseksi maa julistautui vasta jälkijoukossa 9.9.1991 (Сайдов 2015, 14–15). Paradoksaalista kyllä, esimerkiksi tämän ”pyhän, suuren ja ikiaikaan historiallisen juhlan” 30-vuotistervehdyksessään kansalaiskulkueelle presidentti Rahmon totesi itsenäisyyden ”kansamme suurimmaksi saavutukseksi uusimman historian ajalla”. Näin on siitä huolimatta, että presidentin itsensäkin sanoin kolme vuosikymmentä kalpenevat ”tadžikkikansan monituhatvuotisten historian ja valtiollisten perinteiden rinnalla. (Рахмон 2021b.) Paitsi ”tadžikkikansan” esitetyn yhtenäisyyden, ikiaikaisen hallintoperinteen kumoaa kehityksen raadollisuus. Neuvostoliiton hajoamisprosessissa kehkeytyneet valtakiistat puhkesivat kyllä poliittisina NL-/Venäjä-mielisten kommunistien ja islamilais-demokraattisen opposition välillä, mutta kärjistyivät heti maaliskoukokuussa 1992 pikemminkin eteläisen Kulobin sekä itäisen Vuoristo-Badahšanin ja keskisen Gharmin klaanien väliseksi yhteenotoiksi (Akbarzadeh 1996, 1110–1113).

Paljastavasti Rahmonin sanavarantoon yhä lukeutuvat termit ”vakavien sisäisten vastakkainasettelujen pyörre” ja ”veljessurman tragedia” (Rahmon

2024k) sekä ”kansalaissota” ja ”hajaantunut kansa” (ibid. 2024j). Tämänkaltaiset luonnehdinnat kuvaavat kieltämättä syksyn 1992 tapahtumia: vanhoilismielinen presidentti Nabijev erosi oppositiorhmittymän ”pitäessä pistoolia ohimolla”. Tämä yhtäältä murensi vaivoin kootun Kansallisen sovinnon hallituksen legitimitettiin ja toisaalta pakotti kutsumaan koolle uuden parlamentti-istunnon. Hallituspaikat jaettiin yksinomaan pohjoisen Hudžandin (tuolloin Leninabad) ja eteläisen Kulobin klaanien kesken, gharmilaiset ja badahšanilaiset tylästi sivuuttaen. Huomionarvoisesti Emomali Rahmon valittiin juuri tässä kokouksessa valtionpäähenkilöksi. Uusi hallinto valtasi Dušanben joulukuussa 1992, kiitos Venäjän luovuttaman raskaan aseistuksen ja Uzbekistanin ilmatuen. (Akbarzadeh 1996, 1113.) Epäsuhtainen vallanjako konkretisoi klaanien ja alueiden vastakkaisuudet, eikä Rahmonin liittokunta saanut hallintaansa kaikkia tasavallan osia (Sherr 1994, 57).

Vajaa kuusi vuotta kestäneen sisällissodan aikana 100 000 ihmistä sai surmansa (Rubin 2007, 99). Teollisuus sekä maatalous raunioituivat, mikä syöksi 8/10 kansalaisesta köyhyYTEEN. Venäjän ja Iranin vuonna 1997 välittämässä rauhansopimuksessa hallintopaikat kiintiöitettiin, islamilaiset puolueet sallittiin ja oppositiotistelijat armahdettiin. (Lamminparras 2013, 92.) Vuosittain allekirjoituspäivänä 27 pñä kesäkuuta Tadžikistan juhlistaa kansallista sovintoa (Lemon & Antonov 2022, 174). Todellisuudessa kansakuntaprosessi jakaantui sodan jälkeen lähinnä kolmeen suuntaukseen. Yhtäältä tadžikki-identiteetti esitettiin erityisenä ja suoraviivaisena, toisaalta kultakaudet ja kansalliset sankarit jälleen löydettiin tahi keksittiin. Kolmantena suuntauksena vähäisiä eroavuuksia kategorisoitiin yksilöllisyyden tappioksi. (Smith 1998, 15–16.) Suuntaukset eivät sulje toisiaan pois, vaan paremminkin yhdistyvät osaksi tai kokonaan itsenäisen Tadžikistanin myöhemmässä kehityksessä ja ”Kansakunnan Johtaja, Kansojen Isä” Rahmonin politiikassa (ks. esim. Lemon & Antonov 2022, 172–174). Țicu kuvaa ajantasaisen tadžikki-identiteetin yhä perustuvan neuvostolaiseen valtiokäsitykseen, mutta samalla siihen sisältyy islamin perinteitä ja arvoja. Tämä laajalti levinnyt henkinen dikotomia heikentää hallintoa ja altistaa sen ulkoisten tahojen vaikutukselle. (2019, 83.) Vaikka Țicu toteaa asian hienoisen kielteisesti, hän on osin oikeassa – aivan erityisesti tämä haavoittuvuus on ilmennyt Tadžikistanin puolustuskysymyksissä.

Tadžikkiarmeija tyhjästä

Itsenäistymisestään lähtien Tadžikistanin voidaan katsoa lukeutuvan uuden Venäjän Federaation Ближнее зарубежье – turvallisuusdoktriinin kolmanteen ”alueeseen”. Käsite itse lienee peräisin 1970-luvulta, ja muutamassa vuosikym-

menessä se iskostui kuvaamaan Neuvostoliitosta itsenäistyneitä ei-venäläisiä osatasavaltoja. Esimerkiksi ensimmäisen ”alueen” muodostavat Baltian valtiot poikkeavat paitsi toisistaan kielellisesti ja uskonnollisesti, samat tekijät etenkin erottavat ne venäläisistä. (Canikoğlu 2021, 3549–3550.) Johdonmukainen päätelmä kuuluu, että Keski-Aasian valtioiden näkeminen kolmantena ”alueena” palautuu vahvasti niiden paimentolaiseen ja islamilaiseen menneisyyteen. Yhteistä kaikille ”alueille” on se, että näissä Venäjä pidättää itsellään tavanomaista valtiollista kanssakäyntiä laajemmat oikeudet (ibid., 3550). Paraatiesimerkki on, että niinkin varhain kuin toukokuussa 1993 Moskovan ja Dušanben Ystävyy-, yhteistyö- ja keskinäisavun sopimus perustavasti määritteli Tadžikistanin geo- ja sotilaspolitiikan linjaukset. Silmiinpistävästi Venäjän sotilaallinen läsnäolo nähdään asiakirjassa välttämättömänä sekä rauhan ja vakauden takeena, kun taas talous- ja kulttuurikysymykset seuraavat vasta toissijaisina. (Сайдов 2015, 19–21.)

Sopimuksen täytettyä 30 vuotta osapuolet ”korkeasti arvostivat saavutettua vuorovaikutuksen tasoa” (Рахмон 2023b), mutta syy alkuperäiseen sotilasfokukseen oli realismin sanelema. Syyskesällä 1992 heikko Kansallisen sovinnon hallitus ei kyennyt palauttamaan järjestystä eteläisiin Kulobin (Kuljab) ja Qurkhonteppan (Kurgan-tube, nykyinen Bohtar) maakuntiin (Akbarzadeh 1996, 1112). Tasavalta ei omannut pohjaa eikä perinnettä asevoimille: neuvostoaikana sotaharjoituksia ei pidetty sen maaperällä, ja tadžikkiupseereja oli liki olematon määrä (Амонулов 2020, 210). Kuvaavaa on, että tasavalta sai kutsuntatoimistoista, rajajoukoista, esikunnista ja väestönsuojelusta vastaavan Puolustuskomiteansa vasta 4.1.1992 ja että tasavallan ensimmäinen puolustusministeri nimitettiin tammikuussa 1993 (Назаршоев & Бониезов 2019, 559; Майхиев & Ақобирзода 2024, 143, 144). Muodollisesti Tadžikistanin asevoimien perustaminen tapahtui helmikuun 23 p:nä vuonna 1993 (Мухаммадиева и др. 2023), so. puna-armeijan perustamisen ja Venäjän Asevoimien vuosipäivänä. Tervehdyksessään sotaväen 31-vuotispäivänä 23.2.2024 presidentti-yliapäällikkö Rahmon totesi armeijan ”yhdeksi kansamme tärkeimmistä saavutuksista”, jonka arvoa vielä painotti muistutus itsenäisyyden alkuvuosien ”mitä raskaimmista talous- ja rahoitusongelmista”. Ylipäällikön mukaan nämä eivät kuitenkaan estäneet maata luomasta armeijaa ”käytännössä tyhjästä”. (Рахмон 2024h.) Tadžikeilta puuttui ajanmukaista tekniikkaa, aseistusta, ampuamatarvikkeita, sotilasrakennuksia, eikä maassa ollut sotatoteellisuutta vajeiden paikkaamiseksi (Гуров 2011, 171).

Juridisen pohjan alkavalle sotilaskoulutukselle laski Venäjän ja Tadžikistanin hallitustenvälinen sopimus sotilas-teknisestä yhteistyöstä tammikuussa 1994 (Холиков & Амонулов 2020, 353). Yhteistyötä ja sen koordinoitua sujuvoitti Tadžikistanin puolustusministeriön, pääesikunnan ja maavoimien

rakentuminen seitsemisen kuukautta myöhemmin (Майхиев & Ақобирзода 2024, 144–145). Vuodesta 2003 lukien venäläiset ovat kouluttaneet tadžikkeja muun muassa motorisoituihin jalkaväikyksiköihin, laskuvarjojoukkoihin, tiedusteluun, tykistöön ja pioneeritoimintaan (Гуров 2011, 171). Aivan viime vuosina 2014–2021 on koulutettu yli 7000 tadžikistanilaista varusmiestä (Майтдинова & Шарапов 2022, 140–141).

Presidentti Rahmon huomioi tämän merkittävän tuen huhtikuussa 2019:

Мы признательны российской стороне за постоянное содействие в подготовке кадров для наших Вооруженных сил...

Olemme kiitollisia venäläiselle osapuolelle säännöllisestä yhteistoiminnasta Asevoimiemme joukkojen koulutuksessa... (Рахмон 2019a).

Merkillepantavaa on, että koulutettujen tadžikkien lukema vastaa venäläisosaston, 201. sotilastukikohdan, kokonaisvahvuutta. Laskennallisesti Venäjä antoi sotilaskoulutuksen 900 paikalliselle vuosittain. Lukema on perin korkea, kun se suhteutetaan Tadžikistanin asevoimien vuonna 2024 arvioituun vahvuuteen. Maalla on 9500 aktiivisotilasta, joista maavoimissa palvelee 9000 henkeä. Ilmavoimissa on ilmeisesti 1000 siviiliä, sillä niiden määräksi esitetään 1500 henkilöä. Puolisotilaallisia [sisäministeriön ja vastaavia] joukkoja on 20 000 henkilöä. (GFP 2024.)

Palvelukseen kutsutaan vuosittain 15–16 tuhatta henkilöä, mikä jää kauas joukkokoulutuskierroksen vaatimista teoreettisista varushenkilömääristä. Reservissä on tosin 600 000 henkeä. (Мухамадиева и. др. 2023; Tadžikistanin asevoimien ilmoitetut yksiköt ks. Liite.) Epäsuhtaisissa lukemissa näkyy yhä neuvostoajan heijastuma: silloisen 201. Divisioonan täyttäessä varsinaista sotilasfunktiota syntyperäiset palveluskuntoiset ikäluokat toimivat lähinnä neuvostoarmeijan reservinä (Гуров 2011, 170). Tänä päivänä todellinen reservi laskee lähemmäksi 350 000 henkeä, sillä eri syistä vapautettuja on noin 150 tuhatta, ja karkeasti 100 000 kutsuntaikäistä työskentelee ulkomailla (Мухамадиева и. др. 2023). Raadollinen tulkinta kuuluu, että Venäjä vastaa (kirjaimellisesti) Tadžikistanin sotilaallisesta turvallisuudesta samalla, kun sen kouluttamat yksiköt Tadžikistanin sisäministeriön alaisina varmistavat järjestyksen maassa. Ajatusta tukee se, että mikäli määrä ja asevelvollisuuspotentiali pysyvät yhtäläisinä, 201. tukikohdan toistaiseen takarajaan vuoden 2041 loppuun mennessä Venäjä kouluttaisi edellisten lisäksi 18 000 tadžikkisotilasta.

Yhtäläiseen pitkän tähtäimen puolustussuunnitteluun ja sitä toteuttavaan sotilaskoulutukseen viittaavat myös Emomali Rahmonin sanat kevään 2017 tiedotustilaisuudessa Putinin kanssa:

Было выражено обоюдное стремление к развитию военного и военнотехнического сотрудничества, прежде всего, по линии модернизации вооруженных сил Таджикистана в интересах укрепления обороноспособности нашей страны и обеспечения региональной безопасности.

Ilmaistiin vastavuoroinen pyrkimys sotilas- ja sotilasteknisen yhteistyön kehittämiseen, ennen kaikkea, Tadžikistanin asevoimien modernisaation sektorilla maamme puolustusvalmiuden ja alueellisen turvallisuuden vahvistamiseksi. (Пахмон 2017a)

Suomeksi passivoitu ilmaus kesken virallisen julkiesityksen kuulostaa kankealta, ikään kuin Rahmon yhtäkkiä ottaisi etäisyyttä. Olennaisinta on vihjaus siitä, että niin Moskovalla kuin Dušanbella on kohonnut intressi Tadžikistanin armeijan ajantasaistamiseen.

Vaikka tämänkertaisessa tapaamisessa Venäjä ja Tadžikistan allekirjoittivat kuusi uutta yhteistyösopimusta, vain yksi niistä edes etäisesti käsitteli puolustusyhteistyötä. Kyse oli sotilaskuriiripostista, mikä itsessään jää lähinnä reuna-merkinnäksi kokonaiskuvaan. (Пахмон 2017b.) Paitsi molemman osapuolen myötämielen, varsinkin Rahmonin ulostulon taustalla piili Afganistanin tilanteen heikkeneminen – sen presidentti ensi kertaa nosti esiin (ibid. 2017a). Kysymyksen nousemista asialistalle selittää se, että Afganistanista käsin oli vuonna 2016 toteutettu peräti parikymmentä aseellista hyökkäystä rajan yli Tadžikistaniin (Щеколдина 2019, 1378). Vaikkei suoraan yhteyttä voine osoittaa, taustalla kuvastuu myös asiantuntijoiden puolitoista vuotta aiemmin esittämä huoli 149. Motorisoidun jalkaväkirykmentin Dušanbeen-siirtämisen vaikutuksista. Silloisesta sijoituspaikasta Kulobista on vain 40 kilometriä Afganistanin-rajalle, ja venäläissotilaat toimivat samalla vasta ”muotoutumassa olevan” Tadžikistanin rajapalvelun reservinä. (Азия Плюс 2015.) Rajakysymyksen aktualisointumista korostaa vielä se, että Rahmonin ja Kiinan presidentti Xi Jinpingin tapaamisessa elokuussa 2017 Afganistan muodosti jo ”toisen keskeisen teeman” (Пахмон 2017c; Afganistanin vuosi 2017 ks. esim. Fair 2018).

Todennäköisesti sekä Afganistanin syvenevän epävakauden vuoksi että Kiinan vaikutusta ennalta padotakseen Venäjä jatkoikin vuosien 2005–2006 sekä 2007–2009 yli miljardin dollarin arvoisia kalustoluovutuksiaan. Vuoden 2014 luovutussopimus konkretisoitui joulukuussa 2017: Tadžikistan vastaanotti T-72B1-panssarivaunuja, BTR-80-, BTR-70- ja BMP2-panssariajoneuvoja, Mi-24- ja Mi-8-helikoptereja, 122H63 haupitseja, ohjuslavetteja, topografiavälineitä, panssareiden varaosia, viestivälineistöä, sotilaskiinteistöjä ja ampuma-aseita. Kaikkinensa kyseisen vuoden luovutusten arvo kohosi yli 120 miljoonaan dollariin. (Парамонов & Столловский 2009, 69; Гуров 2011, 171; Холиков & Амонуллов 2020, 359.) Tosin kaluston suorituskyykyä on

tarkasteltava kriittisesti, esimerkiksi 2020-lukuun tultaessa Mi-8-kopterityyppi saavutti 50 ja Mi-24-kopterityyppi 40 vuoden palvelusiän. Arvioinnin tarvetta korostaa se, että viimeisinkin erä uudenaikaisia, modifioituja Mi-8MTB5-1-koptereja toimitettiin 201. sotilastukikohdalle vain puolentoista vuoden sisään (Майтдинова & Шарапов 2022, 141). On aiheellista pohtia, luovuttiko Venäjä ikääntyneen kaluston yksinomaan Tadžikistanin asevoimien tukemiseksi vaiko osaksi sen vanhenemisen tuomien ylläpito-ongelmien vuoksi.

Vaikka päättely saattaa edetä nopeasti, on luultavaa, ettei sama varusteluparadoksi jäänyt Dušanbelta merkille panematta. Heränneistä arveluista kertovat niin ikään Rahmonin peräkkäiset painokkaat huomautukset maansa asevoimien sovitusta modernisaatiosta:

В рамках достигнутых договорённостей осуществляется Программа модернизации Вооруженных сил Таджикистана.

Tadžikistanin Asevoimien modernisaatio-ohjelma toteutetaan saavutettujen sopimusten mukaisesti.

Мы рассчитываем на дальнейшую последовательную реализацию данной Программы в согласованных сроках и объемах.

Me odotamme asianomaisen Ohjelman toimeenpanon jatkumista sovituissa aikarajoissa ja määrissä. (Рахмон 2019a.)

Teesiä tukevat Kiinan presidentin Xi Jinpingin kaksi kuukautta myöhemmän valtiovierailun keskusteluteemat, varsinkin alueellisten turvallisuuskysymysten osalta. Tadžikistanin presidentinhallinnon mukaan osapuolet ilmaisivat halukkuutensa yhteisiin terrorismin-, separatismen- ja ääriliikkeidenvastaisiin toimiin, samoin kuin huumekaupan, kyber- ja kansainvälisen rikollisuuden torjuntaan. Huomionarvoisinta tässä yhteydessä on se, että Peking ja Dušanbe kiinnittivät erityishuomiota sotilasteknisen yhteistyön kehittämiseen, rajaturvallisuuden ja rajavalvonnan vahvistamiseen, sotilashenkilöstön koulutukseen sekä ajanmukaiseen välineistöön. (Рахмон 2019b.)

Aivan kuten 2000- ja 2010-luvulla, myös tässä Tadžikistan ajoi kaksila-kolmilla raiteilla (vrt. Lamminparras 2013, 92–93, 97–98, 99–100). Ensiksi, Rahmon käänti Kiinalta sellaisia varusteita, joiden saamisesta Venäjältä ei ollut/ole varmuutta. Toiseksi, lähentyessään Pekingiä myös sotilaallisella sektorilla Tadžikistan epäsuorasti painostaa Moskovaa armeijansa modernisaatiokysymyksessä. Parhaimmassa tapauksessahan molemmat tavoitteet toteutuvat, eli sekä Kiina että Venäjä luovuttavat varusteita tadžikkijoukoille. Rahmonin kaksijakoisen viestinnän osittaiseen menestykseen viittaa se, että Kiina väitetyesti suoritti Afganistan-operaatioita tuolloin jo kolmatta-neljättä vuotta

Šajmakin tukikohdasta Kaakkois-Tadžikistanista (Shih 2019; Šajmakista ks. esim. Standish 2021). Dušanben-Pekingin sotilassuhteet pohjaavat maiden puolustusministeriöiden väliseen yhteistyömuistioon vuodelta 1998. Poliittiselle vuorovaikutukselle perustan laski osapuolten 'Hyvän naapuruuden, ystävyys- ja yhteistyön' sopimus tammikuussa 2007, jonka taustalla häilyi Afganistanin epävakaus. (Майхиев & Давлатзода 2024, 198–199.) Kiinan tukikohta Tadžikistanissa on täten luonteva askel siinä, että Shanghain Yhteistyöjärjestön raameissa kummassakin maassa on vuosina 2011–2019 toteutettu lukuisia terrorismintorjunnan harjoituksia (ibid., 199; vrt. Mulari 2024).

Toisaalta Ukrainan-sodan kokemukset osoittavat, ettei tämänpäiväisessä(kään) sodankäynnissä kaluston ikä kohoa ratkaisevaksi tekijäksi. On kiintoisa havainto, että Avdijivkassa ukrainalaiset kykenivät osaksi kompensoimaan vanhentuneen T-64BV-panssarivaununutyyppin puutteellisuuksia tukemalla sen taistelutoimia droonin avulla (Axe 2024). Tadžikistanin ja Venäjän välillä koko kalustokysymys vaikuttaisi Ukrainan-sodan ajalla kuitenkin vaienneen, lukuun ottamatta presidentinhallinnon mainintaa Putinin ja Rahmonin kesäkuun 2022 tapaamisesta:

...Эмомали Рахмон и Владимир Путин обсудили вопросы расширения взаимодействия в сфере безопасности, в том числе по линии военного и военнотехнического сотрудничества, а также в области оборонного строительства, особенно в части модернизации вооруженных сил Таджикистана...

...Emomali Rahmon ja Vladimir Putin pohtivat yhteistoimien laajentamista turvallisuuden sektorilla, mukaan lukien sotilas- ja sotilasteknologiyhteistyön alalla, mutta myös puolustusvalmiuden saralla, erityisesti mitä tulee Tadžikistanin asevoimien modernisointiin... (Рахмон 2022a).

Vaikka taisteluja Ukrainassa käytiin tällöin jo asemansodankaltaisesti, varsinaiseksi kulutussodaksi se ei vielä ollut kääntynyt. Tästä syystä neuvottelut kaluston ja välineistön saralla säilyivät asialistalla.

Sitä myöten kuin sota muuntui valtavasti inhimillisiä ja materiaalisia resursseja nieleväksi paikallaan polkemiseksi, sotilaskaluston määrästä tuli merkittävästi ratkaisuun vaikuttava suure. Kuvaavaa koko orastavalle diskurssimuutokselle on, ettei presidenttien pohdinnan ”kontekstiksi” mainita solmittuja sopimuksia, ei aiemmin esiintynyttä Modernisaatio-ohjelmaa eikä edes Ukrainaa. Kuten edeltävän viiden vuoden ajan, jälleen ”...erityistä huomiota suotiin tilanteen kehitykselle Afganistanissa...” sekä Tadžikistanin etelärajan ”turvallisuuden vahvistamiselle” (ibid.).

Kuva 2: Venäjän sotilasyksiköt Tadžikistanissa (arvio 2024)

201. sotilastukikohta

Sotilaskäskyllisesti Hatsinan 201. Kahdesti Punatähdellä palkittu sotilastukikohta muodostettiin Venäjän presidentti ja asevoimien ylipäällikkö Vladimir Putinin ukaasilla syyskuussa 2005. Sen tehtäviksi määrättiin muun muassa rauhan ja järjestyksen ylläpitäminen Tadžikistanissa ja koko Keski-Aasiassa sekä yhteistyö Tadžikistanin rajapalvelun ja puolustusministeriön kanssa. (Шыкпов 2022, 96.) Perustana toimi Hatsinan 201. Kahdesti Punatähdellä palkittu motorisoitu kivääridivisioona, joka oli vuonna 1945 sijoitettu silloiseen neuvostotasavaltaan (Кутнаева 2010, 87). Tämänkaltaisen neuvostodivisioona oli kaikki aselajit sisältävä, voimakas ja siirtymiskykyinen joukko-osasto, ja siihen lukeutui runsas 13 000 sotilasta (HDOA 1991, 4-37–4-45).

Neuvostoliiton tuolloista strategista ajattelua kuvaa kuitenkin se, että tähän rajamaahan sijoitettiin ainoastaan divisioona. Esimerkiksi Moldovan SNT:hen ja sen välittömään läheisyyteen Ukrainaan sijoitettiin vuonna 1956 silloinen Neuvostoliiton 14. Armeija, kokonaisuutena noin nelinkertainen määrä sotilaita. Armeijalle alistettiin osia 5. Ilma-armeijasta ja Mustanmeren laivastosta.

Sen ensimmäisenä tavoitteena siinsi yliote Balkanilla yhteenoton puhjetessa NATO:n kera ja toisena Pohjois-Afrikka. (Lamminparras 2023, 143–144, 155.) Mikäli syyksi katsotaan pelko rajanylisten kulttuurillisten vaikutteiden leviämisestä, tällöin Tadžikistanin nimenomaan olisi pitänyt muodostaa joukkojen painopiste: aivan samoin kuin Moldovan SNT:n rajajoen Putinin toisella puolella sijaitti (ja yhä on) perimältään ja kieleltään veljes-Romanian, Tadžikistanin etelärajan takana pohjoiskoillista Afganistania asuttaa tänäkin päivänä 8–10 miljoonaa tadžikkia (Țicu 2019, 82; Lemon & Antonov 2022, 171). Täten siinä missä 14. Armeijan tehtävä oli varmistaa hegemonia Balkanin niemimaalla, Tadžikistaniin sijoitetun 201. Divisioonan tavoitteena ei voi nähdä toteuttaa vastaavaa funktiota Keski-Aasiassa, saati Afganistanin suunnassa. Tadžikistanin vähäisemmästä strategisesta arvosta kertoo myös se, kuinka naapurimaat oli sotilaallisesti järjestetty. Kazakstan muodosti Keski-Aasian sotilaspiirin ja Uzbekistan Turkestanin vastaavan, kun taas Kirgisiassa ja Turkmenistanissa oli sijoitettuina useamman divisioonan yhtymiä (Гуров 2011, 170).

Osana muita neuvostojoukkoja 201. Divisioonaa kerrytti taistelukokemusta Afganistan-interventiossa vuosina 1979–1989 (Бердников 2022, 45). Kokeumus vuoristosodankäynnistä ja sissitaistelijoista kaiketi selittää divisioonan menestyksellisen toiminnan Tadžikistanin sisällissodassa 1992–1997. Tuolloin joukko-osasto ylläpiti yhteiskunnallista järjestystä, vartioi valtion- ja sotilashallinnon kiinteistöjä, valvoi Tadžikistanin rajoja sekä osallistui taistelutoimiin (Чиркин 2011, 61; Бердников 2022, 45–46). Se, että sodan puhjetessa keväällä 1992 Ближнее зарубежье –oppia muodollisesti vasta laadittiin Kremlissä, ei ole ratkaisevaa Moskovon osallisuutta arvioitaessa. Venäjä varhain piti Tadžikistanin rajoja ominaan, mistä näkyvä mutta kiistanalainen osoitus oli elokuun 1992 päätös siirtää entiset neuvostorajajoukot Tadžikistanissa venäläiseen oikeusvaltaan (Sherr 1994, 57, 59–60). Kiintoisa paralleeli on, että Moskova sekä periaatteellisesti että toiminnallisesti noudatti vastaavaa politiikkaa kuin samanaikaisesti täysimittaiseksi sodaksi eskaloituvassa Moldovan-Transnistrian konfliktissa. Sodan Dnestrillä puhjettua 2.3.1992 varapresidentti Rutskoj julkisesti esitti sikäläisten venäjänkielisten aktiivista puolustamista, ja presidentti Jeltsin siirsi 14. Armeijan Venäjän oikeusvaltaan (Țicu 2021, 137–138; sodan syttyminen ks. Lamminparras 2014a, 72–74, 89–91; *ibid.* 2014b, 42). Tästä ja jokivarren asutuksiin keskittyneistä ajoittaisista taisteluista huolimatta koko 14. armeijan avoimesta osallistumisesta sodankäyntiin ei ollut varmuutta ennen toukokuun 1992 puoliväliä (Țaralunga 2017, 153; Țaranu 2017, 149; Dulgheru 2018, 217–221). Armeija myös luovutti hävittäjäkalustoa vastaitseenäistyneelle Moldovalle (Харитонов 2008, 193).

Toisaalta sen, että julkisesti Dnestrin-seutua venäläisenä maaperänä pitänyt kenraaliluutnantti Aleksandr Lebed nimitettiin 14. Armeijan komentajaksi

kesäkuussa 1992 (Țicu 2021, 138), voi tulkita jo heijastaneen Moskovan ratkaisua. Looginen jatkopäätelmä on, että pihtihyökkäyksellään tie- ja energia-yhteyksien risteyskohtaan Benderiin 19.6.1992 Moldova pyrki ratkaisemaan sodan ennen kuin Venäjä ratkaisevasti tempaisisi aloitteen. Asutuskeskustais-telu kääntyi runsaan kuukauden verenvuodatukseksi, ja Lebedin komennossa 14. Armeija suoritti kaksi väliintuloa – joista jälkimmäinen lakkautti taiston. (Харитоновa 2008, 193–195; Пінцак 2009, 91–94; Lamminparras 2014a, 75–76, 91–92; ibid. 2014b, 42–43.) Venäjä ja Moldova solmivat tulitauon 21.7.1992, jossa yhteydessä myös Dnestrin vakautta yhä valvova rauhanturvaoperaatio luonnosteltiin (Strauțiu & Melinte 2021, 109–110, 114). Paitsi että nimen-omaan Benderissä kesä-heinäkuussa 1992 Venäjä ensi kertaa sovelsi Ближнее зарубежье-doktriiniaan fyysisesti, tulitaukoa seuranneet järjestelyt luultavasti sitoivat Moskovan päätöksentekoa ja resursseja Keski-Aasian suunnalta.

Vastaavasti Tadžikistanissa satunnaiset aseelliset yhteenotot yhtäältä Rahmonin keskusvallan sekä toisaalta Pamirin separatististen, demokraattisten ja eriasteisten islamilaisten ryhmittymien kanssa olivat tavanomaisia joulukuusta 1992 lukien. Aseistusta ja tukea vastarinta hankki Afganistanista. Vielä syksyllä 1992 Venäjä säilytti puolueettomuutensa, mutta yllä käsitelty touku-kuun 1993 Ystävyys- ja yhteistyösopimus Rahmonin kanssa osoitti Kremlin valinneen aktiivisen osallistumisen. (Sherr 1994, 57.) On syytä arvioida, että ele kiihdytti tadžikkiopposition vastarintaa ja soi niille poliittisen syyn iskeä Venäjän yksiköihin. Sotilaalliseksi vedenjakajaksi Tadžikistanissa kehittyi useamman sadan afgaanitaistelijan hyökkäys Sari-vuorten venäläisrajavartios-toa vastaan sekä sen piiritys heinäkuussa 1993. Taistelussa kaatui 22 rajavartijaa ja kolme 149. Motorisoidusta jalkaväkirykmentistä [so. 201. Divisioonan joukoista] avuksi komennetun osaston sotilasta (Сипетин 2024). Huomion-arvoisesti tuoreeltaan esitettiin myös näkemyksiä siitä, että kahakka olisi ollut venäläissotilasjohdon itsensä masinoima laajemman sotaosallistumisen oikeut-tamiseksi (Sherr 1994, 58).

Transnistria-vertailukohdan valossa epäilystä voi arvioida kahtalaisesti. Kuten Moldovassa Lebedin nimitys komentajaksi etukäteen paljasti Kremlin päättäneen puuttua Dnestrin-sotaan ja johti Moldovan yritykseen ennakoivasti saattaa sota loppuun, analogisesti Moskovan ja Dušanben solmittua ystä-vyys sopimuksen Tadžikistanin oppositio tähtäsi heinäkuun 1993 iskullaan ja sen pelotevaikutuksella vielä suitsimaan Venäjän kaavailemaa sekaantumista maan sisällissotaan. Toinen selitys siitä, että isku todella oli venäläisten sotilas-johtajien suunnittelema, on sinänsä kyseenalainen. Ei ole uskottavaa, etteikö hanketta korkealla poliittisessa johdossa olisi tällöin ainakin hiljaisesti hyväk-sytty, ellei jopa osaksi laadittu. Kyynisesti nähtynä tulkintojen ei tarvitse olla vastakkaisia: koska aikaero Tadžikistanin ja Venäjän ystävyys sopimuksen sekä

rajaiskun välissä oli alle kaksi kuukautta, yhdistelmä em. tulkinnoista saattaa koitua todennäköisimmäksi. (Iso)venäläiset kenraalit ja poliitikot olivat valmiiksi kaavailleet ao. provokatiivisen iskun siltä varalta, että Moskovan avoin puolentalinta vielä toisesta sotatevästä lykkääntyisi. Sellaisenaan uhkan ole-massaolo myös painosti korkeinta valtiojohtoa. Kun Jeltsinin Kreml kuitenkin heti toukokuussa 1993 solmi Ystävyy- ja yhteistyö- ja keskinäisen avun so-pimuksen Rahmonin keskusvallan kanssa, oli suunnitelma ehditty jo peruut-tamattomasti panna täytäntöön. Viitteitä kuviosta antaa myös se, että Sherr'n mukaan juuri tämä yhteenotto sinetöi Moskovan päättäväisen mukaantulon sisällissotaan (1994, 57–59). Silloinen 201. Divisioona ratkaisi Rahmonin ku-lobilais-hudžandilaisen klaaniliiton voiton, muodostihan joukko-osasto huh-tikuusta 1994 lukien enemmistön IVY-rauhanturvaajiksi nimetyistä 16 000 sotilaasta (Akbarzadeh 1996, 1114).

Rauhansopimuksen jälkeisinä vuosina 1997–2002 divisioona vartioi Afga-nistanin-rajaa (Чиркин 2011, 61). Humanitaarisella sektorilla divisioonan an-sioiksi vuoteen 2000 saakka on luettava muun muassa tuhansien pakolaisten avustaminen, satojen tonnien avustuslastien toimittaminen sekä miinoitteiden purkaminen lukuisilta maa-aloilta ja teiltä (Холиков & Амонулоев 2020, 354). Rahmonin voi tulkita viittanneen juuri viimeksi mainittuihin vaiheisiin, kun hän avasi Venäjän presidentti Vladimir Putinin kanssa pidetyn tiedotustilai-suuden helmikuussa 2017:

Будучи гарантом выполнения мирного соглашения, Россия сыграла важную роль в процессе установления мира и согласия в Таджикистане....

Ollen rauhansopimuksen täytäntöönpanon takaaja on Venäjä näytellyt tärkeää roo-lia rauhan ja yhteisymmärryksen rakentamisprosessissa Tadžikistanissa... (Рахмон 2017a).

Ensivaikutelma jää vaisuksi, presidentti ikään kuin luokanopettajamaisesti ker-taa sen, mitä Venäjä ylipäänsä on tehnyt/tekee maassa.

Hillitty ilmaisutapa on samoin ristiriidassa Rahmonin yleisen sota-aikaa kos-kevan puhetavan kanssa. Usmonovin mukaan presidentin kielenkäyttö kuvaa sota-aikaa manikealaisten viholliskuvien kautta, esittäen oppositio-vastapuolen pääasiassa uhreista piittaamattomina sodanlietsojina (2018, 33–34, 36). Kiintoi-sasti vuoden 2024 Kansallisen sovinnon päivän aattopuhe toisintaa ja vahvistaa teesiä. Päivä on Rahmonin mukaan ”kultakirjaimin painettu maan historiaan”, ja ”suurimpana sankarina rauhan, vakauden ja kansallisen yhtenäisyyden saa-vuttamisessa toimi kunniakas ja uljas Tadžikistanin kansa”. Tästä huolimatta sisällissodan ”traagiset tapahtumat” olivat seurausta ”tadžikkikansan petturien

ja heidän ulkomaisten tukijoidensa vehkeilystä”. (Рахмон 2024i.) Kokonaan selitystä vaille jää räikeä paradoksi siitä, kuinka ykseyden esitaistelijana toimineen uljaan kansan joukossa ylipäänsä saattoi esiintyä petollisuutta. Kaksiraihteisessa viestinnässä ymmärrettäväksi käy kuitenkin se, miksi Rahmon ylevästi viittaa Venäjän panokseen kansallisen sovun ylläpitäjänä.

Korkeatyyliisyys ei toisaalta peitä sitä, että presidentti Rahmonin valta-asema on perustavanlaatuisesti sidottu Venäjän aseisiin, aivan kuten ylempänä on käsitelty. Moskovan sisällissodanaikaisen tuen ja rauhanvälitystyön lisäksi Venäjän ja Tadžikistanin yhteinen ilmapuolustus astui palvelukseen maaliskuussa 1999 (Чиркин 2011, 60; Амонуллов 2020, 208). Tässä paralleeli kehityskulku täydentää strategista kuvaa. Venäjän ja Valko-Venäjän yhteinen ilmapuolustusjärjestelmä käynnistyi kolmisen vuotta aiemmin, ja 1990-luvun lopulla toteutetun ajanmukaistamisen jälkeen sen torjuntakyky laajeni taktisiin ballistisiin ohjuksiin sekä maamaaleihin. (Ціхаміраў 2002, 351–353; Мікалаеў 2002, 371.) On oikeansuuntaista päätellä, että siinä missä Valko-Venäjä muodosti ydin-Venäjän läntisen ilmapuolustuslinjan (Lamminparras 2022, 68, 71; *ibid.* 2023, 145–146), Tadžikistanin tehtäväksi lankesi vastaava eteläinen. Asetelmasta kertoo sekin, että heti huhtikuussa 1999 Moskova ja Dušanbe sopivat Tadžikistanissa olevien venäläissotilaiden asemasta ja ehdoista. Sopimus astui voimaan lokakuussa 2004. (Чиркин 2011, 60; Амонуллов 2020, 208.) Tätä seurasi divisioonan uudelleenjärjestäminen tukikohdaksi, ja samassa yhteydessä Venäjän rajavartijat neuvonantajia lukuun ottamatta luovuttivat valvontavastuun paikallisille (Усманов 2007, 111–116; Парамонов & Столловский 2009, 67; Шукуров 2022, 96; Tadžikistanin rajavartiolaitoksen rakentamisesta 1992–2001 ks. Исроилов 2023).

Амонулловin mukaan nykyiseen Venäjän maavoimien suurimpaan tukikohtaan ulkomailla lukeutuvat Dušanbessa [vanhan] 201. Divisioonan esikunta, 92. Motorisoitu jalkaväkirykmentti, 998. Panssarirykmentti, 1098. Raketinheitinrykmentti, 783. Erillinen tiedustelu- ja elektronisen sodan käynnin [ELSO-] pataljoona, 1058. Viestikeskus, 212. ja 252. Erilliset viestipataljoonat, 295. Psykologisten operaatioiden yksikkö sekä muita yksiköitä. 191. Motorisoitu jalkaväkirykmentti on sijoitettu Bohtariin, entiseltä nimeltään Qurkhonteppeaan. (2020, 209.) Loppuvuonna 2015 Kulobissa vuosikymmeniä toiminut 149. Motorisoitu jalkaväkirykmentti siirrettiin Dušanben lähistölle (Азия Плюс 2015). Vuonna 2019 perustettiin pataljoona miehittämätöntä lähi- ja kaukolennokkitoimintaa eli drooneja varten, ja uusi radiohäirintäjärjestelmä Pole-21 astui palvelukseen (Майтдинова & Шарапов 2022, 141). 201. sotilastukikohtaa vahventavat 670. Lentue ja 303. Erillinen Helikopteriläivue (Амонуллов 2020, 209). Näiden sijoituspaikkana toimii Hisorin lentokenttä

(Ajnin lentotukikohta) kymmenisen kilometriä Dušanbesta länteen. Erityisesti 670. Lentue vastaa ilmatilan valvonnasta ja suojaamisesta, sillä Tadžikistanilla ei ole hävittäjäkoneita (Мухамадиева и. др. 2023).

Osaksi joukkoyksiköiden nimet antavat harhaanjohtavan kuvan tukikohdan vahvuuksista ja operointikyvystä. Käytetyt termit kuvastavat pikemmin yksikön sotahistoriallista menneisyyttä kuin tosiasiallista päälukua. Suomalaisittain esimerkiksi 'rykmentti' käsittää tavanomaisesti kaksi tai kolme pataljoonaa eli 1500–2250 sotilasta. Teoreettisesti edellä luetellut neljä rykmenttiä yksin muodostaisivat siten 80–120 prosenttia koko tukikohdan yli 7000 sotilaan vahvuudesta. Tästä syystä yksiköiden realistinen koko lienee yhtä porrasta alempi, toisin sanoen rykmentti vastaisi karkeasti (vahvennettua) pataljoonaa ja pataljoona edelleen komppaniaa. Sinänsä 201. tukikohdan lähtemätöntä merkitystä ei voi ylikorostaa verrattaessa lukuja Tadžikistanin tämänhetkisiin asevoimiin, joissa niissäkin yksikkönimet heijastavat lähinnä sotahistoriaa. Kuten aiemmin on keskusteltu, ammattisotilaita on 9500 sotilasta, ja puolisosilaallisia joukkoja on 20 000 henkilöä (GFP 2024). Neuvostoperintönä on nimellisesti 600 tuhanen, mutta reaalisesti 350 tuhannen, reservi (Мухамадиева и. др. 2023).

Tadžikistanin suorituskyvylle omat haasteensa asettavat toki vielä reserviläisten ikäjakama sekä voimavarat kutsua näitä kertausharjoituksiin. Erityisesti viimeksi mainittujen niukkuuteen viittaa se, että tiedotustilaisuudessa Putinin kanssa keväällä 2019 presidentti Rahmon erikseen vannotti resursseja suunnattavan pikemmin venäläisosastolle:

Таджикской стороной принимаются необходимые меры для эффективного функционирования крупнейшего зарубежного военного объекта России - 201-й базы, успешно решает свои задачи уникальный оптико-электронный комплекс «Окно».

Tadžikistan toteuttaa Venäjän suurimman ulkomaisen sotilaskohteen – 201. tukikohdan – tehokkaalle toiminnalle välttämättömät askeleet, menestyksellä suorittaa tehtävänsä ainutlaatuinen optis-elektroninen järjestelmä «Ikkuna». (Рахмон 2019a)

Silminnähden erikoisesti Rahmon nimeää 'Ikkunan' (tadžikiksi Hypek läheisen kaupungin mukaan, venäjäksi Окно). Maininta tuntuu tarpeettomalta, paitsi kiitossanojen kannalta, ja joka tapauksessa on irrallinen asiayhteydestään. 'Ikkuna' on vuonna 1979 perustettu 109. Erillinen optis-elektroninen joukkoyksikkö, jonka tehtävä on tunnistaa ja laskea avaruuden kappaleiden lentoratoja aina 40 000 kilometriin saakka. Sen valvonta-ala kattaa Euraasian, Afrikan aina mantereen keskiosaa myöten, Intian, Tyynen sekä Atlantin valta-

meret. (Кутнаева 2010, 87–88.) Sotilaallisesti tämä tarkoittaa ballististen ohjusten laukaisun havaitsemista sekä niiden lentoratojen laskemista. Vuoristossa sijaitsevan aseman täysi hyödyntäminen käynnistyi 2002, ja sen työntekijät tulevat Venäjältä. (Амонулов 2020, 211.)

On luultavaa, että voimavarojen artikuloitu painottaminen 201. sotilastukikohtaan tuskin viittasi kahteen solmittuun, sinänsä asiaankuuluvaan sopimukseen. Yksi koski maiden huumevirastojen yhteistoimia narkoottisten ja mielialavaikutteisten aineiden laitonta kauppaa vastaan ja toinen maiden asevoimien vuorovaikutusta säteily-, kemiallisen ja biologisen [CBRN] tilanteen arvioinnissa yhteisharjoitusten aikana. (Рахмон 2019c.) Edellinen ei kuitenkaan lukeudu sananmukaisesti sotilasyksiköiden ydintehtäviin, vaan yhdistää lähinnä rajapalvelun, tullin ja poliisivoimien sektoreita. Jälkimmäinen on sotilasala mutta pieni, esimerkiksi Tadžikistanin asevoimissa sitä varten on ainoastaan 56. Suojelukomppania (Мухамадиева и. др. 2023). Syvemmin Rahmonin huolitellun argumentaation selittää se, ettei tosiasiallista vaihtoehtoa Tadžikistanin puolustukselle ole. Kuten presidentti itse jatkoi:

Пребывание на территории Таджикистана 201-й военной базы мы рассматриваем как один из ключевых факторов коллективного обеспечения региональной безопасности.

Me pidämme 201. sotilastukikohdan läsnäoloa Tadžikistanissa yhtenä avaintekijänä alueellisen turvallisuuden kollektiivisessa takaamisessa. (Рахмон 2019a)

Johtopäätökset

Tadžikistanin poliittinen asema on tänä päivänä huomattavasti korkeampi kuin se oli neuvostoaikana. Tästä todistaa yksin Tadžikistanin presidentinhallinnon runsas venäjänkielinen uutisointi presidenttien Emomali Rahmon ja Vladimir Putin tapaamisista tutkimuskaudella 2014–2024, 31 kappaletta. Vaikka perinpohjaisen diskurssianalyysin soisi ensisijassa hyödyntävän tutkimuskohteen äidinkielistä materiaalia, tämä Tadžikistanin (presidentin) tapauksessa tuskin tuottaisi merkittävästi poikkeavia havaintoja. Sen lisäksi, että Putinin ja Rahmonin luontevin keskinäinen kieli on venäjä, huolimatta vuosien 2006–2009 ja 2015–2018 tadžikin asemaa kohentaneesta kielipolitiikastaan Rahmon läpi tutkimuskauden kiitteli maiden kulttuuri- ja opetusyhteistyötä sekä alleviivasi venäjää ”kansallisuuksienvälisenä” viestintävälineenä. Venäjänkielistä aineistoa vastaavaa materiaalia löytyy tadžikiksi vain 16 prosenttia enemmän, ja kuvitus on yhtenevä. Tämä viittaa vahvasti versioiden samanaikaiseen toimitustyöhön presidentinhallinnossa.

Vertailu noin kymmenen vuoden takaisin turvallisuuspoliittisiin asetelmiin todistaa Tadžikistanin olennaisuuden nähtävästä kasvusta. Esimerkiksi Ranskan ja Britannian huoltolento toiminta lakkasi maassa 2014, mutta heti talibanien vallattua Kabulin elokuussa 2021 nämä kiirehtivät konsultoimaan ja tukemaan Dušanbea. Iso-Britannian ulkoministeri Cameronin huhtikuussa 2024 tekemän vierailun seurauksia tuskin voi vielä jäljittää, mutta yhtä kaikki erillinen tutkimus Lontoon Tadžikistan-politiikasta 2014–2024 asettuisi mielenkiintoiseen paralleeliin Britannian 1800-luvun lopun keskiaasialaisten intressien kanssa. Myös siinä missä Intia vuonna 2013 tukeutui yksin Farkhorin sotilaskenttään Etelä-Tadžikistanissa, tänä päivänä sen ilmavoimat operoivat myös Ajnin lentotukikohdasta. Paitsi Delhin ja Dušanben sotilaallista, niiden yleistä yhteistyötä tulisi erikseen tutkia kattavan esityksen saamiseksi. Vastaa-vasti Tadžikistanin suhde Iraniin pelkän kielisukulaisuuden vuoksi tarjoaisi aihetta tutkimukselle, viimeisen 10–11 vuoden poliittisesta kanssakäynnistä ja Afganistan-kytkennöistä puhumatta. Hyvin mielenkiintoinen kehityssuunta on Uzbekistanin ja Tadžikistanin huhtikuussa 2024 solmima liittolaisuus, sillä vielä parikymmentä vuotta sitten maiden välit aika ajoin kiristyivät yhteenoton partaalle. ”Historiallinen” ele sinänsä signaloi karisevaa luottoa Venäjään, mutta liiton varsinaisia vaikutuksia on aikaista arvioida. Suomenkielistä historian- ja/tai politiikantutkimusta ei kummastakaan valtiosta ole, mikä kannustaa ensisijassa yleistöksen laatimiseen ja tämän jälkeen yksityiskohtaisempaan analyysiin esimerkiksi maiden taloussuhteista. Yleisesitys Kirgisiasta helpottaisi samoin yhtä kotimaista tutkimusvajetta, varsinkin kun Uzbekistan ja Kirgisia juuri enensivät kahdenkeskistä yhteistyötään. Teos olisi tarpeellinen siksi, että neuvostokaudelta periytyvät rajanvetokiistat Kirgisian ja Tadžikistanin välillä ovat viime vuosiin asti eskaloituneet kymmeniä kuolonuhreja vaativiksi yhteenotoiksi. Artikkelin viimeistelyhetkellä heinäkuussa – ja oikolukuaikana marraskuun lopussa – 2024 demarkaatio on määrittelemättä noin kymmenesosalla 1000 kilometrin rajaa, mikä edelleen perustelee Kirgisian historian ja politiikan tutkimuksen tarvetta. Myös Kazakstan-tietopaisio pitäisi pikimmiten purkaa, erityisesti Moskovan ja Astanan liittolaissuhteen päivänpolttavasti syvetessä.

Selkeä osoitin Tadžikistanin nykyisestä strategisesta tärkeydestä on Kiinan vuosikymmenessä monikertaistunut jalansija, joka Rahmonin liikkumavaraa enentäessään huolettaa Moskovaa. Vuonna 2013 Peking lähinnä luototti Dušanbea sekä investoi kaivos- ja öljyntuotantoon. Vuoteen 2023 mennessä Kiinan sijoitukset tadžikistanilaisessa liike-elämässä kohosivat neljään miljardiin dollariin, joista osa kohdistui heinäkuussa 2024 Kiinan presidentti Xi Jinpingin ja Rahmonin juhlallisesti avaamaan sekä Dušanben katukuvaa vallitsevaan parlamentti- ja hallitusrakennukseen. Vaikka kauppa ja infrastruktuurirahoitus

muodostavatkin maiden suhteiden perustan, Afganistanin vakauden horjuessa vuosina 2017 ja 2019 Rahmon keskusteli Xi Jinpingin kanssa myös sotilasvälineistön ja rajatarvikkeiden ajanmukaistamisesta. Tällä Rahmon sekä käärtti Pekingin kalustotukea että epäsuorasti pyrki jouduttamaan Moskovaa tadžikiarmeijan modernisoinnissa. Rahmonin pyrkimysten onnistumisesta kertoo se, että kiinalaisten väitettiin jo tuolloin operoivan Šajmakin tukikohdassa kaakkoisessa Tadžikistanissa. Shanghain Yhteistyöjärjestön puitteissa Kiinan ja Tadžikistanin maaperällä on monesti harjoitettu terrorismintorjuntaa, mitä pysyvä tukikohta kiinalaisten osalta tietenkin helpottaa. Monitahoisuutensa vuoksi niin tutkimus Tadžikistanin ja Kiinan yleisestä kuin näiden turvallisuuspoliittisesta vuorovaikutuksesta on perusteltua toteuttaa erillisenä esityksenä, samoin kuin keskiaasialaisten valtioiden osuus Pekingin 'Vyö ja Tie' -aloitteessa.

Toistaiseksi viimeisen vuosikymmenen kehitys ei uhkaa vakiintunutta sotilaallista asetelmaa. Pitiväthän Uzbekistan, Tadžikistan ja Venäjä esimerkiksi yhteissotaharjoituksen syksyllä 2021 Moskovan komennossa, ja CSTO linjasi juuri tulevaa yhteistoimintaa. Dušanbessa, Bohtarissa ja Hisorin (Ajnin) lentotukikohdassa operoiva runsaan 7000 sotilaan Hatsinan 201. Kahdesti punitähdellä palkittu sotilastukikohta on Venäjän maavoimien suurin ulkomaila. Tosin sen alaisten yksiköiden nimissä esiintyvä termi 'rykmentti' kuvastaa pikemmin sotahistoriallista menneisyyttä kuin kirjavahvuutta. Tukikohdan perinnejoukko-osasto on entinen neuvostoarmeijan 201. divisioona, jonka henkilöstön asemaa määrittelevä Moskovan ja Dušanben sopimus tuli voimaan syksyllä 2004 ja joka Venäjän presidentti-ylipäällikkö Putinin ukaasilla muuntui 201. sotilastukikohdaksi vuotta myöhemmin. Tadžikistanista käsin toimii koko Euraasian, puolet Afrikasta, Atlantin, Intian ja Tyynen valtameren kattava ballististen ohjusten valvontajärjestelmä 'Ikkuna'. Samaan aikaan, kun Valko-Venäjän ja Venäjän yhteistä ilmapuolustusjärjestelmää vuosituhannen vaihteessa modernisoitiin ballististen ohjusten ja maakohteiden torjuntaan, vastaava järjestely astui palvelukseen Tadžikistanissa. On syytä arvioida, että siinä missä Valko-Venäjä muodostaa ydin-Venäjän läntisen puolustuskehän, Tadžikistanin osaksi lankeaa vastaava eteläinen. Kattaahan ilmatorjunta 95–96 prosenttia maan sotilasilmailusta, kun taas juuri venäläishävittäjät varmistavat tasavallan ilmatilan loukkaamattomuuden.

Niin paradoksaaliselta kuin se lukujen valossa kuulostaa, on Keski-Aasian pienimmän tasavallan puolustuksellinen merkitys neuvostokaudesta siten oleellisesti kohonnut. Neuvostoliitto sijoitti 'Ikkunan' ohessa tasavaltaan ai-noastaan 13 000 sotilaan Hatsinan 201. Motorisoidun divisioonan, kun naapurimaat vastaavasti joko muodostivat oman sotilaspiirinsä tai niiden maaperällä majaili pysyvästi useampia divisioonia. Myös verrattuna lounaiseen rajamaahan

– pinta-alaltaan alle neljäsosan kokoiseen Moldovan SNT:hen – Tadžikistanin strateginen asema nähtiin vähäisenä. Neuvosto-Moldovaan ja sen välittömään läheisyyteen sijoitettiin kokonainen 14. armeija eli kolmin-nelinkertainen määrä sotaväkeä. Mikäli hypoteettisena syynä oli pelko rajanylittävistä kulttuuri-vaikutteista Romanian ja Moldovan välillä, tällöin Tadžikistaniin olisi tullut analogisesti sijoittaa voimakkaita yhtymiä. 14. armeijan mallia seuraten, siten olisi padottu Pohjois- ja Koillis-Afganistania asuttavien miljoonien tadžikkien mahdollisesti haitallinen vaikutus.

Tadžikistanin vaivihkainen itsenäistyminen 9.9.1991 muodostaa presidentti Rahmonin mukaan kansan merkittävimmän saavutuksen vuosituhantisen hallintoperinteen virrassa, mutta tosiasiassa yhteiskunta perustuu paremmin klienttipohjaiseen klaaniuskollisuuteen. Neuvostoliiton kaaduttua sisällissota, ”veljessurman tragedia”, puhkesi välittömästi eteläisen Kulobin, pohjoisen Hudžandin, keskisen Gharmin ja itäisen autonomisen Vuoristo-Badahšanin klaanien välillä. Vaivoin rakennettu kansallisen yhtenäisyyden hallinto romahti vanhoillisen presidentti Rahmon Nabijevin pakkoeroon syksyllä 1992. Vaikka Venäjän uuden ’Läheiset rajantakaiset’ –doktriinin käytännön sovellutuksista oli vasta yksi käytännön esimerkki, Benderin keskikesän taistelu Dnestrillä, puhtaasti periaatteellisesti Moskova näki Tadžikistanin rajan omanaan sekä siirsi entisen Neuvostoliiton rajajoukot omaan oikeusvaltaansa elokuussa 1992. Venäjän ja Uzbekistanin tukemana Emomali Rahmonin hudžandilais-kulobilainen liittouma valtasi pääkaupunki Dušanben joulukuussa 1992, mutta epäonnistui koko maan rauhoittamisessa. Pamir-vuorten separatistien, erilaisten islamilaisten ryhmien sekä demokraattien vastarinta jatkui satunnaisina iskuna keskusvaltaa vastaan. Merkillepantavaa on, että Kremlin politiikka ja toimet noudattivat Tadžikistanissa yhtäläistä kaavaa kuin Moldovan ja Transnistrian täysimittaisessa sodassa puolisen vuotta aiemmin. Mitä todennäköisemmin tapahtumat Dnestrillä veivät huomion Moskovan Tadžikistanin-päätöksenteolta, ja vasta toukokuussa 1993 Venäjä solmi Ystävyys-, yhteistyö- ja keskinäisavun (YYKA) sopimuksen Rahmonin hallinnon kanssa. Olipa tulkinta Sari-vuorten kaksi kuukautta myöhemmästä rajataistelusta mikä tahansa, myös Venäjän 201. Divisioonalle tappioita tuottanut yhteenotto ratkaisi Venäjän aktiivisen osallistumisen sisällissotaan. Divisioonan rooli oli prosessissa mitä ratkaisevin, kun se sekä tuki Emomali Rahmonin klaaniliiton taistelua että muodosti IVY-rauhanturvajoukon enemmistön vuodesta 1994. Sodan aikana ja heti sen jälkeen divisioona avusti pakolaisia sekä purki miinoitteita, josta ”rauhan ja yhteisymmärryksen rakentamisesta” Rahmon opettajamaisesti muistutti yleisöä keväällä 2017.

Satatuhatta kuolonuhria vaatinut sisällissota lakkasi Moskovan sekä Teheranin välittämään rauhansopimukseen 27.6.1997. Rahmon kuvaa sota-aikaa

yhä paradoksaalisella kielenkäytöllä. ”Kultakirjaimin historiaan painettu” Kansallisen yhtenäisyyden päivä kesäkuun 27. on tulosta urhean tadžikistanilaisen kansan taistelusta, mutta presidentti ei tarkenna, keitä ja mistä olivat sisällissodan ”vierasmaalaisten avulla vehkeilleet tadžikkipetturit”. Paitsi että presidentti Rahmonin valtaannousu on perinpohjaisesti sidottu Venäjän aseisiin, Dušanben sotilaalliset ja geopoliittiset suuntaviivat sinetöitiin mainitussa YYKA-sopimuksessa. ’Läheiset rajantakaiset’ –doktriinin mukaisesti siinä Venäjän sotilaallinen läsnäolo todettiin välttämättömäksi samalla, kun talous- ja kulttuurikysymykset määritettiin toissijaisiksi. Silmiinpistävästi Rahmonin huhtikuun 2019 toteamus 201. sotilastukikohdasta ”turvallisuuden avaintekijänä” on kuin suoraan sopimustekstistä poimittu lausunto. Marraskuussa 2023 Putin ja Rahmon viittasivat kumpikin 30-vuotiaaseen sopimukseen ylevästi ”arvostaen saavutettua vuorovaikutuksen tasoa”, esimerkiksi osapuolten kauppa kohosi kyseenomaisena vuonna 1,8 miljardiin dollariin.

Todellisuudessa alkuperäiselle kapeasti sotilaalliselle yhteistyölle ei ollut vaihtoehtoa, koska silloinen Tadžikistanin keskusvalta ei kyennyt hillitsemään klaanien välisiä yhteenottoja maan eteläosissa Bohtarissa ja Kulobissa. Selitys on mitä raadollisin: muun muassa kutsunnoista, rajapalvelusta ja siviilivalmiudesta vastaava sotilaskomiteakin muodostettiin vasta tammikuussa 1992. Maalla ei neuvostoaikaisen vähäisen strategisen arvonsa vuoksi ollut perinnettä, ei komentorakennetta eikä runkoa omille asevoimille. Rahmonin mukaan nämä perustettiin Isänmaan puolustajan päivänä 23.2.1993 ”tyhjistä”, keskellä valtavia talousongelmia. Ensimmäinen puolustusministeri oli astunut virkaansa vain kuukautta aiemmin. Tammikuussa 1994 sopimus sotilas- ja sotilasteknisestä yhteistyöstä paalutti Venäjän lähtemättömän jalansijan, ja esimerkiksi vuosina 2014–2021 Venäjä koulutti yli 7000 tadžikkivarushenkilöä. Mikäli luvulle hakisi vertauskohtaa, se vastaa paitsi koko 201. sotilastukikohdan vahvuutta, myös yli ⅔ Tadžikistanin omasta aktiivipalvelusväestä vuonna 2024 (jotka heidätkin Venäjä on kouluttanut).

Samassa aukeaa selitys sille, miksi presidentti Rahmon Putinin 2017 ja 2019 tavatessaan hienosanaisesti kiitti Moskovaa ”säännöllisestä yhteistoiminnasta joukkojemme koulutuksessa” sekä vannoi maansa ”toteuttavan tukikohdalle välttämättömät askeleet”. Erityisesti viittaus säännönmukaisuuteen paljastaa, että sotilaskoulutuksen tarve on yhä merkittävä ja että sen jatkuminen on mitä olennaisinta. Vuosittain palvelukseen kutsuttavat noin 15 tuhatta tadžikkia eivät likipitäänkään täysimääräistä joukkokoulutuskiertoa mahdollista. Jos sekä varushenkilöiden laatu että määrä pysyvät mainitulla tasolla, kouluttaa Venäjä yllä mainittujen lisäksi 18 000 tadžikkia vuosina 2022–2041. Jälkimmäinen vuosiluku nimittäin muodostaa venäläisjoukkojen toistaisen takarajan, joka virallisesti astui voimaan syksyn 2012 tukikohtasopimuksen ratifointikirjojen vaihtamisessa helmikuussa 2014.

Koulutuksen ohessa Rahmon alleviivaa Venäjän kalustoapua ja tukea maansa asevoimien modernisointiin, mikä läpäisee koko tutkimuskauden. Kaikki aselajit käsittävän sotilaskoulutuksen alkaessa millenniumin ensivuotena Tadžikistanilla ei ollut varusteita eikä kalustoa, ja vuosina 2005–2009 Venäjä luovutti näitä yli miljardin dollarin arvosta. Arvattavasti asianomaisiin luovutuksiin ja vuoden 2014 vastaavaan sopimukseen presidentti Rahmon keväällä 2017 viittasi kertoessaan ”ilmaistusta vastavuoroisesta tahdosta -- Tadžikistanin asevoimien modernisoitiin”. Huomionarvoisesti lausunto oli passivoitu, mikä paitsi hävitti aloitteentekijän, myös muunsi sen etäiseksi, lähes korulauseeksi. On mahdollista, että jo tässä vaiheessa Rahmon oli kiinnittänyt huomiota Venäjän lahjoittaman kaluston ja välineistön ikääntymiseen. Esimerkiksi Moskovon joulukuussa 2017 luovuttamat Mi-24- ja Mi-8-helikopterimallit olivat palvelleet peräti 40 ja 50 vuotta. Sitä vastoin venäläisjoukoissa lennokkitoiminta alkoi 201. tukikohdassa vuonna 2019, ja viimeinen erä ajanmukaisia Mi-8MTB5-1-helikoptereja laskeutui 303. Erillisen Helikopterilaivueen kenttäosuudelle Ajniin loppuvuodesta 2021.

Varusteluparadoksi tuskin jäi Rahmonilta huomioimatta, sillä hän huhtikuussa 2019 kahdesti peräkkäin painotti maansa armeijan ”modernisaatio-ohjelman toteuttamista -- sopimusten mukaisesti” sekä ” -- Ohjelman toimeenpanon jatkumista sovituisissa aikarajoissa ja määrissä”. Kuten monesti aiemmin, nytkin Rahmon viesti ja toimi kaksiraiteisesti. Lähestymällä kesäkuussa 2019 Kiinaa painopisteenään ajanmukainen raja- ja sotilastekninen välineistö Rahmon piilotetusti painosti Moskovaa kalustoluovutuksista. Samalla hän pyrki lisäämään yleistä liikkumatilaansa Pekingin avulla. Ihannetapauksessa voitto koituisi kaksinkertaiseksi: sekä Venäjä että Kiina lahjoittaisivat sotilasvarusteita.

Yleisesti on syytä arvioida, että kaluston luovuttamisen ja ajanmukaistamisen kiirehtimisen taustalla piili Afganistanin heikkenevä vakaus. Sen presidentti ensimmäisen kerran nosti vahvasti esiin helmikuussa 2017 sekä toistamiseen huhtikuussa 2019. Putinin ja Rahmonin mainitaan keskustelleen asiasta myös toukokuussa 2021 sekä touko- ja kesäkuussa 2022. Aiheen tutkimus on silti parhaiten toteuttavissa erillisenä, sillä rajallinen tila ei salli perustavaa Afganistan-taustoitusta, saati Tadžikistanin ja Afganistanin keskinäissuhteiden selvittämistä. Samaisessa viitekehyksessä, mutta omina tutkimuksinaan, tulisi syventyä Iranin, Kiinan ja Yhdysvaltain Tadžikistan-politiikkaan vuodesta 2013 lähtien sekä Washingtonin ja Dušanben yhteiseen Afganistan-välittämiseen keväällä 2021. Sitäkin tuoreemmaksi aiheeksi tarjoutuisi EU:n ja/tai ETYJ:n raja- ja pelastuskoulutus maassa. Tämän artikkelin näkökulmasta on pikemmin merkillepantavaa, että Ukrainan-sodan ajalla helmikuusta 2022 marraskuun 2024 loppuun koko kalustokysymys näyttää poistuvan Putinin ja Rahmonin

tapaamisten asialistalta. Rahmonin diskurssissa painopiste siirtyy järjestysviranomais- ja erikoispalveluyhteistyön kiittelemiseen.

Vain kesäkuun 2022 lopussa on Tadžikistanin presidentinhallinto tiedotteessaan kertonut Putinin ja Rahmonin ”pohtineen yhteistoimien laajentamista -- erityisesti mitä tulee Tadžikistanin asevoimien modernisointiin”. Tuolloin Ukrainan-sotaa käytiin vasta viidettä kuukautta, eikä se vielä ollut määrättömästi voimavaroja edellyttävä kulutussota. On luultavaa, ettei tässä varhaisessa vaiheessa keskustelu kalustoluovutuksista osoittautunut ongelmalliseksi, etenkin kun keskustelun viitekehysenä toimi Afganistan. Sitä myöten kuin sodankäynti Ukrainassa muuntui kulutussodaksi, mille tahansa kalustolle ja välineistölle ilmeni kriittinen tarve.

Viimeistelyhetkellä heinäkuun 20 p:nä (sekä oikolukuajalla 28. marraskuuta) 2024 Venäjä pitää aloitetta hallussaan Ukrainassa ja hyökkää usealla lohkolla, mutta sen eteneminen sinänsä on hidasta. Sellaisenaankin sodankäynti kuluttaa lukemattomasti resursseja. Artikkeliteeman kannalta kiintoisa on edeltäneistä tunnusteluhyökkäyksistä kummunnut havainto siitä, että peräti varsin ikääntynyt T-64BV-panssarivaunumalli kykenee tehokkaaseen suoritukseen sikäli kuin operointia tuetaan esimerkiksi droonein. Moskovon-Dušanben varusteluyhteistyön tämä huomio ajaa paradoksiin: mikäli Venäjä jälleen luovuttaisi muun muassa vanhoja T-72B1-vaunujaan, 122H63-haupitsejaan sekä BTR-panssariajoneuvojaan Tadžikistanille, sen pitäisi hankkia korvaavat sotilasajoneuvot toisaalta. Luultavasti siksi kalusto putosi presidenttien keskusteluista – traagista kyllä, sitä tarvitaan nimenomaan sotimiseen.

Lähteet (luettu 20.7./28.11.2024)

Akbarzadeh, Shahram (1996). Why Did Nationalism Fail in Tajikistan? – *Europe-Asia Studies*, Vol 48, No. 7. Glasgow: Routledge, 1105–1129.

Акорда (Президент Республики Казахстан, 2024a). Совместное заявление Президента Республики Казахстан и Президента Российской Федерации об углублении стратегического партнерства в условиях нового глобального порядка. 28.11.2024. <https://akorda.kz/ru/sovместnoe-zayavlenie-prezidenta-respubliki-kazahstan-i-prezidenta-rossiyskoy-federacii-ob-uglublenii-strategicheskogo-partnerstva-v-usloviyah-novogo-globalnogo-poryadka-2810110>.

(2024b). Президенты Казахстана и России провели брифинг для представителей СМИ. 27.11.2024. <https://akorda.kz/ru/prezidenty-kazahstana-i-rossii-proveli-brifing-dlya-predstaviteley-smi-27103226>.

Амонулов, Ш. П. (2020). Содержание и структура военного сотрудничества между Республикой Таджикистан и Российской Федерацией на двусторонней основе. – *Военное право*. 2020. № 2 (60). Москва: Военное право, 207–213.

Азия Плюс (2015). Эксперты: «решение о выводе российских военных из Куляба выглядит нелепым». – *Asia-Plus*. 25.11.2015. <https://www.asiaplustj.info/ru/news/tajikistan/security/20151125/eksperty-reshenie-o-vyvode-rossiiskikh-voennykh-iz-kulyaba-vyglyadit-nelepym>.

Axe, David (2024). If Ukraine's Leopard 2s Have Left Avdiivka, Expect Old T-64s To Fill The Firepower Gap. – *Forbes*. 6.1.2024. <https://www.forbes.com/sites/davidaxe/2024/01/06/if-ukraines-leopard-2s-have-left-avdiivka-expect-old-t-64s-to-fill-the-firepower-gap/>.

Blakkisrud, Helge & Kuziev, Faruh (2019). Museums, memory and meaning-creation: (re) constructing the Tajik nation. – *Nations and Nationalism* 25 (3), 2019. London: Association for the Study of Ethnicity and Nationalism (ASEN), 997–1017.

Бердников, В. Н. (2022). Социальное обеспечение военнослужащих РФ в сфере обеспечения жильем (на примере войсковой части полевая почта 01162 в Республике Таджикистан). – *Форум молодежной науки, Выпуск 3, № 1*. Екатеринбург: Индивидуальный предприниматель Турчанова Вероника Тимуровна, 42–48.

Borțun, Dumitru & Săvulescu, Silvia (2009). *Analiza discursului public*. București: Școala Națională de Studii Politice și Administrative (SNSPA).

Bruce, Heikki (1998). *Tadzhikistanin konfliktin poliittiset syyt ja seuraukset*. Työpaperi N:o 9. Helsinki: MPKK.

Canikoğlu, Erhan (2021). Russia's Foreign Policy in the Near Abroad: A Challenge for the Global and Regional Rivalry. – *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 10 (4). Istanbul: İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 3546–3567.

CIA (CIA World Factbook). Tajikistan. 25.11.2024. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/tajikistan/>.

Dulgheru, Valeriu (2018). *Istoria Republicii Moldova*. Chișinău: Tehnica-Info.

Élysée (La Présidence de la République, 2021a). Entretien avec Emomali Rahmon, Président de la République du Tadjikistan. 26.8.2021. <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2021/08/26/entretien-avec-m-emomali-rahmon-president-de-la-republique-du-tadjikistan>.

(2021b). Déclaration conjointe du Président Emmanuel Macron et du Président de la République du Tadjikistan Emomali Rahmon. 13.10.2021. <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2021/10/13/declaration-conjointe-du-president-emmanuel-macron-et-du-president-de-la-republique-du-tadjikistan-emomali-rahmon>.

de Waal, Thomas (2024). *The End of the Near Abroad*. May 2024. Brussels: Carnegie Europe.

Eskola, Timo (1996). *Uuden Testamentin hermeneutiikka. Tulkintateorian perusteita*. Helsinki: Yliopistopaino.

Fair, Caroline (2018). Afghanistan in 2017: Another Year of Running in Place. – *Asian Survey* 58(1). Berkeley: UC Press, 110–119.

Fairclough, Norman (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.

Fararuni, Selyn (2013). *Nasjonskonsolidering i Tadsjikistan Hvordan befestes nasjonalidentitet gjennom det tadsjikiske språket?*. Masteroppgave. Oslo: Universitet i Oslo.

Floberg Safarova, Maja (2014). *Staten, islam og opposisjonen I Tadsjikistan. En analyse av det islamske renessansepartiet*. Masteroppgave. Oslo: Universitet i Oslo.

GFP (Global Fire Power, 2024). 2024 Tajikistan Military Strength. 8.1.2024. https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=tajikistan.

Gov.uk (2024a). Foreign Secretary travels to Central Asia and Mongolia in landmark visit to region. 22.4.2024. <https://www.gov.uk/government/news/foreign-secretary-travels-to-central-asia-and-mongolia-in-landmark-visit-to-region>.

(2024b). Agreement between the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the Government of the Republic of Tajikistan concerning Air Services. 13.11.2024. Pdf.

(2021). Foreign Secretary and Lord Ahmad visit Afghanistan's neighbours. 2.9.2021. <https://www.gov.uk/government/news/foreign-secretary-and-lord-ahmad-visit-afghanistans-neighbours>.

Гуров, Владимир А. (2011). Вооружённые силы России и Республики Таджикистан: некоторые аспекты стратегического партнерства (1992-2008 гг.). – *Известия Самарского научного центра Российской Академии Науки*. Т. 13. № 3 (41). Самара: Изд-во СамНЦ РАН, 170–172.

Götz, Elias (2022). Near Abroad: Russia's Role in Post-Soviet Eurasia. – *EUROPE-ASIA STUDIES*. Vol 79. No. 9. November 2022. London: Routledge, 1529–1550.

Харитонов, Наталья (2008). Приднестровье: война и перемирие (1990–1992 гг.). – *Новый исторический вестник*. № 1 (17). Москва: Российский государственный гуманитарный университет, 187–197

HDOA (Headquarters Department of the Army, 1991). *The Soviet Army: Troops, Organization, and Equipment*. Field Manual No. 100-2-3. Washington D.C.: Headquarters Department of the Army.

Холиков, Иван & Амонулов, Ш. П. (2020). Правовое регулирование реализации военного сотрудничества между Российской Федерацией и Республикой Таджикистан. – *Военное право*. 2020. № 3 (61). Москва: Военное право, 352–360.

Hopkirk, Peter (1990). *The Great Game. On Secret Service in High Asia*. Oxford: Oxford University Press.

Hurley, John, Morris, Scott & Portelance, Gailyn (2018). *Examining the Debt Implications of the Belt and Road Initiative from a Policy Perspective*. CGD Policy Paper 121 March 2018. Washington D.C.: Center for Global Development.

Исроилов, Исмоил (2023). Из истории формирования пограничных войск Республики Таджикистан. – *Endless light in science*. Но. ноябр 2023. Алматы: ОФ “Международный научно-исследовательский центр “Endless Light in Science”, 98–101.

Juntunen, Alpo (2006). Suurvallan vakiintumisen kausi – *Venäjän historia*. Neljäs painos. Toim. Heikki Kirkinen. Keuruu: Otava, 156–204.

Jussila, Osmo (2006). Konservatiivinen imperiumi. – *Venäjän historia*. Neljäs painos. Toim. Heikki Kirkinen. Keuruu: Otava, 205–260.

24KG (ИА «24.kg» - Новости Кыргызстана, 2024). Камчыбек Ташиев и Саймумин Ятимов обсудили вопросы делимитации границ. 24.11.2024. https://24.kg/vlast/312079_kamchyibek_tashiev_isaymumin_yatimov_obsudili_voprosyi_delimitatsii_granits/.

Khalid, Adeeb (2015). *Making Uzbekistan: Nation, Empire, and Revolution in the Early USSR*. New York: Cornell University Press.

(2007). *Islam after communism: religion and politics in Central Asia*. Berkeley: University of California Press. XII.

Кутнаева, Нурия (2010). Иностранные военные базы на территории постсоветской центральной Азии. – *Центральная Азия и Кавказ. Том 13. Выпуск 2*. Luleå: CA and CC Press AB, 82–93.

Лайдинен, Эйнар & Веригин, Сергей (2004). Финская разведка против Советской России. Специальные службы Финляндии и их разведывательная деятельность на Северо-Западе России (1914–1939 гг.). Петрозаводск: Компания РИФ.

Lamminparras, Nico (2024). Dnestrin epätoivotut vartijat. Moldovan & Transnistrian presidentin diskurssi Venäjän sotilaista Moldovassa 2021. – *Tiede ja ase. Vol 2023. Nro 81*. Toim. Evl. Esa Lappi. Helsinki: Suomen Sotatieteellinen seura, 155–190.

(2023). Sotimatta sitovat Ukrainaa. Valko-Venäjän & Transnistrian rooli Venäjän ”erikoisoperaatioissa”. – *Tiede ja ase. Vol 2022. Nro 80*. Toim. Evl. Esa Lappi. Helsinki: Suomen Sotatieteellinen seura, 136–162.

(2022). Valko-Venäjän sotilaspolitiikka vuonna 2022. – *Idäntutkimus*. 29:3. Toim. Mika Perkiömäki. Helsinki: Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen seura, 66–73. <https://doi.org/10.33345/idantutkimus.121364>.

(2014a). *Mikä on Transnistria? Dnestrin Moldovalaisen Tasavallan synty & nykypäivä*. Pro gradu. Helsinki: HY.

(2014b). Vain Venäjän vasalli? Transnistria EU:n ja Euraasian välillä. – *Tiede ja ase. Vol 72 Nro (2014)*. Toim. Ev. Ismo Turunen. Helsinki: Suomen Sotatieteellinen seura, 42–74.

(2013). Afganistanin-sodan etuvartio? Tadžikistan Yhdysvaltain kumppanina. – *Tiede ja ase. Vol 71 (2013)*. Toim. Ev. Ismo Turunen. Helsinki: Suomen Sotatieteellinen seura, 90–109.

Lemon, Edward & Antonov, Oleg (2022). Nationalism and Authoritarianism in Rahmon’s Tajikistan. – *The Many Faces of the Far Right in the Post-Communist Space. A Comparative Study of Far-Right Movements and Identity in the Region*. Stockholm: Södertörn University, 171–176.

Lob, Eric (2022). Iran’s drone factory in Tajikistan. – *Middle East Institute*. 3.6.2022. <https://www.mei.edu/publications/irans-drone-factory-tajikistan>.

Luntinen, Pertti (2006), Uudenaikaistumisen paine. – *Venäjän historia*. Neljäs painos. Toim. Heikki Kirkinen. Keuruu: Otava, 261–298.

Майхиев, Даурен & Акобирзода, Дж. А. (2024). История создания Вооруженных Сил Республики Таджикистан. – *Бағдар-Ориентир*. №1 (101) (март) 2024 г. Астана: Национальный университет обороны Республики Казахстан, 142–146.

Майхиев, Даурен & Давлатзода, Сафарали (2024). Сотрудничество Республики Таджикистан и Китайской Народной Республики: Военно-исторический аспект. – *Хабаршиысы-Вестник*. 2024 ж. №1 (100) (наурыз). Астана: Национальный университет обороны Республики Казахстан, 197–200.

Майтдинова, Гузел & Шарапов, Отамбек (2022). Российско-таджикское военное и военно-техническое сотрудничество в двустороннем формате и в рамках ОДКБ. – *Известия Восточного института* № 3 (2022). Владивосток: Дальневосточный федеральный университет, 135–143.

MDAA (Ministère des Armées Archives, 2014). Afghanistan : dissolution du détachement air de Douchanbé. 29.10.2014. <https://archives.defense.gouv.fr/operations/missions-realisees/monde/operation-pamir-2001-2014/actualites/afghanistan-dissolution-du-detachement-air-de-douchanbe.html>.

Menga, Filippo (2015). Building a nation through a dam: the case of Rogun in Tajikistan. – *Nationalities Papers*. Volume 43, Issue 3, 4 May 2015. Cambridge: Cambridge University Press, 479–494.

МИД-РТ (Министерство иностранных дел Республики Таджикистан, 2021). Таджикистан. Общая информация. 26.1.2021. <https://www.mfa.tj/ru/main/view/205/obshchaya-informatsiya>.

Мікалаеў, Ян (2002). Вайсковае супрацоўніцтва Беларусі й Расіі. – *Беларуска-Расійская інтэграцыя. Аналітычныя артыкулы*. (Toim. ei mainittu). Менск: УП. Выдавецтва Энциклапедыкс, 370–378.

Мирсаидов, Негматулло (2024). Почему конфликты на таджикско-кыргызской границе в последние годы переросли в кровавые боестолкновения, и почему это плохо?. – *Asia-Plus*. 8.1.2024. <https://asiaplustj.info/ru/news/tajikistan/security/20240108/pochemu-konflikti-na-tadzhiksko-kirgizskoi-granitse-v-poslednie-godi-pererosli-v-krovavie-boestolknoveniia-i-pochemu-eto-ploho>.

Мирзиёев (Президент Республики Узбекистан, 2024а). Подписаны документы, направленные на углубление отношений всеобъемлющего стратегического партнерства. 18.7.2024. <https://president.uz/ru/lists/view/7414>.

(2024б). Главы Узбекистана и Кыргызстана дали старт новым проектам кооперации. 18.7.2024. <https://president.uz/ru/lists/view/7413>.

(2024с). Подписаны исторические документы, направленные на развитие союзнических отношений. 18.4.2024. <https://president.uz/ru/lists/view/7177>.

Мухамадиева, Кибриё, Дырда, Нина & Валиева, Мухаббат (2023). 30 лет Вооружённым силам Республики Таджикистан. – *Таджикский Государственный Медицинский Университет имени Абуали ибни Сино*. 22.2.2023. <https://www.tajmedun.tj/ru/novosti/universitet/30-let-vooruzhyennym-silam-respubliki-tadzhikistan/>.

Mulari, Heikki (2024). Kiinan salainen tukikohta paljastui. – *Iltasanomat*. 12.7.2024. <https://www.iltalehti.fi/ulkomaat/a/4bb92e58-9bc6-46c4-8406-540f2e302281>.

Murzakulova, Asel & Schoeberlein, John (2009). The Invention of Legitimacy: Struggles in Kyrgyzstan to Craft an Effective Nation-State Ideology. – *Europe-Asia Studies* 61 (7). London: Taylor & Francis, 1229–1248.

Назаршоев, Назаршо (2018). *На южном рубеже. Российские пограничники в Таджикистане XIX-XXI вв.* Москва: Военно-исторические книги издательства “Яуза”.

Назаршоев, Назаршо & Бониезов, Илхом (2019). *Военная история Таджикистана (том II)*. – Худжанд: Хуросон.

Худжанд: Хуросо.

Nourzhanov, Kirill (2012). Omnibalancing in Tajikistan's Foreign Policy: Security-Driven Discourses of Alignment with Iran. – *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Vol. 14, no.3 (2012). Philadelphia (PA): Taylor & Francis, 363–381.

ОДКБ (Организация Договора о коллективной безопасности, 2024). В Астане состоялось совместное заседание СМВД, СМО и КССБ ОДКБ. 28.11.2024. https://odkb-csto.org/news/news_odkb/v-astane-sostoyalos-sovmestnoe-zasedanie-smid-smo-i-kssb-odkb/#loaded.

OSCE (Organization for Security and Co-operation in Europe, 2024a). OSCE course assists Tajik Border Troops' Special Units in enhancing skills to secure the Tajik-Afghan border. 5.7.2024. <https://www.osce.org/programme-office-in-dushanbe/572635>.

(2024b). OSCE concludes a regional training course for Tajikistan's canine handlers in Khorog. 22.6.2024. <https://www.osce.org/programme-office-in-dushanbe/571660>.

(2024c). OSCE strengthens the professional military education capabilities of border officers in Tajikistan. 22.11.2024. <https://www.osce.org/programme-office-in-dushanbe/581368>.

ОШ-ОДКБ (Объединенный штаб Организации Договора о коллективной безопасности, 2024a). Коллективные силы ОДКБ готовятся к совместным учениям в Центральноазиатском регионе. 15.7.2024. <https://jscsto.org/news/12399/>.

(2024b). Члены Совета министров обороны ОДКБ в ходе совместного заседания СМВД, СМО и КССБ рассмотрели в Астане вопросы военного сотрудничества. 28.11.2024. <https://jscsto.org/news/14979/>.

Парамонов, Владимир & Столловский, Олег (2009). Россия и страны Центральной Азии: двустороннее сотрудничество в сфере безопасности. – *Центральная Азия и Кавказ*. № 2(62), 2009. Luleå: CA and CC Press AB, 61–75.

Путин (Президент России, 2024а). Совместное заявление Президента Российской Федерации и Президента Республики Казахстан об углублении стратегического партнерства в условиях нового глобального порядка. 27.11.2024. <http://kremlin.ru/supplement/6232>.

(2024b). Документы, подписанные в ходе государственного визита в Казахстан. 27.11.2024. <http://kremlin.ru/supplement/6231>.

(2024c). Выступление на заседании Совета коллективной безопасности ОДКБ в узком составе. 28.11.2024. <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/75687>.

Пінцак, Вадим (2009). Червневі події 1992 року у Придністров'ї. – Історична панорама. Вип. 9. Чернівці: Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, 89–96.

Постникова, Екатерина (2023). Киргизия и Таджикистан согласовали более 90% государственной границы. – РБК. 13.12.2023. <https://www.rbc.ru/politics/13/12/2023/657985e89a79476469abe94a>.

Рахмон (Президент Республики Таджикистан, 2024а). Встреча с Президентом Российской Федерации Владимиром Путиным. 9.5.2024. https://www.president.tj/event_by_theme/bilateral_relations/russia/37550.

(2024b). Встреча с Президентом Российской Федерации Владимиром Путиным. 21.2.2024. https://www.president.tj/event/bilateral_relations/russia/36902.

(2024c). Церемония обмена подписанными документами. 18.4.2024. <https://www.president.tj/event/meetings/37328>.

(2024d). Церемония вручения Лидеру нации уважаемому Эмомали Рахмону высшей награды Китайской Народной Республики – ордена Дружбы. 5.7.2024. https://www.president.tj/event_by_theme/bilateral_relations/china/37886.

(2024e). Пресс-конференция по итогам государственного визита Председателя Китайской Народной Республики Си Цзиньпина в Республику Таджикистан. 5.7.2024. https://www.president.tj/event_by_theme/bilateral_relations/china/37901.

(2024f). Открытие зданий Парламента и Правительства Республики Таджикистан. 5.7.2024. https://www.president.tj/event_by_theme/bilateral_relations/china/37893.

(2024g). Вечер дружбы в честь Председателя Китайской Народной Республики Си Цзиньпина. 5.7.2024. https://www.president.tj/event_by_theme/bilateral_relations/china/37892.

(2024h). Поздравительное послание Президента Республики Таджикистан, Лидера нации уважаемого Эмомали Рахмона в честь Дня Вооруженных сил Республики Таджикистан. https://www.president.tj/event_by_theme/internal_politics/defense_and_litigation/36920.

(2024i). Поздравительное послание по случаю Дня национального единства. 26.6.2024. <https://www.president.tj/event/speeches/37825>.

(2024j). Поздравительное послание по случаю 33-й годовщины независимости Таджикистана. 8.9.2024. <https://president.tj/event/speeches/47268>.

(2024k). Выступление на праздничных торжествах в честь 33-й годовщины Государственной независимости Республики Таджикистан в Худжанде. 9.9.2024. <https://president.tj/event/speeches/47321>.

(2024l). Участие на заседании Совета коллективной безопасности Организации Договора о коллективной безопасности. 28.11.2024. <https://president.tj/event/news/49092>.

(2023a). Выступление на пресс-брифинге по итогам официального визита в Российскую Федерацию. 21.11.2023. https://www.president.tj/event_by_theme/bilateral_relations/russia/36136.

(2023b). Таджикско-российская встреча на высшем уровне. 21.11.2023. https://www.president.tj/event_by_theme/bilateral_relations/russia/36130.

(2023c). Послание Президента Республики Таджикистан уважаемого Эмомали Рахмона «Об основных направлениях внутренней и внешней политики республики». 28.12.2023. <https://www.president.tj/event/missives/36374>.

(2022a). Встреча с Президентом Российской Федерации Владимиром Путиным. 28.6.2022. https://www.president.tj/event_by_theme/bilateral_relations/russia/26056.

(2022b). Встреча с Президентом Российской Федерации Владимиром Путиным. 16.5.2022. https://www.president.tj/event_by_theme/bilateral_relations/russia/25759.

(2021a). Встреча с Президентом Российской Федерации Владимиром Путиным. 8.5.2021. https://www.president.tj/event_by_theme/bilateral_relations/russia/23163.

(2021b). Речь перед началом мирного шествия жителей города Душанбе в честь 30-летия Государственной независимости Республики Таджикистан. 9.9.2021. https://www.president.tj/event_by_theme/internal_politics/independence/23931.

(2019a). Заявление для прессы по итогам таджикско-российских переговоров на высшем уровне. 17.4.2019. https://www.president.tj/event_by_theme/bilateral_relations/russia/18041.

(2019b). Государственный визит Председателя Китайской Народной Республики Си Цзиньпина в Таджикистан. 15.6.2019. https://www.president.tj/event_by_theme/bilateral_relations/china/18515.

(2019c). Между Республикой Таджикистан и Российской Федерацией подписаны новые документы о сотрудничестве. https://www.president.tj/event_by_theme/bilateral_relations/russia/18046.

(2018). Встреча с Президентом Российской Федерации Владимиром Путиным. 28.9.2018. https://www.president.tj/event_by_theme/bilateral_relations/russia/16923.

(2017a). Заявление для прессы по итогам официального визита Президента Российской Федерации В.В. Путина. 27.2.2017. https://www.president.tj/event_by_theme/bilateral_relations/russia/13561.

(2017b). Между Таджикистаном и Россией подписан ряд новых документов о сотрудничестве. 27.2.2017. https://www.president.tj/event_by_theme/bilateral_relations/russia/13567.

(2017c). Встречи и переговоры высшего уровня между Таджикистаном и Китаем. 31.8.2017. https://www.president.tj/event_by_theme/bilateral_relations/china/14760.

(2014). Встреча с Президентом Российской Федерации Владимиром Путиным. 6.2.2014. https://www.president.tj/event_by_theme/bilateral_relations/russia/5832.

Roy, Olivier (2000). *The new Central Asia: the creation of nations*. London: I.B. Tauris Publishers.

Rubin, Marcus (2007). Tadsjikistan: Flerkoneri og masseudvandring. – *Udenrigs* (2). København: Det Udenrigspolitiske Selskab, 97–103.

Сайдов, Зафар (2015). *Республика Таджикистан на межгосударственной арене до и после объявления политики «открытых дверей»*. Душанбе: Контраст.

Schulz, Dante (2021). China Advances Security Apparatus in Tajikistan in the Aftermath of the Taliban Takeover. – *Caspian Policy Center*. 5.11.2021. Washington D.C.: Caspian Policy Center.

Sherr, James (1994). Escalation of the Tajikistan Conflict. – *IBRU Boundary and Security Bulletin January 1994*. Durham: University of Durham, 57–61.

Shih, Gerry (2019). In Central Asia's forbidding highlands, a quiet newcomer Chinese troops. – *The Washington Post*. 18.2.2019. https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/in-central-asias-forbidding-highlands-a-quiet-newcomer-chinese-troops/2019/02/18/78d4a8d0-1e62-11e9-a759-2b8541bbbe20_story.html

Сипетин, Валерий (2024). Вспоминают подвиг пограничников 12-й заставы. – *Наше Время*. 12.7.2024. <https://www.nvgazeta.ru/news/14488/631175/>.

Smith, Graham (1998), Post-colonialism and borderland identities. – *Nation-building in the post-Soviet borderlands: the politics of national identities*. Toim. Graham Smith, Vivien Law, Andrew Wilson, Annette Bohr & Edward Allworth. Cambridge: Cambridge University Press, 1–20.

Strauțiu, Eugen & Melinte, Mihai (2021). Grupul operativ al trupelor ruse și misiune de pacificare transnistreană. – *Anuarul laboratorului pentru analiza conflictului transnistrean*. Volume V. 1 / 2021. Sibiu: Universitatea Lucian Blaga, 108–122.

Standish, Reid (2021). From A Secret Base in Tajikistan, China's War On Terror Adjusts To A New Reality. – *Radio Free Europe Radio Liberty*. 14.10.2021. <https://www.rferl.org/a/tajikistan-china-war-on-terror-afghan/31509466.html>.

Щеколдина, Т. И. (2019). Региональная безопасность. Контртеррористическая и

антиэкстремистская деятельность ОДКБ. – *Постсоветские исследования*. Т.2. № 6. Москва: Центр исследования постсоветских стран (ЦИПС), 1373–1384.

Шукуров, Шухрат З. (2022). К вопросу о влиянии военного курса США и НАТО на безопасность государств Центрально-Азиатского региона (2001–2021). – *Современная научная мысль*. № 1. Москва: АНО « Научно-исследовательский институт истории, экономики и права », 93–99.

Siljander, Pauli (1995). Teksti ja todellisuus – laadullisten aineistojen tulkinnan edellytyksistä. – *Ihmistieteiden 1990-luvun metodologiaa etsimässä. Keskustelua kasvatustieteiden 1990-luvun metodologiasta (i90M)*. Toim. Jari Eskola, Jukka Mäkelä & Juha Suoranta. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja. C 8 Katsauksia ja puheenvuoroja. Aikuiskasvatuksen ja jatkuvan koulutuksen julkaisuja 2. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 111–130.

Sørensen, Jakob & Larsen, Allan (2004). Iran i russisk sikkerhedspolitik: kærlighed eller fornuftsægteskab?. – *Nordisk Øst-forum*, 18 [2] 2004. Oslo: Cappelen Damm, 197–218.

Țaralunga, Victoria (2017). Conflictul transnistrean: cauze, esență, particularități. – *Tradiție și inovare în cercetarea științifică, Ediția 7*. Bălți: Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți, 150–160.

Țaranu, Anatolie (2011). Aspecte ale istoriei începutului conflictului transnistrean. – *Revista de Istorie a Moldovei*, nr. 3-4(88). Chișinău: Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei, 141–149.

Ціхаміраў, Аляксандар. (2002). Расія ў вонкавай палітыцы афіцыйнага Менску. – *Беларуска-Расійская інтэграцыя. Аналітычныя артыкулы*. (Toim. ei mainittu). Менск: УП. Выдавецтва Энцыклапедыкс, 347–362.

Чиркин, Владимир В. (2011). Центральный военный округ вооруженных сил российской Федерации как актор реализации совместных проектов стран ШОС и ОДКБ в сфере обороны. – *Вестник Челябинского государственного университета*. 2011. № 21 (236). Политические науки. Востоковедение. Вып. 11. Челябинск: Челябинский государственный университет, 58–61.

Țicu, Octavian (2019). *Homo Moldovanus Sovietic. Teorii și practici de construcție identitară în R(A)SSM (1924–1989)*. Chișinău: Editura Arc.

Țicu, Viorica (2021). The Transnistrian issue in the context of Russia's "Near Abroad" policy. – *Anuarul Laboratorului pentru analiza conflictului transnistrean*. Volume V. No 1/2021. Sibiu: Universitatea Lucian Blaga, 130–144.

USDD (United State, Department of Defence, ei päivätty). Military Units. Army. <https://www.defense.gov/Multimedia/Experience/Military-Units/Army/>.

USDS (United States Department of State, 2021). Joint Statement on the Occasion of a Trilateral Discussion among Afghanistan, Tajikistan and the United States. 19.3.2021. <https://www.state.gov/joint-statement-on-the-occasion-of-a-trilateral-discussion-among-afghanistan-tajikistan-and-the-united-states/>.

Усманов, Джафар (2007). Изменение конфигурации российского военного присутствия в Таджикистане и его влияние на обеспечение безопасности государств Центральной Азии. – *Центральная Азия и Кавказ*. № 5(53), 2007. Luleå: CA and CC Press AB, 108–119.

Usmonov, Rustam A. (2018). Features of referential manipulation in the political discourse of modern Tajikistan. – *Language. Philology. Culture*. 2018, Vol. 8, Is. 1–2. Noginsk: Analitika Rodis, 28–38.

ВД-РТ (Военная доктрина Республики Таджикистан). Pdf.

ВМ-ЦТ (Вазорати Мудофиа Чумхурии Тоҷикистон). <https://mort.tj/>.

Жапаров (Администрация Президента Кыргызской Республики, 2024a). В ходе государственного визита Президента Садыра Жапарова в Узбекистан подписан ряд документов. 18.7.2024. <https://president.kg/ru/news/21/25697>.

(2024b). В рамках государственного визита Президента Садыра Жапарова в Узбекистан прошла церемония онлайн запуска совместных кыргызско-узбекских проектов. 18.7.2024. <https://president.kg/ru/news/21/25696>.

Kuvitus

Kuva 1 Рахмон 2024a

Kuva 2 Kirjoittaja

Liite Kirjoittaja

Liite

Tadžikistanin asevoimat (nimellinen arvio 2024)				
<u>Maavoimat</u>				
Joukko-osasto/-yksikkö	Kirjavahvuus	Sijoituspaikka		
	vähin enin			
1. Motorisoitu jalkaväkiprikaati	3000 5000	Bohtar		
3. Motorisoitu jalkaväkiprikaati	3000 5000	Hudžand		
12. Tykistöprikaati	3000 5000	Dušanbe		
14. Motorisoitu jalkaväkirykmentti	2424 2523			
27. Erillinen panssarintorjuntapatteristo	195 195			
7834. Erillinen tiedustelupataljoona	340 340			
39. Erillinen lääkintäpataljoona	195 195			
25. Erillinen viestipataljoona	272 272			
56. Suojelukomppania	83 83			
	12509 18608			
<u>Valmiusjoukot</u>				
Joukko-osasto/-yksikkö	Kirjavahvuus	Sijoituspaikka		
	vähin enin			
7. Maahanlaskuprikaati	1700 1850			
Erillinen nopean toiminnan motorisoitu jalkaväkiprikaati	3000 5000			
kolme pataljoonaa CSTO:n nopean toiminnan joukoissa yht.	1490 1575			
89. Panssarirykmentti	1143 1640			
74. Tykistörykmentti	1062 1292			
21. Erillinen raketinheitinpatteristo	255 255			
67. Esikunta- ja viestipatteri	175 175			
61. Pioneeripataljoona	395 395			
70. Rakentajapataljoona	435 590			
127. Materiaalisen tuen pataljoona	570 570			
	10225 13342			
<u>Ilmavoimat ja ilmapuolustusjoukot</u>				
Joukko-osasto/-yksikkö	Kirjavahvuus	Sijoituspaikka		
	vähin enin			
N. Erillinen helikopterilaivue	200 200	Ajni, Bohtar, Dušanbe, Hudžand		
536. Ilmatorjuntarykmentti	420 504	Dušanbe		
45. Radiotekninen pataljoona	80 80	Dušanbe		
97. Ilmatorjuntaprikaati	3000 5000	Bohtar		
770. Ilmatorjuntarykmentti	420 504	Isfara		
74. Ilmatorjuntarykmentti	420 504	Hudžand		
69. Ilmatorjuntarykmentti	420 504	Kulob		
42. Ilmatorjuntarykmentti	420 504	Dušanbe		
	5380 7800			
	28114 39750			
<u>Huomautukset:</u>				
Vahvuudet ovat pääasiassa neuvostolaisen motorisoidun jalkaväkidivisioonan mukaisia.				
Mikäli vähin ja enin lukema poikkeavat vähäisesti, ero selittyy hyödynnettävällä kalustolla (BMP tai BTR).				
Yhdysvaltalaisen mallin mukaisesti prikaatien vahvuus vaihtelee tavanomaisesti 3000–5000 sotilaan välillä.				
Rakentajapataljoona on laskettu kahdella rakentajakomppanialla (ä 65 sotilasta) ja huolto-, tuki- jne osilla.				
<u>Lähteet:</u>				
HDOA 1991.				
Муҳаммадиева и др. 2023.				
USDD.				

Satelliittipaikannusjärjestelmän hyödyntäminen puolustusvoimissa – toiminnan tehostaminen viimeisen kilometrin kuljetus- ja täydennyspalveluissa

Markus Häyhtiö, sotatieteiden tohtori, vapaa tutkija

Amanda Eklund, väitöskirjatutkija, Aalto-yliopisto, tuotantotalouden laitos, laskentatoimen laitos

Aleksanteri Sirén, väitöskirjatutkija, Maanpuolustuskorkeakoulu, sotataidon laitos

Roosa-Mari Tervonen, yhteiskuntatieteiden maisteriopiskelija, Jyväskylän yliopisto

Abstract

This article explores the potential and constraints of using satellite navigation systems to improve logistic and supplementary services within the Finnish Defense Forces. It highlights the growing reliance on space domain data for maintaining critical societal functions, with a focus on location and communication capabilities essential for modern military operations.

The theoretical framework is derived from general systems theory, where the influence of interdependent or interconnected parts of a whole is studied. This article discusses the significant role of satellite-derived information in military contexts. It also illustrates how European Union directives mandate the protection of critical infrastructure, emphasizing the strategic integration of space domain capabilities into national defense planning. It examines the collaboration between public defense entities and private sector logistics, acknowledging the vulnerabilities such sectors may face during hostile actions.

Through empirical research involving three case studies, the efficiency of logistic operations is evaluated using transaction cost analysis, comparing variables linked to financial efficiency and examining transaction drivers. The results reveal that while technical solutions alone are insufficient for developing last kilometer transport and the tooth-to-tail ratio, the utility of autonomous transport systems in military logistics remains limited under the conditions studied.

The findings indicate that improvements in the last kilometer transport and the “tooth-to-tail” ratio cannot rely solely on technological solutions. Furthermore, the advantages of the autonomous transport system demonstrated in this study are notably limited.

Johdanto

Modernin yhteiskunnan tarve avaruusdomainin tuottamaan tietoon kasvat-
taa tiedon tärkeyttä ja riippuvuuttamme yhteiskunnan kriittisten toimintojen
ylläpidossa (Vatanen 2022, 1). Kriittisen infrastruktuurin tarve ajantasaiselle
säätiädolle, paikka- ja sijaititiedolle ja viestiyhteyksille on suuri. Palveluiden
kysynnän kasvu, avaruusdomainiin liittyvien palveluiden tarjonnan kasvu ja
tekniikan kehitys on luonut toimintaympäristön, joka on otettava aktiivisesti
huomioon puolustuksen suunnittelussa, kehittämisessä ja mahdollisessa suo-
rituskyvyn hyödyntämisessä.

Avaruusdomainin tuottaman tiedon rooli sotilaallisessa kontekstissa on
merkittävä. Dygnatovskin tutkimuksen valossa käy ilmi, että avaruuden ke-
räämä tieto on keskeinen sotilasoperaatioiden mahdollistaja. Hän viittaa vuon-
na 2021 julkaisemassaan artikkelissa eversti Richard L. Zellmanin näkemyk-
seen U.S. Army Space and Missile Defence Command/Army Forces Strategic
Commandista, jossa korostetaan, että Yhdysvaltain asejärjestelmien toiminta-
kyky nojaa huomattavasti, jopa 70 prosenttisesti, avaruusdomainin tuottamaan
informaatioon. (Dygnatowski 2021,133–147.)

Suomi osana Euroopan Unionia (EU) on sitoutunut suojelemaan kriittis-
tä infrastruktuuriaan. Euroopan kriittisen infrastruktuurin suojeludirektiivi
velvoittaa jäsenmaan toimiin, joilla pystytään takaamaan elintärkeän infra-
struktuurin toimiminen kaikissa olosuhteissa nimetyiltä 11 yhteiskunnan
osa-alueelta. Kriittisen infrastruktuurin sektoreita ovat: energiantuotanto,
ydinvoimateollisuus, informaatioteknologia, kommunikaatioteknologia, vesi,
elintarviketeollisuus, rahoitusala, kuljetusteollisuus, kemianteollisuus, avaruus-
teknologia ja tutkimusta tukeva toiminta (Coman & Badea 2019, 47–52).

Yhteiskunnan toiminnan kannalta kriittisten palveluiden tarjoajat ja hyö-
dyntäjät, kuten Puolustusvoimat toimivat yhteistyössä yksityisen ja kaupallisen
toimijoiden luomassa verkossa. Yksi kriittisen infrastruktuurin osa-alue, logis-
tiikka ja sen toimialoihin kuuluva kuljetusliiketoiminta on avaruusdomainin
tuottaman tiedon hyödyntäjä myös kaupallisessa toiminnassa. Nämä logistiikan
toimialueella olevat yksityiset palvelut muodostavat vihamieliselle toiminnalle
niin sanottuja ”pehmeitä kohteita”. Näihin kohteisiin tehtävä vaikuttaminen
on niin asymmetrisen kuin tavanomaisen sodankäynnin keinovalikoimassa ja
jopa keskiössä.

Nykyaikaisessa sodankäynnissä logistiikan rooli on entistäkin merkittävä-
mpi, mikä ilmenee muun muassa Ukrainan sodan tapahtumissa. Venäjän koh-
taamat haasteet Ukrainassa voidaan osin atribuoida puutteelliseen logistiseen
tukeen ja suunnitteluun. Tämä näkyy konkreettisesti tukijoukkojen ja etulin-
jan taistelijoiden suhteessa: Venäjällä suhde on ollut 5:1, kun taas länsimaissa

tyypillisempi suhde on 10:1, mikä korostaa logistisen tuen merkitystä sotilaallisen menestyksen kannalta (Schwartz ym. 2023, 11).

Kaupallisten toimijoiden kyky ja kuluttajien antama hyväksyntä omien tietojen, kuluttajatottumusten ja muiden henkilökohtaisten tietojen käytölle mahdollistaa kaupallisille toimijoille tavaravirtojen hallinnan erittäin tehokkaasti (Pridmore & Zwick 2013, 103–112). Tämä herättää kysymyksen siitä, miksi vastaavien hyväksi todettujen käytäntöjen soveltaminen asevoimien toiminnassa ei ole yleistynyt laajemmin. On tärkeää huomioida, että suljettujen organisaatioiden, kuten Puolustusvoimien, toiminnan suunnittelu ja ennakoiminen esimerkiksi käyttäjämäärien näkökulmasta, eroaa merkittävästi kaupallisten toimijoiden lähestymistavasta.

Tutkimuksen luoman tiedon hyödyntäminen antaa tutkimustyön jälkeistä kehitystyötä tekeville mahdollisuuden käyttää yhteistä terminologiaa tavoitteiden kuvaamiseen ja seuraamiseen. Tämä on keskeistä, sillä palvelun tai tuotteen ja palvelun yhdistelmän suunnittelu edellyttää syvällistä ymmärrystä asiakkaan tavoitteista ja kokemuksesta palveluprosessin eri vaiheissa (Bitner & Wang 2014, 221–243). Lisäksi Dasu ja Chase painottavat asiakkaan eli tässä tapauksessa Puolustusvoimien, hallinnan tunteen säilyttämisen merkitystä palvelukokemuksen ja kehitystyön onnistumisen kannalta (Dasu & Chase, 2010, 33–39).

Työn rakenne

Työ jakautuu seuraaviin osiin. Ensimmäisessä osassa kirjoittajat tuovat esiin aihealueen aikaisemman tutkimuksen Puolustusvoimissa. Seuraavaksi kuvataan työn tutkimustavoite. Työn kolmannessa osassa esitellään tutkimuksen epistemologinen lähestymistapa ja osan alaluvussa tutkimuksessa käytetty tutkimusmetodi tapaustutkimus. Tutkimuksen neljännen osan muodostaa tutkimuksen viitekehyksen esittely. Työn viidennessä osassa kuvataan jokainen tutkimuksen empiirisen osan muodostavat tapaustutkimukset. Tapausten tulokset käsitellään luvussa kuusi ja tuloksista vedetyt johtopäätökset seuraavat tätä lukua. Tutkimuksen viimeisen osan muodostaa keskustelu, jossa esitetään myös jatkotutkimus-ehdotukset.

Aihealueen aikaisempi tutkimus Puolustusvoimissa

Avaruusdomain riippuvaisen paikannusteknologian tutkimus on Puolustusvoimissa laajaa. Ilmiö on selitettävissä tutkimusaiheen eri puolustushaarat ja

aselajit läpileikkaavalla luonteella. Avaruusdomain on aikaisemmin luonut käyttäjilleen voimatasapainoedun, sen käytön ja suorituskyvyn luonnin korkeiden kustannusten takia. Tilanne on muuttunut, ja esimerkit Ukrainan sodasta osoittavat, että avaruusdomainin avulla saavutettavat suorituskyvyt ovat helpommin ja laajemmin hyödynnettävissä alentuneiden kustannusten ja kasvaneen kaupallisen palvelutarjonnan ansiosta (Maurin 2023, 30–36). Logistiikan ja siihen liittyvän avaruusdomainin hyödyntäminen liittyy myös kaikkiin sotilaallisen maanpuolustuksen johtamistasoihin, lisäten edelleen aihepiiristä tehtyjen tutkimusten määrää.

Pelkästään vuonna 2023 on julkaistu 40 työtä, jotka käsittelevät hakusanojen ”GPS ja logistiikka” aiheita. Hakusana ”paikkatieto” viittaa 81 tutkimusjulkaisuun. Töiden syvällisempi hyödyntäminen osana nyt tehtävää tutkimusta ei ole mahdollista töiden sisältämän turvuokitellun tiedon takia.

Julkisten, avaruusdomainiin liittyvien töiden lukumäärä on suuri. Hakusanalla ”avaruus” ei kuitenkaan löytynyt yhtään Puolustusvoimissa tehtyä työtä, joka olisi käsitellyt logistiikkaa ja erityisesti kuljetuspalveluita. Myös kaupallinen viimeistä kilometriä koskeva tutkimus on aktiivista. Kansainvälisissä tutkimuksissa urbaani toimintaympäristö, ympäristövaikutukset ja alustatalouden ilmiöt ovat asiaan liittyviä tutkimusaiheita (Bates ym. 2018, 1–14; Olsson ym. 2019, 1).

Tutkimustavoitteet

Tutkimus on osa kirjoittajien tutkimussarjaa, jossa kirjoittajat tutkivat esimerkkien kautta Puolustusvoimien neljää eri pääprosessia:

1. Suorituskyvyn suunnittelu ja kehittäminen
2. Suorituskyvyn rakentaminen ja ylläpito
3. Valmiuden säätely ja suorituskyvyn käyttö sekä
4. Palvelutoiminta.

Nyt tehtävän tutkimuksen kohteena on pääprosessi 3: Valmiuden säätely ja suorituskyvyn käyttö ja sen alaproessit 3.1., 3.3., ja 3.6. Pääprosessi 3 avulla ”muodostetaan toimintaympäristötietoisuus ja tilannekuva, valvotaan ja turvataan alueellinen koskemattomuus, ylläpidetään ja säädellään valmiutta, perustetaan joukot ja toimeenpannaan operaatiot” (Hukkanen 2017, 4).

Kirjoittajien tarkoituksena on tutkia, kartoittaa ja keskustella avaruusdomainin käytön suorituskykyä parantavista tekijöistä ja käytön mukanaan tuomista mahdollisista riskeistä. Tutkimus lisää mahdollisuuksia löytää, käyttää ja

hyödyntää suorituskyvyn mittareita sotilaallisen tehokkuuden ja vaikuttavuuden hallinnassa ja määrittelyssä. Näiden mittareiden hyödyntäminen auttaa puolustusjärjestelmän käytön suunnittelua, tilannekuvan muodostamista ja logistiikan toimialan operaatioiden toteuttamista. Tutkimus tuo esiin niitä mahdollisuuksia ja uhkia, joita yksityisellä kuljetustoimialalla käytettävät toiminnan optimointimenetelmät voivat aiheuttaa Puolustusvoimien kontekstissa.

Tutkittavan avaruusdomain ja logistiikan toimiala koskettavat Puolustusvoimien suorituskyvyn käsitelmän kaikkia neljää näkymää. Nämä näkymät on kuvattu kuvassa 1 ”Suorituskyvyn käsitelmä”. Lisäksi sotilasliitto NATOn jäsenenä Suomen velvoitteet normaaliolojen harjoittelun avulla ylläpidettävän pidäkkeen ja pelotteen osalta nostavat logistiikan merkitystä.

Keinot, joilla vihamielinen toimija voi vaikuttaa suoraan avaruusdomainiin tai sitä hyödyntäviin muihin domaineihin ovat kaikkea toimintaa läpileikkaavia. Vihamielinen vaikuttaminen on mahdollista tavanomaisen kineettisen vaikuttamisen, kyberdomainin tai elektromagneettisen spektrin hyödyntämisen avulla. Näistä elektromagneettinen spektri on hyvä nostaa esiin, sillä modernin sodankäynnin riippuvuus elektromagneettisen spektrin hyödyntämisestä kaikkien domainien (maa, meri, ilma, avaruus, kyber, informaatio) osalta on suuri (Kirschbaum ym. 2020, 8).

Suorituskkyky			
Vaikutavuusnäkymä	Kyvykkyysnäkymä	Järjestelmänäkymä	Elinjaksonäkymä
Vaikutus Projisointi Olosuhteet	Toimintaympäristö- tietoisuus Johtaminen Verkostotoiminta Vaikuttaminen Suoja Logistiikka Joukkojen tuottaminen Toiminnanohjaus ja tuki	Henkilöstö Materiaali Käyttö- ja toiminta- periaate Organisaatio Informaatio	Vaihe Kustannukset Resurssit
Mikä vaikutus halutaan saada aikaan ajassa, tilassa ja olosuhteissa?	Mitä kyvykkyysvaikutuksen aikaansaaminen edellyttää?	Mikä järjestelmä tai joukko toteuttaa vaaditut kyvykkyudet ja mistä osatekijöistä se muodostuu?	Paljonko kyvykkyysien tuottaminen ja ylläpito maksaa ja miten se resursoidaan ja aikautetaan?

Kuva 1. Suorituskyvyn käsitelmä

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, onko mahdollista tehostaa ”tooth-to-tail” suhdelukua hyödyntämällä avaruusdomainin tuottamaa tietoa?

Toisena tavoitteena on avata tapaustutkimusten esimerkkien kautta niitä haasteita, joita kuljetus- ja täydennyspalvelut kohtaa ja onko avaruusdomainin tuottaman tiedon hyödyntäminen ratkaisu näihin haasteisiin?

Tutkimuksen tavoitteisiin pyritään pääsemään vastaamalla seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Onko Puolustusvoimien mahdollista hyödyntää avaruusdomainin tuottamaa tietoa tavalla, joka tukee kuljetus- ja täydennyspalveluiden tehokkuutta ja vaikuttavuutta ”viimeisen kilometrin” toimituksiin?
2. Miten paikka, aika ja navigaatiojärjestelmiin kohdistunut vihamielinen toiminta on vaikuttanut esimerkkien valossa kuljetusjärjestelmien optimointiin?

Tutkimusmenetelmä ja tutkimuksen teorettinen viitekehys

Tutkimuksen epistemologinen lähestymistapa on abduktiivinen. Tässä lähestymistavassa tutkimusaineiston pohjalta luotua mallia tutkitaan ja analysoidaan eri muuttujien vaikutuksen alla. Lähestymistapa on kirjoittajien mielestä perusteltu aiheen tutkimusympäristön asettamien haasteiden vuoksi. Olemassa olevien suorituskyykyjen analysointi todellista uhkaa kuvaavissa olosuhteissa ei ole tutkimuseettisesti oikein, eikä mahdollista. Kriittisen suorituskyykyyn, kuten kuljetuspalveluiden avaruusdomainista riippuvaisten toimintojen häiriöiden toteuttaminen, todentaminen ja tutkiminen saattaisi vaarantaa yhteiskunnan normaaliolojen toimintoja. Esimerkkinä voidaan mainita paikkatietojärjestelmien häiriöt ja niiden vaikutus niin meri- kuin lentoliikenteelle (Grant ym. 2009, 173–187).

Abduktiivisessa lähestymistavassa on myös tunnistettuja heikkouksista. Yhtenä heikkoutena voidaan mainita se, että lähestymistavassa tulee hyväksyä myös muut kuin tutkijoiden havainnoimat lopputulokset mahdollisina tutkimustulosten selittäjinä (Peirce 2020). Tämän tutkimuksen esimerkit, joita kirjoittajat esittävät, ovat kaikki tapaustutkimuksia. Validiteetin ja reliabiliteetin parantamiseksi tutkimus hyödyntää kriittistä kirjallisuuskatsausta ja tutkijatriangulaatiota (Yin, 1981).

Tieteenalat, joiden tutkimuskohteena on suunnittelu, sitä seuraavien toteutusten ja niiden tulosten arviointi kuuluvat suunnittelutieteisiin. Suunnittelutieteissä voidaan arvioida prosessin syötteiden (input), lopputulosten (output) ja lopputulemien (outcome) vaikutuksia toisiinsa myös määrällisiä

tutkimusmenetelmiä hyödyntäen. Tehtävän tutkimuksen pohjana toimii tutkimuksen tekijöiden oma pohjatieto ja -ymmärrys, johon peilaten tutkimus vuorottelee käytännöllisen ja teoreettisen ajattelun välillä. Tehtävän tutkimuksen lopputuloksena voidaan havaita tutkittavan kohteen johtamiseen ja organisointiin liittyviä kehityskohteita. Tämä vaatii toimintaa eteenpäin vievän prosessin kuvauksen. Kuvattu prosessi voi perustua olemassa olevaan, oikeassa toimintaympäristössä tapahtuvaan todelliseen toimintaan. On myös mahdollista simuloida toiminnan prosessi vastaamaan tutkittavaa todellisuutta hyväksytyn poikkeaman puitteissa, tunnistetut ja mahdolliset muuttujat huomioiden. Kumpikin vaihtoehto vaatii tutkimuksen onnistumiseksi kattavan ymmärryksen tutkittavasta prosessista. Pirkko Anttila käyttää teoksessaan ”Realistinen evoluutio ja tuloksellinen kehitystyö” kehitysprosessien tutkimuksesta nimitystä johtamis- ja hallinto-orientoinut, realistinen evaluaatio (2007).

Tooth-to-tail osion teoreettinen viitekehys on johdettu yleisestä systeemi-teoriasta. Yleisessä systeemiteoriassa tutkitaan toisistaan riippuvaisten tai toisiinsa liittyvien kokonaisuuden osien välistä vaikutusta toisiinsa. Mallissa otetaan huomioon tutkittava toimintaympäristö, tutkittavan kohteen toiminto ja rooli sekä edellä mainittujen seikkojen vaikutus kokonaisuuteen (Bertalanffy 1968). Puolustusvoimien pääprosessit 1 ja 2 seuraavat vaatimusmäärittelyn ja -hallinnan periaatteita, jotka ovat olennainen osa Systems Engineering paradigmaa (Pasivirta & Kosola 2007). Jo tämä vuoksi valittu systeeminen lähestymistapa on perusteltua.

Systeemin eri osien resurssien allokontiin liittyvä päätöksenteko julkisen ja yksityisen toimijan välillä perustuu lisäksi johtamismekanismien oikeanlaiseen suunnitteluun. Suunnittelun ja oikean sopimusmekanismin avulla opportunistiset osapuolet kykenevät yhteistoimintaan molemminpuolisen hyödyn saavuttamiseksi (Williamson 1999, 312). Tämä korostuu edellä kuvattujen normaali- ja poikkeusolojen rajapinnassa tapahtuvassa toiminnassa.

Tutkimuksen tulosten analyysi tehdään transaktiokustannusanalyysiä hyödyntäen. Kirjoittajat vertailevat tapaustutkimuksissa toiminnan taloudelliseen tehokkuuteen liittyviä muuttujia. Lisäksi tarkastellaan tapausten transaktioajureita ja niiden ominaisuuksia. Tutkimusasetelma noudattaa Simonin vuonna 1951 julkaiseman työsopimusteorian periaatteita. Periaatteen mukaan ennalta määritellyn normaalitilanteen poikkeuksissa päätäntävaltaa käyttää sopijaosapuolista tähän tehtävään määritelty taho. Normaalioloilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa yhteiskunnan normaalitilaa ja poikkeustilanteella yhteiskunnan eri häiriötiloja tai haitallisia vaikuttamisyrityksiä. Poikkeustilanteissa sopiminen tapahtuu joko ennakoon sopimalla, formaalin sopimuksen avulla tai epänormaalin tilanteen realisoituessa (Simon 1951, 293–305).

Transaktiokustannusteorian mukaan toimijoiden päätös osallistua transaktioon on riippuvainen transaktion keskeisistä ominaisuuksista. Ominaisuuksiin voi lukeutua tuotteen spesifisyys, epävarmuus, monimutkaisuus ja tiheys (Williamson 1979, 234). Tapausanalyysissä tarkastelun alaisena oleva logistinen vaihdanta kuvastaa näitä ominaisuuksia erityisesti epävarmuuden osalta viimeisen kilometrin kuljetuksen toiminnan luonteen vuoksi.

Opportunismi muodostaa haasteen yksityisen ja julkisen toimijan välille. Haaste korostuu erityisesti transaktiotuotteiden ollessa fyysistä pääomaa (Macneil 1985, 541–546). Tapausanalyysissä transaktio (taloudellinen kompensatio) toimii tehdyn analyysin perusyksikkönä. Tutkimuksen kannalta olennainen havainto teorian soveltuvuudesta käsiteltävien tapausten analysointiin on kysymys optimaalisen sopimusmekanismin valinnasta. Public Private Partnership sopimusmekanismi pyrkii pienentämään opportunismin negatiivisia seurauksia. Laajemmin, Macneilin mukaan sopimusoikeuden perustana on fasilitoida vaihdantaa (1985, 543). Yksityisen ja julkisen toimijan välisen yhteistyön periaatteiden mukaisesti toimintaan kohdistuvat riskit ja hyödyt jaetaan toimintatavan periaatteen mukaisesti (Sadka 2007, 466–490). Tämä edellyttää transaktiokustannusten tarkastelua yhteistyössä syntyvien kokonaiskustannusten näkökulmasta jo suunnitteluvaiheessa.

Transaktiokustannusten vaihtelua kuljetuspalveluissa tutkittaessa on välttämätöntä määritellä toimintaympäristö selkeästi. Toimintaympäristön rajaaminen on kriittistä systeemin toiminnan, muuttujien sekä niiden välisen riippuvuuden kuvaukselle ja eri vaihtoehtojen vertailulle. Toimintaympäristössä tulee varmistaa, että häiriötilanteet eivät vaikuta toiminnan suorittamiseen ja että operatiot määritellään rauhan aikana niin, että kriisitilanteiden operatiivinen suunnittelu ja kehittäminen on mahdollista (*Puolustusministeriö* 2013).

Kustannusten tutkimiseen käytettyä menetelmää on myös kritisoitu. Vuonna 2016 julkaistussa artikkelissaan Boehmke ym. mukaan pelkkä vertailu suorien ja epäsuorien kustannusten välillä ei huomio yksittäisten toimintojen vaikutusta kokonaisuuteen tai taistelevan osan suorituskyvyn rakentumiseen. Tutkimuksessa kritisoidaan mekaanista toimintolaskentaan perustuvaa arviointia tukevan joukon kustannustehokkuudesta. Boehmke ym. mukaan toimintoperusteinen laskenta soveltuu menojen jakamisen tutkimiseen ei niinkään toimitusketjun ja siihen liittyvän kuljetuspalvelun systeemin kehittämiseen. Menetelmä ei artikkelin mukaan ota huomioon systeemin osien riippuvuussuhteita tai vaikuttavuussuhteita riittävän kattavasti (Boehmke ym., 2016, 309–310).

Tutkimuksen viitekehys

Työssä tutkittavaa ilmiötä kuvataan niin systeemiteorian periaatteiden mukaisesti kuin suunnittelutieteiden periaatteiden pohjalta. Työn seuraavassa osassa kummankin lähestymistavan vaatimuksiin vastaamiseksi kirjoittajat avaavat työn kannalta olennaisimmat ja tutkimukseen aikaisemman pohjatiedon valossa eniten vaikuttavat tekijät.

Public Private Partnership (PPP)

Suomen Puolustusvoimien sidonnaisuus yksityisen sektorin toimijoista suorituskynsä rakentamisessa ja käytössä on kasvanut, kuten muissakin länsimaissa. Sidonnaisuutta kasvattavina tekijöinä voidaan tuoda esiin sodankäynnin teknistyminen ja uhkakuvien monimuotoistuminen (Tarvainen, 2012). Kansallisten ja kansainvälisten uhkakuvien sekoittuminen, kaupallisen toiminnan riippuvuus kansainvälisistä yhteistyöstä, toimitusketjujen monimutkaistuminen ja siitä johtuva häiriöherkkyyden kasvu on negatiivinen seuraus kasvaneesta riippuvuudesta. Yhteistyön positiivisena seikkana voidaan pitää mahdollisuutta resurssien tarkempaan kohdistamiseen ajallisesti ja paikallisesti, korkeamman osaamistason hyödyntämisen mahdollisuutta ja vaihtoehtoisten toimintatapojen käytön mahdollisuutta (Busch & Givens 2013, 1–19).

Julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuuksien roolin kasvaessa teoreettiset tutkimukset näiden kahden yhteiskunnan tärkeän tekijän välillä ovat liian laajoja, ilman tarpeellista kritiikkiä sekä liian usein väittelyä aiempien tutkimusten kehittämiä polkuja (Jacobson & Ok Choi 2008, 637–657). Julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuuksilla eri muodoissa on pitkä historia. Kuitenkin kysymykset vastuusta, julkisesti rahoitettujen, voittoa tuottavien yritysten roolista, joilla ei ole demokraattista vastuuta yhteiskunnan jäseniä kohtaan, ovat lisääntyneet ja aiheuttaneet kiivasta keskustelua. Toisaalta yksityistäminen on osoittautunut tuovan kustannussäästöjä, tehokkaampaa palveluiden toimitusta ja joissain tapauksissa vaihtoehtoista rahoitusmuotoa julkiselle infrastruktuurille ja palveluille (Keating & Keating 2013, 176–197). Lisäksi viimeisen kilometrin kustannusvaikutus on toimitusketjulle suurin (Olsson ym. 2019, 1).

NATO ja Public Private Partnership

Puolustusliitto NATO on tutkinut yksityisen ja julkisen toimijan välistä yhteistyötä kattavasti. Yhtenä esimerkkinä voidaan pitää vuonna 2019 julkaistua

teosta ”Public Private Partnerships in NATO context”. Julkaisussa käydään läpi 8 eri valtion tapauksia, joissa PPP on valittu tavaksi kehittää suorituskykyä. Teoksessa määritellään myös PPP NATO laajuisesti, sillä erot liittouman eri maiden välillä vaikeuttivat aiheen yhteistä tulkintaa tutkittujen tapausten kesken. (T.O.N.A.T.O.N.-S.C. 2019.)

Edellä mainitussa tutkimuksessa tarkastellut hankkeet osoittautuivat menestyskääksi, ja tutkijat korostavat julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuuden (PPP) roolia transaktiokustannusten vähentäjänä. Tämä johtopäätös noudattaa transaktiokustannusteorian perusteita, samalla kun se ottaa huomioon puolustusvoimien ainutlaatuisen aseman kansallisen sotilaallisen suorituskyvyn tuottajana. Tämä näkökohta on erityisen merkittävä arvioitaessa ylittuannon vaikutusta kansallisen turvallisuuden kontekstissa, jossa se merkitsee investointeihin nähden tehottomuutta ja julkisten varojen käyttöä tavoitteisiin nähden liiallisen kapasiteetin tuottamiseen (Niskanen, 2017).

Muutos yksityisten suorituskykyjen hyödyntämisessä on ollut nopea prosessi. Yhdysvallat johtavana NATO maana kasvatti yksityisten toimijoiden hyödyntämistä niin Afganistanin kuin Irakin operaatioiden aikana. Syitä toiminnan kasvamiselle on useita. Yksityisiin toimijoiden avulla on esimerkiksi haluttu ottaa etäisyyttä konfliktiin, kuten Häyhtiö ja Mattila tuovat esiin tutkimuksessaan (Palokangas 2022, 43–49). Yksityisten toimijoiden käyttö on perustunut myös havaittuun suorituskykyvajeseen, joko teknologian, osaamisen tai näiden yhdistelmän osalta (Pattison 2008, 143–162). Yksityisten toimijoiden käyttö on kuitenkin ollut osittain tehotonta. Kuten James Stavridis ja Evelyn N. Farkas toteavat artikkelissaan *The 21st century Force Multiplier: Public Private Collaboration*: ”Instituutionalisten mallien, ohjeiden, omistautuneen henkilöstön ja koulutuksen puute johtaa myös resurssien sitoutumiseen ”kertaluonteisiin” tai ad hoc -hankkeisiin, kun sama määrä työtä voisi johtaa strategiseen pitkän aikavälin kestäväan ohjelmaan” (kirjoittajan käännös) (2012, 7–20).

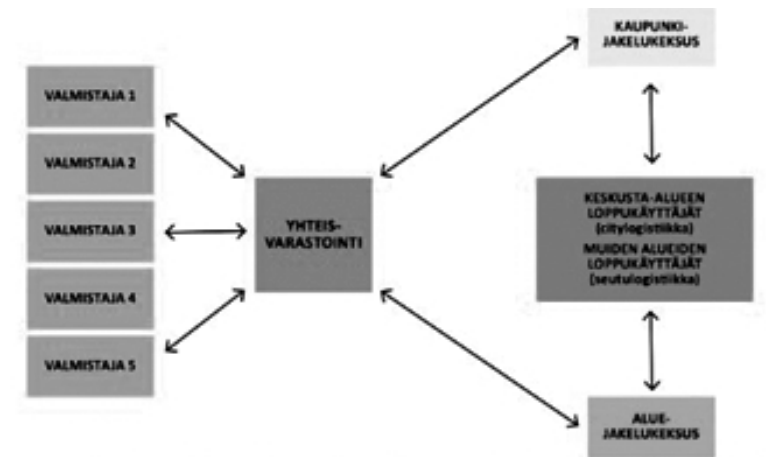
Sotilaslogistiikka

Logistiikan ja kuljetuspalveluiden rooli on merkittävä, jopa ratkaiseva. Ilman edellä mainittujen institutionaalisten mallien ja ohjeiden luomista ei toiminnan optimointi ole mahdollista. NATOn määritelmän mukaan logistiikka on ”tieteenala, joka suunnittelee, koordinoi, ja suorittaa joukkojen kuljetuksen ja huollon kaikilla operaatioiden osa-alueilla, jotka liittyvät materiaaliin, henkilöstön kuljetukseen, palveluiden ja tilojen hankintaan sekä lääkintähuoltoon” (kirjoittajan käännös) (*NATO Logistics Handbook: Chapter 1: Definitions*, 1997).

Sotilaslogistiikan tehokas hyödyntäminen korostuu NATO:n kokonaisvaltaisessa lähestymistavassa. Operaatiologistiikan suunnitteluun tulee sisällyttää kaikki operaatioalueella toimivat logistiset sidosryhmät, mukaan lukien siviiliorganisaatiot. Suunnittelun onnistumisen kannalta yhteistyön tulisi alkaa jo suunnitteluprosessin alkuvaiheista, jotta varmistetaan tehokas ja yhtenäinen toiminta (*NATO Logistics Handbook: Chapter 1: Definitions* 1997).

Sotilaslogistiikka toimii linkkinä taistelukentällä toimivien joukkojen ja niiden tukemiseen tarvittavia resursseja tuottavien, hallinnoivien sekä varastoivien tahojen välillä. Tämän alan ainutlaatuisiksi ominaisuuksiksi luetaan kysynnän voimakkaat vaihtelut, kysynnän ennustamisen erityisen suuri haasteellisuus, operaatioiden kiireellisyys, tarjottavien tuotteiden ja palveluiden laajan kirjon hallinta sekä toimitusten kiireellisyysjärjestyksen määrittelyn välttämättömyys. Näiden seikkojen on todettu nostavan viimeisen kilometrin kuljetuskustannuksia myös kaupallisessa toiminnassa (Olsson ym. 2019,1). Näiden haasteiden ratkaiseminen edellyttää toimitusketjun huolellista optimointia, mikä on erityisen kriittistä korkean riskin sisältävissä operatiivisissa ympäristöissä (Acero ym. 2019, 2–3).

Kirjoittajien noudattaman suunnittelutieteiden periaatteiden mukaisesti prosessin kuvaus on välttämätön. Prosessin kuvaamisen lisäksi tuodaan esiin se viitekehys, johon prosessi liittyy osana kokonaissysteemiä. Viimeisen kilometrin kuljetus on logistiikkaketjun osa, jossa toimitettava asia kuljetetaan loppukäyttäjälle (Gevaers ym. 2009). Kuvassa 2 Logistiikkapalvelut ja viimeinen kilometri kohta ”Keskusta-alueen loppukäyttäjät” ja ”muiden alueiden loppukäyttäjät” kuvaa yksinkertaistettuna viimeisen kilometrin kuljetustoimintaa.

Kuva 2. Viimeisen kilometrin kuljetus

Tutkimuksen kannalta mielenkiintoisena lähestymiskulmana voidaan pitää niin sanottua ”Phase Zero” -suunnittelukonseptia. Tämän suunnittelukonseptin lopputuloksena operaatioiden suunnittelijat pystyvät laatimaan toiminnan kannalta ne vaatimukset, joiden täyttämiseen tarvitaan sopimus pohjaista, Puolustusvoimien ulkopuolista suorituskyyä. Lisäksi prosessin aikana luodaan yhteistyösuhteet tavarantoimittajiin ja mahdollisiin tuotantolaitoksiin. Suunnittelukonseptissa tunnistetut yhteistyökumppanit integroidaan suunnitteluprosessiin, mukaan lukien kuljetustoiminnon viimeinen kilometri (Lamm 2023, 27).

Tooth-to-tail

Puolustusvoimien on keskityttävä tooth-to-tail (T3C) -suhteen, eli taistelujoukkojen ja tukihenkilöstön välisen lukumäärällisen suhteen kehittämiseen. T3C-termi viittaa tarvittavan tukihenkilöstön (siviilit, sotilaat ja yksityiset toimijat) suhteelliseen määrään, joka on välttämätön taistelujoukkojen ylläpitämiseksi. Termillä ”Tooth” tarkoitetaan henkilöstöä, joka kouluttaa ja suorittaa operatiivisia tehtäviä, kun taas ”Tail” viittaa henkilöstöön, joka tukee taistelujoukkoja (Gansler & Lucyshyn 2014, 9).

Global Navigation Satellite System avusteinen maakuljetus

Global Navigation Satellite System (GNSS) on satelliittipohjainen navigointijärjestelmä, joka koostuu kiertoradalla olevien satelliittien verkosta. Järjestelmä tarjoaa sijainti- ja aikatietoja kaikkialla maapallon ympäri tai sen lähellä. Järjestelmä parantaa tuottavuutta monilla sektoreilla ja mahdollistaa tarkan ajan hyödyntämisen muun muassa aikakriittiselle toiminnan synkronoinnille ja algoritmeihin nojaavalle päätöksenteolle (Westbrook 2019, 1–16). Kaupallisen ja sotilasdomainissa käytettävän GNSS-pohjaisen järjestelmän hyödyntämisen perusteet eroavat toisistaan.

Kaupallisessa toiminnassa GNSS:a hyödyntävät maakuljetukset tarvitsevat järjestelmän tuottamaa tietoa toimintansa tehokkuuden optimointiin. Seuran avulla on mahdollista optimoida kaluston päivittäinen käyttö ja suunnitella käytöstä seuraava elinjaksokohtainen ylläpito. Lisäksi seuranta mahdollistaa paljastamaan mahdolliset väärinkäytökset ja jopa estämään kalustoon kohdistuva rikollinen toiminta (Károly & Németh 2019, 55–67).

Sotilasdomainissa käytettävien paikka- ja aikatietojärjestelmien hyödyntämisellä pyritään saavuttamaan suorituskyyllä määritellyt vaatimukset.

Puolustusvoimissa näitä suorituskyykyjä tarkastellaan suorituskyyvyn käsite-mallin ja Puolustusvoimien pääprosessien viitekehyksissä. Vaikka taloudelliset vaatimukset muodostavat tärkeän osan, niiden rooli ei ole suorituskyykyä käytettäessä samanlainen kuin kaupallisessa toiminnassa.

GNSS avustainen paikkatietojärjestelmä on häiriöaltis. Järjestelmän osiin vaikuttaminen on loppukäyttäjän osalta edullista ja helppoa eikä vaadi häirinnän suorittajalta suuria toimenpiteitä (Pinker & Smith 1999 19–27; Mitch ym. 2011, 1907–1917; Coffed 2014, 6–10; Rezaei ym. 2016, 807–815). Järjestelmään voidaan vaikuttaa yksittäisen laitteen tai kohteen osalta tai aktiivisella häirinnällä voidaan pyrkiä vaikuttamaan suurempiin maantieteellisiin alueisiin (Pirtti & Yücel 2022a). Uhkaan vastaaminen on osa NATOn yhteistä suorituskyykyä, jossa kaikki liittouman maat tuottavat uhkaan vastaamiseen vaadittavan suorituskyyvyn. GNSS uhkiin vastaaminen on osa Joint Intelligence, Surveillance and Reconnaissance (JISR) -järjestelmää, jossa liittolaiset tekevät yhteistyötä tietojen keräämiseksi, analysoimiseksi ja jakamiseksi (Ballast 2017, 2).

Julkiseen keskusteluun tuodut esimerkit GNSS-järjestelmiin kohdistuneista vihamielisistä teoista ovat kohdistuneet avaruusdomainin maakomponentin osiin (Pinker & Smith 1999, 19–27; Dygnatowski 2021; Pirtti & Yücel 2022b). Maakomponenttiin kohdistuvat vihamieliset toimet estävät satelliittisuorituskyyvyn täysimittaisen hyödyntämisen. Uhka on vaikutuksiltaan suuri, sillä yhteisoperaatioiden suorittaminen vaatii reaaliaikaisen ja luotettavan tiedon käytettävien suorituskyykyjen sijainnista, tilanteesta ja tehtävän suoritusvaiheesta sekä luotettavan tiedon avaruus- kuin kyberdomainin hyödyntämisen mahdollisuudesta (Department of Defence 2013, 80). Mikäli suorituskyyky hyödyn-tää yksityistä toimijaa, on tältäkin osin varmistuttava tavoiteltavan sotilaallisen suorituskyyvyn vaatimusten saavuttamisesta.

Autonomiset kuljetusjärjestelmät

Autonomisella järjestelmällä tarkoitetaan yleisesti järjestelmää, joka kykenee itsenäisesti täyttämään ihmisen sille antamat tehtävät ja tavoitteet (Williams 2015, 33). Järjestelmän sisältämän autonomian tasoja voidaan kuvata sen riippuvuussuhteesta ihmisen päätöksentekoon, eli kykeneekö järjestelmä toimimaan ilman ihmisen puuttumista sen toimintaan, vai tarvitseeko se ihmisen päätöksentekoa tehtävänsä eri vaiheissa (Springer 2018, 8–9).

Käytössä ja kehitteillä olevat miehittämättömät sekä autonomisia piirteitä omaavat ajoneuvot tukeutuvat oman sijaintinsa määrittämisessä muun muassa satelliittipaikannusjärjestelmiin. Satelliittipaikannusjärjestelmän ohella autonomiset ajoneuvot käyttävät inertiaan perustuvaa paikannusjärjestelmää

(IMU, *Inertial Measurement Unit*). Paikannusjärjestelmät ovat toisiaan tukevia ja täydentäviä. IMU voi aiheuttaa pitkällä matkalla tai aikavälillä kumuloituvaa virhettä, jota GNSS-paikannuksella pyritään pienentämään. Autonominen ajoneuvo käyttää näiden lisäksi myös lähialueen havainnointiin tarkoitettuja sensoreita, kuten esimerkiksi LiDAR-sensoreita (*Light Detection and Ranging*) ja kameroita. (Liu ym. 2020.)

Yleisesti tarkasteltaessa sotilaallisessa kontekstissa autonomisilla järjestelmillä on tarkoituksena korvata ihmiset D3-tehtävissä (*Dull, Dirty, Dangerous*), eli tylsissä, likaisissa ja vaarallisissa tehtävissä (Coker 2015, 88). Tylsät tehtävät voidaan kuvailla tehtäviksi, jotka sisältävät paljon toistoa, jotka eivät anna ihmiselle riittävästi ärsykeitä ja voivat olla kestoaltaan pitkiä. Likaisilla tehtävillä tarkoitetaan tehtäviä, joita tehdään esimerkiksi epämiellyttävissä olosuhteissa, kuten äärimmäisen kuumassa tai kylmässä, tai tehtäviä, jotka tehdään paikassa, jonne ihmisen ei haluta menevät tai jonne ihminen ei pääse. Vaarallisia tehtäviä taas ovat kaikki, joissa on kohonnut riski kuolla tai haavoittua. (Springer 2018, 93)

Autonomiset järjestelmät tulevat toimimaan taistelukentällä voiman moninkertaistajana (*Force Multiplier*), jos yksi ihminen pystyy operoimaan useampaa järjestelmää samanaikaisesti tai jos ihmistä ei tarvita järjestelmän operoimiseen (Scharre 2015, 4). Esimerkiksi kenttähuollon täydennyskuljetukset on mahdollista toteuttaa saattueajona, jossa vain ensimmäisenä ajava ajoneuvo toimii miehittettynä ja loput miehittämättömät ajoneuvot seuraavat ensimmäistä ajoneuvoa. Saattueajon konseptista ja siihen liittyvästä teknologian kokonaisuudesta on käytetty nimitystä *Leader-Follower* (Schulte ym., 2022). Yhdysvaltojen armeijan vuonna 2017 julkaiseman autonomisten- ja robottijärjestelmien strategisen suunnitelman (*Robotic- and Autonomous Systems Strategy, RAS-strategy*) mukaan Yhdysvaltojen armeijan tavoitteena on kehittää *Leader-Follower*-konsepti täysin autonomiseksi vuoteen 2030 mennessä (*The U.S. Army Robotic and Autonomous Systems Strategy* 2017, 7). Australian vuonna 2022 julkaisemassa *Robotic & Autonomous Systems Strategy*ssa nähdään myös potentiaali *Leader-Follower*-konseptille sekä täysin autonomiselle huollon kuljetuksille (*Robotic & Autonomous Systems Strategy v2.0* 2022, 16).

Miehittämättömät ajoneuvot voivat hyödyntää myös reittipistenavigointia tai suunnistaa itsenäisesti lähtöpisteestä käsketyille kohteelle. Itsenäinen suunnistaminen tarvitsee ajantasaisen digitaalisen kartta-aineiston ja tiestön. Sotilaallisessa kontekstissa miehittämättömien ajoneuvojen itsenäisen suunnistuksen haasteet muodostuvat liikuttaessa päällystetyn tiestön ulkopuolella (*Research advances autonomous off-road navigation*, 2021).

Teknologian ja tekoälyn kehitys on herättänyt monien maiden kiinnostuksen kehittää autonomisia järjestelmiä asevoimien käyttöön. Autonomiset

järjestelmät nostavat esiin paljon eettisiä kysymyksiä, erityisesti kun puhutaan koneen päätöksenteosta tappavan voimakeinon käyttämisessä (Warren & Hillas 2020; DoD Directive 3000.09 - *Autonomy in Weapon Systems* 2023; *Lethal Autonomous Weapon Systems (LAWS)* n.d.).

Asevoimien tukitehtävissä, esimerkiksi kenttähuollon täydennyskuljetuksissa ongelmat ovat yksinkertaisempia ja järjestelmien käyttöön liittyvät eettiset kysymykset ovat helpompia. Huollon tehtäviin tarkoitettuja järjestelmiä kehitetään ja testataan ympäri maailmaa aktiivisesti. Kehitysprojekteja aiheesta ovat esimerkiksi Euroopassa iMUGS-projekti (*The integrated Modular Unmanned Ground System*) (EDIDP: *The iMUGS Consortium demonstrates autonomous missions with robotic systems* 2022) sekä jo päättynyt Yhdysvaltojen ja Ison-Britannian yhteisprojekti CAAR (*Coalition Assured Autonomous Resupply*) (Coalition Autonomous Systems - *The Future of Military Logistics* 2019). Molemmissa projekteissa oli yhtenä keskeisenä teemana autonomisesti toteutettu viimeisen kilometrin kuljetus.

Oikeudellinen tarkastelu

Joukkojen nopea sijoittaminen ja tukeminen pitkiä aikoja vaatii erityisiä logistisia keinoja viimeisen kilometrin kuljetusten mahdollistamiseksi. Oikeudellisen tarkastelun tutkimusosio tuo esiin näkökulmia sotilaskäytössä olevien taajuuksien hyödyntämismahdollisuuksista siviilitoimijoille ja paikkatiedon mahdollisen hyödynnettävyyden merkityksestä viimeisen kilometrin kuljetusten osalta yksityisen ja julkisen välisessä yhteistyössä Puolustusvoimissa. Tapaustutkimusten oikeudellisessa analyysissä nostetaan esiin EU:n jäsenvaltioiden erilaisia lähestymistapoja GNSS-toiminnan hyödyntämisessä ja yhteistyössä avaruusturvallisuuden ja -puolustuksen alueella. Tutkimuksen kannalta keskeistä on avaruusdomainissa tapahtuva tiedonvaihto.

Avaruusdomainin kasvavan tarpeen myötä avaruustoimijat ovat kehittäneet useita säädösvalmisteluja ja kehittämishankkeita Euroopan turvallisuuden ja puolustuksen vahvistamiseksi (Euroopan komissio ja Euroopan ulkosuhdehallinto 2023, 19). Euroopan avaruusjärjestö (ESA), sekä useat EU:n jäsenvaltiot ovat kehittäneet avaruuden turvallisuutta ja puolustusta koskevia, jäsenvaltioiden erityispiirteitä huomioonottavia strategioita (Cellerino 2023, 491). Nämä linjaukset sisältävät elementtejä, jotka liittyvät tutkimuksemme GNSS-avusteisen maakuljetuksen kannalta olennaiseen avaruustilannetietoisuuteen. Linjauksissa sivutaan myös avaruusliikenteen hallintaa koskevaa sääntelyä.

ESA ja EU ovat yhdessä vahvistaneet avaruuden turvallisuuteen liittyviä tavoitteitaan 10. marraskuuta 2023. Yhteisessä lausunnossa kuvataan Euroopan

avaruustoimialan tulevaisuuden yhteisiä visioista ja tavoitteista (Euroopan unionin neuvosto 2023, 4). Yksi yhteislausunnon keskeisistä tavoitteista liittyy Euroopan autonomian vahvistamiseen avaruuden käytössä ja sen turvallisuuden varmistamisessa. Huomionarvoista tarkastelumme kannalta on, etteivät ESA ja EU koordinoi toimintaa avaruusliikenteen hallinnan osalta, mutta niillä on omat erilliset toimintonsa siviili- ja sotilasyhteistyön yhteensovittamiseen liittyvien haasteiden sekä jäsenvaltioiden näkemyserojen vuoksi. Vuonna 2021 hyväksytty EU:n asetus (EU) 2021/696 on toiminut perustana avaruusvalvonnan ja seurantaan keskittyvän kumppanuuden luomiselle. Asetukseen liitetty kirjaukset avaruustilannetietoisuuden laajentamista koskien osoittavat pyrkimystä tarjota avaruusvalvonta- ja seurantapalveluita myös yksityisille toimijoille. Tämä ylittää perinteisen avaruuspolitiikan tieteelliskaupallisen lähestymistavan. Lisäksi avaruusvalvontaan ja seurantaan keskittyvä yhteistyö tarjoaa operatiivista tilannetietojärjestelmäpalvelua myös yksityisille toimijoille ja sillä on oma sensoriverkostonsa (Euroopan komissio 2021, 4). Olennaista nykyisessä avaruusvalvonnan ja seurannan tukikehyksessä on sen pyrkimys varmistaa Euroopan ja kansallisen avaruusinfrastruktuurin ja -palveluiden pitkäaikainen saatavuus.

Lähestymistapaerot avaruustoiminnan hallinnointiin EU:n jäsenmaissa

GNSS-systeemiä hyödynnetään kaksikäyttöisesti. Kaksoiskäyttöisyys muodostaa erityisen sääntelyhaasteen. Järjestelmän luonne hämärtää perinteisiä sotilasteknologiaan kuuluvia käsitteellisiä rajoja. Tämä tekee rajoitusten asettamisen kautta tapahtuvasta kontrollista haastavaa yksityisten ja julkisten toimijoiden osalta. Ranskassa ja Saksassa on omat lähestymistapansa yksityisen ja julkisen väliseen toimintaan avaruusturvallisuuden ja puolustuksen osalta. Siviili- ja sotilasyhteistyön vauhdittamiseksi EU ja ESA pyrkivät erillisten ja yhteisten ohjelmien kautta kannustamaan erilaisten toimijoiden yhdistämistä ja liittoutumista. Esimerkkinä tästä toimii vuonna 2021 perustettu, 15 EU-jäsenmaata kattava Euroopan unionin avaruusohjelmavirasto, joka on osa EU:n avaruusohjelman avaruustilannetietoisuutta kehittävää yhteistyötä.

Ranskan hiljattainen lainsäädäntöuudistus *La loi de programmation militaire* (LPM) määrittelee maan puolustuksen rahoituksen ja strategiset suuntaviivat vuosille 2024–2030. LPM:n yhteydessä yksityisen ja julkisen sektorin yhteistyön osalta kyse on erityisesti puolustusteknologian kehityksestä ja innovaatioista. Näillä pyritään vahvistamaan Ranskan sotilaallisia kyvykkyyksiä sekä vastamaan nykyaikaisen taistelukentän haasteisiin. Ranskan osalta kaksoiskäyttöiset

operatiiviset avaruustilannetietoisuuteen liittyvät toiminnot on järjestetty kolmitasoisesti. Ohjelmallisella ja päätöksentekotasolla Ranskan avaruusjärjestö ja Ranskan puolustusministeriö tekevät yhteistyötä suorituskyvyn edistämiseksi ja prioriteettien määrittämiseksi. Ranskassa operatiivinen toiminta avaruusalalla jakautuu kahteen päätoimintakeskukseen: sotilaalliseen COSMOSiin, joka huolehtii ilmatilan ja avaruuden puolustuksesta, ja Ranskan avaruusjärjestön hallinnoimaan siviilikeskukseen, jonka tehtävänä on arvioida yksityisten ja julkisten toimijoiden yhteistyön koordinoitua (COPUOS 2022, 3–26).

Saksa edistää Ranskan ohella avaruusdomainissa tapahtuvaa julkisten ja yksityisten toimijoiden yhteistyötä. Saksan avaruusstrategia vuodelta 2010 tunnustaa siviili- ja sotilasavaruustutkimuksen väliset synergiaedut ja korostaa kansallisen osaamisen kehittämisen tarvetta avaruustilannetietoisuuden alueella käyttäen olemassa olevia resursseja (BMWK, 2023). Tähän kuuluu olennaisesti paikkatietoultavuus. Lisäksi Saksan ilmavoimien esikunnassa toimii erityinen Avaruustoimisto, joka kuuluu osaksi ilmavoimien operaatiokeskusta. Huomionarvoista on, että toimisto tekee yhteistyötä Saksan avaruuskeskuksen (DLR) kanssa avaruusvalvonnan ja seurannan sekä avaruustilannetietoisuuden alueella korostaen paikkatietoon liittyvän dimension huomioonottamista (Vogel 2020). Saksa korostaa siviili- ja sotilasavaruustutkimuksen välistä yhteistyötä myös vuoden 2017 Bundeswehrin strategisissa suuntaviivoissaan (Ministry of Defence of Germany, 2017).

Suomen tilanne GNSS-toiminnan ja signaalitaajuuksien osalta

Suomessa Puolustusministeriö vastaa avaruustoiminnasta annetun lain (63/2018) valvonnasta sekä Puolustusvoimien avaruustoiminnan yleisestä ohjauksesta ja valvonnasta. Valvontaelementti lukeutuu Puolustusvoimissa Ilmavoimien vastuualueelle sotilaallisen avaruustilannekuvan muodostamisen osalta. Puolustusvoimien operaatiopäällikkö vastaa puolestaan avaruussuorituskkyjen kehittämisestä (Valtioneuvosto 2023, 39). Puolustusvoimien sotilaskäytössä olevien sotilaalliselle maanpuolustukselle annettuja taajuusalueita hallitsee Puolustusvoimat. Taajuushallinnan ohjaamisesta vastaa puolestaan Pääesikunnan johtamisjärjestelmäkeskus (PVJJK), joka määrittää yleisjärjestelyt ja vastuut sekä neuvottelee taajuuksien saamisesta sotilaskäyttöön (Kosola & Jokinen 2004). PVJJK vastaa myös taajuushallinnan käytännön toteuttamisesta Pääesikunnan alaisuudessa. Lisäksi se ylläpitää taajuustilannekuvaa ja taajuuksien käytön tietopankkia sekä jakaa Puolustusvoimien käytössä olevat sotilastaajuusalueet. Taajuuksien salassapitoa ohjaa kansallinen turvallisuuslainsäädäntö, joiden puitteita ohjaa Sotilastiedustelusta annettu laki (26.4.2019/590),

joka määrittää lain 10 §:n 5 alakohdassa tutkimukselle olennaisen käsitteen sijaintitieto sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014) 3 §:n 18 kohdan nojalla. Tästä kokonaisuudesta juontuu sotilasviestinnän ja -teknologian suojaamista koskevan sääntelyn puitteet.

Sekä signaalien taajuuksien salassapito että autonomisten järjestelmien käyttö logistisessa kontekstissa kytkeytyvät kuitenkin osaksi laajempaa kansainvälistä säädöspohjaa. NATO mahdollistaa siviilisignaalien hyödyntämisen yksityisten toimijoiden osalta yhteistyössä Puolustusvoimien kanssa tiettyjen reunaehtojen puitteissa. Tätä tarkoitusta varten NATO on perustanut yhteisen siviili-sotilastaajuussopimuksen ”NATO Joint Civil/Military Frequency Agreement” vuonna 2014, joka otetaan huomioon jäsenmaissa radion taajuussuunnittelun ja pysyväisasiakirjojen laatimisen ja niistä juontuvien soveltamisohjeiden perustana. Laajemmin jäsenmaiden ”harmonisoitujen sotilastaajuuksien” tarkoituksena on tarjota yhteinen sotilasfrekvenssiresurssi, joka mahdollistaa järjestelmien toiminnan yhteisillä raja-alueilla. Tarkoituksena on sujuvoittaa yhteisharjoituksia ja -operaatioita sekä sisältää perustaajuusvarat päivittäiseen koulutukseen, harjoitteluun, taisteluvalmiuteen ja siirtoihin. (NJFA 2014.)

Tapaustutkimukset

Tutkimuksen empiirinen aineisto koostuu kolmen eri logistiikkakuljetuspalvelun tapaustutkimuksista, joissa tarkastelun kohteena ovat viimeisen kilometrin toimitukset. Viimeisen kilometrin toimituksilla viitataan kuljetusprosessiin, jossa hyödykkeet toimitetaan suoraan loppukäyttäjälle. Vaikka termi viittaa nimenomaisesti matkan viimeiseen osuuteen, tässä tutkimuksessa painotetaan erityisesti tuotteen loppukäyttäjän tavoitettavuutta, riippumatta kuljetuksen todellisesta pituudesta. Tutkijat ovat myös rajoittaneet tutkimuksensa kohdetta siten, että erityistä huomiota kiinnitetään elintarvikkeiden vähittäiskauppaan loppukäyttäjänä. Tämä valinta perustuu tutkimuksen keskiössä olevan tuotteen myyntiä ja jakelua säätelevään lainsäädäntöön.

Kolmen tapaustutkimuksen tulokset muodostavat kokonaisuuden, jonka perusteella on mahdollista arvioida viimeisen kilometrin kuljetuksen haasteita sotilasdomainissa. Jokainen tapaus on oma itsenäinen tutkimuksensa, mutta saman ilmiön tutkiminen kolmea eri tapaustutkimusta hyödyntäen lisää tutkimuksen luotettavuutta.

Pätevä tapaustutkimusmenetelmä vaatii aineiston trianguloinnin, kuten Rothbauer esittää (2008). Triangulaatio voi koostua kolmesta eri triangulointitavasta:

1. Aineistotriangulointi
2. Tutkijatriangulointi
3. Menetelmätriangulointi

Aineiston triangulaatioprosessin aikana tutkija tutkii useita tietolähteitä löytääkseen yhteisiä tuloksia tutkittavasta aiheesta. Aineiston triangulaatio sisältää todentamisen ja analysoinnin näistä lähteistä. Tämä menetelmä oli käytössä tutkimuksen ensimmäisessä tapaustutkimuksessa. Tutkijatriangulaatiossa aihetta tutkii useampi kuin yksi tutkija. Kaikkien kolmen tapaustutkimuksen tiedon analysointiin osallistui enemmän kuin yksi kirjoittajista.

Menetelmätrianguloinnissa käytetään useampaa kuin yhtä tutkimusmenetelmää ongelman ratkaisemiseksi. Menetelmätriangulaatio oli käytössä toisessa tapauksessa. Tässä tutkimuksessa aineiston triangulaatio auttoi löytämään selityksiä kunkin yksittäisen tapauksen löydöksille ja yhtäläisyyksiä eri tapauksen välillä. Tämä on erittäin tärkeää kirjoittajien valitseman tieteenfilosofisen lähestymistavan, abduktiivisen päättelyn takia. Menetelmätriangulaatio auttoi lisäämään tulosten reliabiliteettia ja validiteettia kuitenkin unohtamatta mahdollisten muiden selittäjien vaikutusta tutkimuksen lopputuloksiin.

Tapaustutkimus 1

Ensimmäisessä tapauksessa tutkitaan yhden sotaharjoituksen ajan Puolustusvoimien kuljetus- ja täydennyspalvelun tehokkuutta. Tutkittavana kohteena on yhden ajoneuvon käytön kustannukset harjoituksen ajan suhteutettuna kuljetettavan materiaalin painoon.

Harjoitus järjestettiin vuoden 2024 maaliskuussa Etelä-Suomen alueella. Tutkimuksessa tarkasteltiin harjoitukseen osallistuvan yhden perusyksikön yhtä ajoneuvoa. Tapaustutkimuksen data kerättiin hyödyntäen osallistuvaa havainnointia, jonka aikana kerättiin määrällistä dataa analyysia varten. Tehdyllä menetelmätriangulaatiolla haluttiin nostaa tutkimuksen validiteettia ja reliabiliteettia.

Varuskunta-alue toimi täydennettävän materiaalin väliavarastona ennen loppukäyttäjää, harjoitukseen osallistuvaa perusyksikköä. Kuljetukseen käytettävän kaluston maksimi kuljetuskapasiteetti on 4560 kg. Lisäksi ajoneuvoon pystytään liittämään peräkärry tai muuta vedettävää kuljetuskalustoa. Kuljetettavan materiaalin paino ja kuljetettavien nimikkeiden lukumäärä saatiin elintarvikkeet tarjoavan yrityksen toiminnanohjausjärjestelmästä.

Tutkimuksen kohteena oleva ajoneuvo liikkui varuskunta-alueen ja kohdealueen väliä tutkimusajankohdan aikana. Poikkeuksen muodosti torstain

kuljetus, jossa täydennyspalvelu seurasi harjoittelevaa joukkoa ryhmitysalueen lähialueelle. Kuljetuksissa ei hyödynnetty GNSS-palvelua.

Tapaustutkimus 2

Toisena tapaustutkimuksena on kaupallisen päivittäistavarakaupan toimija. Tutkittavana kohteena on ajoneuvon käytön kustannukset suhteutettuna kuljetettavan materiaalin kilomäärään. Tutkittava toiminto käsittelee elintarviketeollisuuden yritystä, jonka toimitusketjuun kuuluu niin kaupallisia loppukäyttäjiä kuin vähittäiskaupan toimipisteitä. Yritys on ulkoistanut kuljetuspalvelunsa yksityisille yrittäjille. Kuljetuspalvelua tuottavien yritysten rahallinen korvaus määritellään kuljetettavien yksiköiden ja kuljetukseen käytettyjen kilometrien perusteella.

Tässä tapauksessa käytetty data kerättiin suoraan tutkitun yrityksen toiminnanohjausjärjestelmästä, yrityksen itsensä toteuttamana ja tutkijoiden antamien ohjeiden mukaisesti. Välttääksemme tulkintavirheet, raakadatan läpikäynti suoritettiin kahdesti yhteistyössä yrityksen edustajan kanssa. Aineiston analyysiin käytettiin Excel-taulukkolaskentaohjelmaa, jonka avulla data muokattiin vertailukelpoiseen muotoon, mahdollistaen eri tapaustutkimusten vertailun.

Tutkittava yritys sijaitsee alueella, jossa siirtymämatkat ovat tyypillisesti pidempiä kuin ensimmäisessä tapaustutkimuksessa tarkastellulla alueella. Tämä tutkimuskohde on kuitenkin erityisen relevantti, ottaen huomioon, että tutkimuksen viitekehyksessä keskitytään viimeisen kaupunkivaraston (tässä tapauksessa elintarvikemyrityksen toimitilat) ja tuotteen loppukäyttäjän väliseen kuljetukseen. Maantieteellisen sijainnin aiheuttaman pidemmän siirtymämatkan vuoksi siirtymäaika, lastaukset ja purkutoimet muodostavat merkittävän osan viikoittaisesta työajasta, noin kolmanneksen 62 tunnin viikkotyöajasta.

Kuljetuksen maksimikapasiteetti kiloina on 23000 kiloa. Tämä kuljetettava maksimikilomäärä muodostuu 36 PANEURO-lavasta. Yhden lavan koko on 1200 mm x 800 mm. Kuljetukseen hyödynnetyn tilavuuden määrittäminen ei ole tapauksessa relevanttia, sillä saman tilavuuden vievien tuotteiden paino eroaa merkittävästä kuljetuksessa käytettävän pakkausmateriaalin vuoksi. Kuljettaja vastaa itse kuorman purusta ja lastaamisesta niin elintarvikemyrityksen pisteessä kuin asiakasyritysten toimipisteissä.

Kuljetusten seuranta on mahdollista GNSS avulla, ja satelliittipohjaista paikannusta käytetään yrityksessä kuljetuskapasiteetin optimointiin tuottajalle palautuvan materiaalin osalta. Varsinaiseen tavarankuljetukseen reaaliaikaisen paikkatiedon hyödyntäminen on haastavaa. Suomen lainsäädäntö

ei mahdollista tutkittavan yrityksen tavaroiden jakelua vapaasti sen asiakas-toimialan sisällä esimerkiksi asiakkaan toimipisteiden A ja B välillä. Lisäksi kuljetuksien lastaus ja purku on asiakasyritysten asettamien vaatimusten takia vakioitua.

Tapaustutkimuksen aineisto on kerätty yrityksen käyttämän, yrityksen oman toiminnan suunnittelun pohjana olevan referenssiviikon ajalta. Elintarvikeyrityksen tuotteessa on kysynnästä aiheutuvaa suurta kausivaihtelua, jonka vaikutus on historiatiedon perusteella tutkimuksen kohteena olevan viikon aikana pienintä kalenterivuoden aikana. Kyseisen viikon tulosten tarkastelu mahdollistaa mahdollisimman neutraalin tiedon hyödyntämisen analyysin pohjana. Viikon aikana suoritettiin kuljetuksia 134 tilauksen verran. Näistä kuljetuksista valtaosa 97kpl/ 134 tilauksesta kohdistui vähittäiskaupan asiakkaille. Suoraan loppukäyttäjälle toimitettujen kuljetusten lukumäärä oli 37 kpl/134 tilauksesta.

Tapaustutkimus 3

Kolmannen tutkittavan kohteen muodostaa mallinnettu kuljetuspalvelu, joka toteutettiin autonomisen tavarakuljetuksen keinoin. Ajoneuvona toimii ensimmäisessä tapauksessa käytetty ajoneuvo, joka on varusteltu autonomiapaketilla. Autonomiapaketin avulla ajoneuvo kykenee operoimaan ilman kuljettajaa. Autonomiapaketin ominaisuudet perustuvat Rheinmetall-yrityksen valmistaamaan PATH A-kit autonomiapakettiin (*Proven, Agnostic, Trusted and Highly Autonomous Autonomy-kit*) (Rheinmetall n.d.). PATH A-kit on kaupallisesti hankittavissa oleva tuotekokonaisuus ja siksi valikoituita tapauksen esimerkiksi. Autonomiapaketin ominaisuuksiin kuuluu Leader-Follower-toiminto, etäohjaus, reittipistenavigointi sekä itsenäinen navigointi käsketylle kohteelle. Ajoneuvo toimii ilman kuljettajaa, mutta ajotehtävät ajoneuvolle antaa sotilasjoukon organisaatioon kuuluva ihminen. Ajoneuvo hyödyntää GNSS-palvelua oman sijaintinsa määrittämiseen yhdessä muiden sensorien kanssa.

Tutkittavana kohteena on ajoneuvon simuloidun käytön kustannukset suhteutettuna kuljetettavan materiaalin simuloituun painoon. Tutkittava kohde on sama kuin tapaustutkimuksen ensimmäisessä osiossa, Puolustusvoimien sotaharjoitus Etelä-Suomessa vuoden 2024 maaliskuun aikana. Ensimmäisen tapaustutkimuksen data hyödynnetään simulaation pohjana.

Miehittämättömän ajoneuvon autonomiset ominaisuudet näyttäytyvät ajoneuvon suorittaessa sille annettua tehtävää. Ihminen asettaa ajoneuvolle sen tehtävän ja tavoitteen lähtöalueella, esimerkiksi perusyksikön jakopaikalla. Tehtävänä voi olla täydennysten toimittaminen jollekin tietylle joukolle jollain tietyllä alueella ja palaaminen takaisin samaa reittiä lähtöpisteeseen.

Ajoneuvolle käsketään siirtymisreitit reittipisteinä, samoin kun sotilaalle käskettäisiin käytettävä siirtymisreitti. Autonominen ajosuoritus voi päättyä tiettyyn reittipisteen pisteeseen, josta täydennyksiä vastaanottava joukko ottaa ajoneuvon hetkellisesti etäohjaukseen. Kun joukko on saanut täydennykset, eli ajoneuvo on toteuttanut ensimmäisen osan tehtävästä, on tuettavan joukon etäohjattava ajoneuvo takaisin reittipisteiden alkuun ja/tai kuitattava tehtävä suoritetuksi. Vasta tämän jälkeen ajoneuvo voi toteuttaa tehtävänsä seuraavan vaiheen, eli autonomisen siirtymisen takaisin lähtöpisteeseen.

Ensimmäisen tapaustutkimuksen ajosuoritukset toimivat tämän tapauksen pohjana sillä erolla, että kuljetus tehdään autonomiapaketilla varustetulla miehittämättömällä ajoneuvolla. Kaikki ensimmäisen tapauksen ajosuoritteet on mahdollista toteuttaa autonomiapaketin avulla joko etäohjattuna, reittipistenavigointina, Leader-Follower-toiminnolla tai näiden yhdistelmällä. Ihminen suunnittelee ja asettaa tarvittavat toiminnot ajoneuvolle. Kun ajoneuvo poistuu merkityltä tieltä maaston puolelle, tulee ajoneuvoa operoivan ihmisen tarvittaessa käyttää etäohjausta, reittipistenavigointia tai näiden yhdistelmää saadakseen ajoneuvo kohteelle.

Tulokset

Tuloksissa tarkastellaan jokaista yksittäistä tapaustutkimusta. Näiden tapaustutkimusten lopputulosten perusteella tutkijat vastaavat työn tutkimuskysymyksiin.

Tapaus 1, Tutkimuksen kohde oli Puolustusvoimien poikkeusolojen joukotuetettavan yksikön viimeinen harjoitus. Harjoittelevan yksikön koko ja materiaali noudattivat poikkeusolojen suunniteltua vahvuutta. Materiaalitäydennyksiä suoritettava osa kuului orgaanisesti harjoittelevaan joukkoon. Tämä oli tutkittavan ajoneuvon käytön kannalta tärkeä tieto, sillä ajoneuvon käyttö ei rajoittunut vain täydennysajoihin. Ajoneuvoa hyödynnettiin myös yksikön koulutuksessa erilaisilla tehtävärasteilla. Tehtävärastien aikana ajatut kilometrit ja kuljetettu kalusto ei huomioitu tässä tutkimuksessa. Käytetyn ajoneuvon kuljetuskapasiteetti on kuvattu taulukossa 1.

Taulukko 1 Ajoneuvon kuljetuskapasiteetti

kuljetuskalusto	lavavetoisuus	lavatyyppi	kantavuus kg (hyötykuorma)
vetoauto	5	EUR	4560 kg
kärky	-	-	1075 kg
			5635 kg

Ensimmäinen kuljetuksen aikana ajoneuvo siirsi myös harjoituksen aikana hyödynnettävää muuta kalustoa. Tutkijat laskivat saadun tiedon perusteella tarkasteluviikon kuljetuksen hyötysuhteen jakamalla kuljetusten bruttokilot kuljetusten maksimikapasiteetilla. Kuljetuskapasiteetin bruttokilot jaettuna toteutuneilla kuljetuksilla on esitetty taulukossa 2.

Harjoituksen ensimmäisenä päivänä kuljetettiin myös tuettavan joukon alueelle materiaalia kuljetusajoneuvolla vetäen. Kuljetettavan materiaalin (kenttäkeitin) paino oli 920 kiloa. Keittimen maksimi kuljetuskyky on 150 litraa nestettä. Yhdistelmän hyötysuhde on laskettu toisena hyötysuhteen suurena taulukossa 2. Kuten tapauksessa 2, kuljetettavaa materiaalia ei varastoida ennen loppukäyttäjän säilytystä. Tämän takia siirtoajo on huomioitava osana tutkimusta. Hyötysuhdeluku, johon on laskettu mukaan vedettävän peräkärryn paino, on merkitty alla olevissa taulukoissa symbolilla *.

Taulukko 2 Kuljetusten bruttokilot ja hyötysuhde

viikonpäivä	bruttokilot	hyötysuhde kuljetettu/max
	Bruttokilot yhteensä/ 1 vko	
ma	700 kg / 1620 kg*	0,15/ 0,35*
ti	-	-
ke	702 kg	0,15
to	1076 kg / 3081 kg*	0,24 / 0,55*
pe	493 kg / 1418 kg*	0,10 / 0,25*
bruttokilot keskiarvo, hyötysuhde keskiarvo	742 kg / 1705 kg*	0,16 / 0,33*

Yksittäiseen kuljetuskohteeseen viedyn materiaalin ja materiaalin keskiarvopainot on kuvattu taulukossa 3.

Taulukko 3 Kuljetusten päivittäiset kilometrimäärät ja jakelumäärät kiloina

viikonpäivä	käyntipaikat	ka kilot/ paikat	kilometrit
	6 yhteensä / vko		321,4 km yhteensä/ vko
ma	1	700 kg / 1620 kg*	54
ti	-	-	-
ke	2	351kg	112
to	2	538 kg / 1540,5 kg*	99,7
pe	1	493 kg / 1418 kg*	55,7
keskiarvo vko	1,4	347 kg	64,3 km

Tapaustutkimusten vertailun mahdollistamiseksi kirjoittajat laskivat yhden kuljetuskilometrin tehokkuutta kuvaavan suureen *hinta/km*. Suure koostuu kuljetukseen käytetyn kapasiteetin ja kuljetuksen maksimikapasiteetin suhteesta. Saadulla luvulla jaettiin kuljetuksiin kohdennettava muuttuva kustannus, joka muodostuu polttoainekustannuksista. Polttoainekustannus lasketaan harjoituksen aikana kulutetun polttoaineen keskimääräisellä hinnalla. Hintatieto on kerätty riippumattoman vertailusivuston tiedoista. Koko viikon polttoainekustannus oli € 197,-. Kilometriin käytetyn polttoaineen keskikustannus oli € 0,61. Tämä luku kerrottiin kuljetuksiin käytetyllä kilometrimäärällä. Suure kertoo lukijalle suoraan käytetyn kuljetuskapasiteetin taloudellisen tehokkuuden. Luku kuvaa kuljetuspalvelun hyödyntäjän, perusyksikön transaktiokustannusta. Tässä luvussa ei ole otettu huomioon toiminnasta muodostuvia hallinnollisia kustannuksia. Tulokset on kuvattu taulukossa 4.

Taulukko 4 Vertailusuureen hinta € / km muodostaminen ja vertailusuure

	kilometrit	bruttokilot	kantavuus kg (hyötykuorma)	hyötysuhde kuljetettu/max	hyöty- suhde/km	vertailusuure hinta € /km
yhteensä/ vko	321,4 km	2971 kg / 6826 kg*				
ma	54 km	700 kg / 1625 kg*	4560 kg / 5485 kg*	0,15/ 0,3 *	8,1 / 16,2*	€ 4,10 / € 2,0*
ti	-	-	-	-	-	-
ke	112 km	702 kg	4560 kg	0,15	16,8	€ 4,10
to	99,7 km	1076 kg / 3081 kg*	4560 kg/ 5635 kg*	0,24 / 0,55*	23,9 / 54,8*	€ 2,50 / € 1,10*
pe	55,7 km	493 kg / 1418 kg*	4560 kg / 5485 kg*	0,10 / 0,25*	5,6 / 13,9*	€ 6,10 / € 2,40*
ka / viikko	64,3 km	594 kg / 1224 kg*	-	0,13 / 0,22*	10,9 / 20,3*	€ 4,20 / € 2,40*

Tapaus 2, Tutkimuksen kohde oli yksityinen, elintarvikealalla toimiva kuljetustoiminto. Tutkimusmateriaali saatiin yrityksen omasta toiminnanohjausjärjestelmästä. Havaintojen rajallisuus ei mahdollistanut nyt esitettäviä tuloksia laajempien tilastollisten analyysien tekoa. Kuitenkin yrityksen edustajan kanssa käydyn haastattelun perusteella aineiston voidaan katsoa edustavan kattavasti ja tarpeellisella tarkkuudella yrityksen kuljetustoimintaa. Toiminnan tarkastelun ulkopuolelle on jätetty laskutukseen ja toiminnan hallinnoinnin muodostavat kustannukset.

Yrityksen tapaustutkimuksessa käyttämä kuljetuskalusto koostuu vetoautosta ja peräkärrystä. Kuljetuskapasiteetin optimoinnissa kuorman tulisi olla mahdollisimman lähellä joko vetoauton maksimikantavuutta (13000 kg)

tai yhdistelmän maksimikantavuutta (23000 kg). Kuljetuspalvelua käyttävän yrityksen kustannukset kilometriä kohti eivät muutu kuljetusmuodon muuttuessa. Kuljetuskaluston kuljetuskapasiteetti ja tilavuustiedot on kuvattu taulukossa 5.

Taulukko 5 Kuljetuskaluston kuljetuskapasiteetti

kuljetuskalusto	lavavetoisuus	lavatyyppi	kantavuus kg (hyötykuorma)
vetoauto	20	PAN EUR	13000 kg
kärky	16	PAN EUR	10000 kg
	36		23000 kg

Tutkijat laskivat saadun tiedon perusteella tarkasteluviikon kuljetuksen hyötysuhteen jakamalla kuljetusten bruttokilot kuljetusten maksimikapasiteetilla. Kuljetuskapasiteetin bruttokilot jaettuna toteutuneilla kuljetuksilla on esitetty taulukossa 6.

Taulukko 6 Kuljetusten bruttokilot ja hyötysuhde

viikonpäivä	bruttokilot	hyötysuhde kuljetettu/max
	Bruttokilot yhteensä/ 1 vko	
	56 223 kg	
ma	7 142 kg	0,55
ti	11 261 kg	0,87
ke	12 241 kg	0,94
to	14 712 kg	0,64
pe	10 867 kg	0,84
bruttokilot keskiarvo, hyötysuhde keskiarvo	11 245 kg	0,86

Yrityksen laajan toimintaympäristön ja jakelutuotteen ominaisuuksien takia yritys ei käytä tutkimuksen alueella välivarastointia. Kuljetus toimitetaan tuotannosta myyntiin suoraan tehtaalta. Kuljetuksiin käytetty siirtymäaika tehtaalta myyntipisteisiin ja kuljetettavien tuotteiden purku ja lastaus vie viikkotyöajasta n. 1/3. Kuljetusten päivittäiset kilometrimäärät, käyntikohteiden lukumäärä ja jakelumäärien keskiarvo kiloina on esitetty taulukossa 7.

Taulukko 7 Kuljetusten päivittäiset kilometrimäärät ja jakelumäärät kiloina

viikonpäivä	käyntipaikat	ka kilot/ paikat	kilometrit
	126 yhteensä / vko		1243 km yhteensä/ vko
ma	18	396,8 kg	236 km
ti	26	433,1 kg	285 km
ke	34	360,0 kg	217 km
to	25	588,5 kg	263 km
pe	23	472,5 kg	242 km
keskiarvo vko	25,2	450,2 kg	248,6 km

Päivittäisen jakelupaikkamäärän ja kuljetetun kokonaiskilomäärän suhteesta on havaittavissa mielenkiintoinen seikka. Keskiviikkona on toimitettu tavaraa 34 jakelupisteeseen, mutta kokonaiskuljetus on n. 2500 kg vähemmän kuin maksimipäivänä torstaina. Toisaalta torstain bruttopaino ylitti kuljetusauton maksimikuljetuskyvyn, vähentäen kuljetuskapasiteetin hyötysuhdetta. Kirjoittajat eivät voi ottaa kantaa peräkärryn avulla nostetun kuljetuskapasiteetin kustannus- tai hyötyvaikutuksiin muutoin kuin kasvaneen bruttokapasiteetin osalta puuttuvan datan takia. Tämä takia taulukossa 8 esitettyyn hinta /km lukuun torstain kohdalla (*) tulee suhtautua kriittisesti.

Kuten tapauksessa 1, kirjoittajat laskivat yhden kuljetuskilometrin tehokkuutta kuvaavan suureen *hinta/km*. Luku muodostuu elintarvike yrityksen kuljetuksen kustannuksesta, joka on jaettu yrityksen kuljetuksen hyötysuhteella.

Taulukko 8 Vertailusuureen hinta € / km muodostaminen ja vertailusuure

	kilometrit	bruttokilot	kantavuus kg (hyötykuorma)	hyötysuhde kuljetettu/max	hyötysuhde/ km	vertailusuure hinta €/km
yhteensä/ vko	1243 km	56 223 kg				
ma	236 km	7 142 kg	13 000 kg	0,55	129,65	€ 6,27
ti	285 km	11 261 kg	13 000 kg	0,87	246,87	€ 3,91
ke	217 km	12 241 kg	13 000 kg	0,94	204,33	€ 4,42
to	263 km	14 712 kg	23 000 kg	0,64	168,23	€ 6,53*
pe	242 km	10 867 kg	13 000 kg	0,84	202,30	€ 4,73
ka /viikko	248,6 km	11 245 kg	15 000 kg	0,86	215,03	€ 5,17

Kuten tapaustutkimuksen kuvauksessa tuotiin esiin, ei elintarvikeyrityksen tuote mahdollista GNSS tiedon hyödyntämistä muutoin kuin yritykseen palautuvan tavaran kuljetuksen optimoinnissa ja ennakoivassa reitinsuunnittelussa. Kirjoittajat laskivat palautuvien tuotteiden osuuden kokonaiskuljetuksista euroina. Tämä on kuvattu taulukossa 9.

Taulukko 9 Palautusten euromääräinen osuus koko kustannuksista

viikonpäivä	palautukset lkm.	palautusten kustannus €
ma	4	€149,60
ti	6	€ 180,25
ke	6	€ 143,40
to	8	€ 118,00
pe	7	€ 200,95
palautukset yht. €		€ 792,20
palautukset % € kokonaisuudesta		17 %

GNSS paikkatiedon avulla pystytään todentamaan maksuperusteena olevan kilometrikohtainen korvaus, todentaa mahdolliset palvelupoikkeamat, paikantaa varkauden tapahtuessa ajoneuvo ja seuraamaan reaaliaikaista ajoaikaa työsuojelun vaatimusten mukaisesti. Esimerkki järjestelmän tuottamasta paikkatiedosta on esitetty kuvassa 3.

Kuva 3. Esimerkki järjestelmän tuottamasta paikkatiedosta

Tapaus 3, Tutkimuksen kohde oli mallinnettu kuljetuspalvelu, joka toteutetaan autonomisen tavarankuljetuksen keinoin. Tutkittava kohde on sama kuin ensimmäisessä tapauksessa.

Autonomiapaketin asentamisella ajoneuvoon ei ole vaikutusta tutkimuksen kohteena olleen ajoneuvon lavatilavuuteen eikä kuljetettavaan maksimikuormaan. Autonomiapaketti kasvattaa ajoneuvon kokonaispainoa, mutta kuljettajan jäädessä pois, ei kokonaispainon muutoksella ole vaikutusta. Autonomiapaketti lisää ajoneuvon kustannuksia hankintavaiheessa. Huolto ja ylläpito lisäävät myös ajoneuvon käytön kokonaiskustannuksia. Esimerkiksi sensorin vikaantuessa se on vaihdettava ennen seuraavaa tehtävää. Huolto- ja ylläpito-kulut muodostuvat siis varaosista ja huoltohenkilöstön kuluista. Hankinta-, huolto- ja ylläpitokustannukset muodostavat tapauksen transaktiokustannukset yhdessä ajoneuvon polttoainekustannuksen kanssa.

Kolmannen tapauksen tulokset hyötysuhdelukujen ja vertailusuureen osalta ovat kuitenkin samat kuin ensimmäisessä tapauksessa, sillä autonomisen järjestelmän kustannusta ei kohdenneta ajetuille kilometreille vaan ajoneuvon hankintakustannuksiin. Lisäksi sotilasorganisaatiossa ajoneuvon kuljettajalla on myös muita tehtäviä ajoneuvon kuljettamisen lisäksi. Näihin tehtäviin sisältyy muun muassa ajoneuvon huoltaminen ja kuorman käsittely. Ajoneuvon operoidessa ilman kuljettajaa siirtyvät nämä tehtävät muiden vastuulle, lisäten kuljetukseen sidottuja resursseja.

Autonomisten järjestelmien yksi kehittämisen tarkoitus on korvata ihmiset tylsissä, likaisissa ja vaarallisissa tehtävissä. Ensimmäisen tapaustutkimuksen harjoituksessa seuratun ajoneuvon muuttaminen miehittämättömäksi ei toisi tässä tutkittavassa tapauksessa merkittävää lisäarvoa. Kuljettajan ajamat kilometrit ja ajotunnit pysyivät harjoituksen aikana maltillisina ja kuljettaja ei joutunut toimimaan väsyneenä tai pitkiä aikoja yhtäjaksoisesti. Tutkittavassa tapauksessa ajoneuvon käyttö ei tehostuisi, vaikka ihminen korvattaisiin koneella. Kuljettajan muut tehtävät siirtyisivät perusyksikön muille sotilaille. Autonomisen kuljetuksen toteuttaminen tarvitsisi ihmisen ohjausta lähtöalueella, mahdollisesti ajoreitillä ja ajon kohdealueella. Ihminen pysyisi siis edelleen osana autonomista viimeisen kilometrin kuljetusta, vaikka ei toimisikaan ajoneuvon kuljettajana.

Johtopäätökset

Kirjoittajien tutkimukselle asettama ensisijainen tavoite oli selvittää, onko mahdollista tehostaa ”tooth-to-tail” suhdelukua hyödyntämällä avaruusdomainin täydennys- ja kuljetuspalveluille tuottamaa tietoa? Kirjoittajien toisena tavoit-

teena oli avata tapaustutkimusten esimerkkien kautta niitä haasteita, joita kuljetus- ja täydennyspalvelut kohtaa ja tutkia avaruusdomainin hyödyntämistä ratkaisuna näihin haasteisiin?

Tutkimuksen tavoitteisiin pyrittiin pääsemään vastaamalla seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Onko Puolustusvoimien mahdollista hyödyntää avaruusdomainin tuotamaa tietoa (osana johtamisjärjestelmää) tavalla, joka tukee kuljetus- ja täydennyspalveluiden tehokkuutta ja vaikuttavuutta ”viimeisen kilometrin” toimituksiin?
2. Miten paikka, aika ja navigaatiojärjestelmiin kohdistunut vihamielinen toiminta on vaikuttanut esimerkkien valossa kuljetusjärjestelmien optimointiin?

Työn teoreettisen viitekehyksen muodosti yleisen systeemiteorian periaatteet ja taloudellista tehokkuutta mitattaessa transaktiokustannusteoria. Yleisen systeemiteorian käyttö on perusteltua tutkittavan toiminnan luonteen takia. Ensimmäisen tapaustutkimuksen muodostaa sotilasorganisaatio, joka toiminnassaan linkittyy toimintaympäristöönsä ollen toimintaympäristönsä vaikutuksen alainen ja vaikuttaen siihen joko aktiivisesti tai passiivisesti. Toisen tapaustutkimuksen kaupallinen toimija on ulkoistanut kuljetustoimintansa ja näin laajentanut itseään koskevan toiminnan myös yhteistyökumppanin/alihankkijan systeemiin. Kolmas tapaustutkimus on rinnastettavissa ensimmäiseen tapaustutkimukseen.

Tutkimuksen epistemologinen lähestymistapa oli abduktiivinen. Lähestymistavassa tutkimusaineiston pohjalta luotua mallia tai toimintatapaa tutkitaan ja analysoidaan eri muuttujien vaikutuksen alla. Lähestymistavan käyttö perustelee kolmen eri tapaustutkimuksen käyttöä eri toimintaympäristöissä ja olosuhteissa.

Tutkimustavoitteeseen pääsemiseksi tutkijat suorittivat kolme tapaustutkimusta vuoden 2024 huhti-maaliskuussa. Tapaustutkimusten tietoa verrattiin laajan ja kriittisen kirjallisuuskatsauksen pohjalta luotuun tutkimuksen viitekehykseen.

Tapaustutkimusten vertailu osoittaa selkeästi eron *miehitetyn* yksityisen ja julkisen kuljetuspalvelun tehokkuudessa. Kuljetuskohteiden lukumäärä, kuljetusten hyötysuhde ja kuljetukseen käytetyt kilometrit / ajoneuvo olivat selkeästi alemmalla tasolla Puolustusvoimien kuljetustoiminnassa. Kustannuksia vertailtaessa Puolustusvoimien arviointiluku on parempi huomattavasti kevyemmän kulurakenteen ansiosta. Kuljetuksiin on sisällytetty kustannuksena vain polttoainekustannukset.

Tulokset pystytään osittain selittämään kuljetuskaluston käyttötarkoitusten erolla. Puolustusvoimien ajoneuvo kuuluu poikkeusolojen materiaalivahvuuteen

ja sen käyttö vastaa tämän hetken suorituskykyvaatimuksia. Ajoneuvo oli tutkimuksen aikana suuren osan käyttämättömänä, eikä käytön optimointi edes ilman satelliittivasteista paikkatieto-järjestelmää ollut harjoituksen tavoitteena.

Yksityisen elintarvikeyrityksen kuljetuspalvelun optimointi on erittäin kiinteä osa yrityksen liiketoimintaa ja muodostaa liiketoiminnalle kriittisen menestystekijän erittäin kilpaillulla elintarviketeollisuuden toimialalla. Tämän tapaustutkimuksen valossa kuljetuskapasiteetin lukumääräinen nosto ei ole ainoa keino nostaa Puolustusvoimien ”tooth-to-tail” suhdelukua positiivisesti. Aihealueen kokonaisvaltainen, systeeminen lähestymistapa tuo esiin käyttämättömän kuljetuspotentiaalin ja sen hyödyntämisen mahdollisuuden ”tooth-to-tail” suhdeluvun parantamiseksi.

Autonomisen kuljetusjärjestelmän tuomat hyödyt tässä tutkimuksessa esiin tuoduissa tapauksissa ovat hyvin rajallisia. Tuloksista on kuitenkin vedettävissä se johtopäätös, että autonominen kuljetuspalvelu muuttaa tarvittavan ihmis työvoiman paikkaa, poistamatta sitä. Kustannushyödyt autonomisen järjestelmän käytöstä ovat tutkimuksen tulosten perusteella rajallisia.

Osana systeemistä lähestymistapaa tehdyn juridisen tarkastelun kautta käy ilmi, että sekä signaalien taajuuksien salassapito että autonomisten järjestelmien käyttö osana logistiikan toimialaa kytkeytyvät osaksi laajempaa säädöspohjaa. NATO mahdollistaa siviilisignaalien hyödyntämisen yksityisten toimijoiden kanssa yhteistyössä puolustusvoimien kanssa tiettyjen reunaehtojen puitteissa. NATO:n ja sen jäsenmaiden ”harmonisoitujen sotilastaajuuksien” tarkoituksena on tarjota yhteinen sotilasfrekvenssiresurssi, joka mahdollistaa järjestelmien toiminnan yhteisillä raja-alueilla, helpottaa yhteisiä harjoituksia ja operaatioita sekä sisältää perustaajuusvarat päivittäiseen koulutukseen, harjoitteluun, taisteluvalmiuteen ja siirtoihin.

Tehdyn tutkimuksen perusteella voidaan vastata tutkimuskysymykseen 1. Puolustusvoimilla on mahdollisuus operaatioturvallisuuden asettamien vaatimusten rajoissa hyödyntää myös avaruusdomainin tuottamaa GNSS tietoa. Teknologia on kuitenkin tutkimuksen viitekehyksen kuvauksen mukaisesti häiriöaltis. Järjestelmän hyödyntäminen kuljetusten optimointiin ennakkosuunnittelussa osana varautumissuunnittelua on kuitenkin mahdollista. Ennakkoon suunniteltujen nouto, haku, yhteyspisteiden ja kuljetusreittien luominen, kuten kaupallisen toimijan esimerkissä, on mahdollista ja jopa helppoa GNSS teknologiaa hyödyntäen. Näiden tunnistettujen kohteiden ja niihin liittyvän ajantasaisen paikkatiedon hyödyntäminen muutoin kuin aktiivista satelliittipohjaista GNSS-järjestelmää hyödyntäen on kerätyn ennakkotiedon avulla mahdollista.

Tutkimuskysymystä 2, ”Miten paikka, aika ja navigaatiojärjestelmiin kohdistunut vihamielinen toiminta on vaikuttanut esimerkkien valossa kuljetusjärjestelmien optimointiin?” kirjoittajat lähestyivät kansainvälisen yhteistyön kautta.

Ensimmäisenä konkreettisenä toimenpiteenä voidaan mainita NATO:n yhteinen ”CIV/MIL” taajuussopimus (NATO Joint Civil/Military Frequency Agreement (NJFA)), joka otetaan huomioon NATO-maissa radion taajuussuunnittelun ja politiikan laatimisen perustana. Julkisesti saatavien tietojen valossa ei ole varmuutta siitä, onko sopimusta sovellettu.

Toisena esimerkkinä kirjoittajat tuovat esiin Euroopan posti- ja televiestintäneuvoston jäsenmaiden ja sotilasviranomaisten yhteistyön käyttötarkoitusten ja vaatimusten huomioonottamiseksi kyseisellä taajuusalueella (Electronic Communications Committee 2016, 4). Sääntelykehiksen tavoitteena tulisi olla yhtäältä kansallinen turvallisuuden suojaaminen. Samalla sääntelykehiksen tulisi mahdollistaa modernien kaksoiskäyttötuotteiden teknologian hyödyntäminen Puolustusvoimien operatiivisessa toiminnassa. Tällaisen teknologian keskiössä ovat sotilaskäytössä olevien signaalien taajuusjako ja autonomisten sekä GNSS-avusteisten kuljetusjärjestelmien käyttö sotilaslogistiikan osalta. Oikeudellisen arvion perusteella yksityisen ja julkisen yhteistyön kannalta taajuusjaottelu on jo ilmailutoiminnan osalta käytössä.

Tutkimuksessa käsitelty yksityinen toimija hyödynsi GNSS-teknologiaa oman toimialansa lainsäädännöllisten rajoitteiden vuoksi melko vähän ennakosuunnittelun ulkopuolella. Yrityksen tuotteiden loppukäyttäjien asettamat asiakasvaatimukset toimivat kuitenkin kirjoittajien mielestä hyvänä esimerkkinä sille, kuinka GNSS-teknologiaa hyödyntäen pystyttäisiin rajoitetulla kuljetuskapasiteetilla tehostamaan kuljetuspalveluiden tehokkuutta viimeisen kilometrin kuljetuksissa. Poikkeusolojen aikaan sidotut kuljetusrajoitteet vastaavat kaupallisen toimijan aikaan sidottuja toimitusaikoja.

Kuljetuspalveluiden viimeisen kilometrin kehitys ei saatujen tulosten perusteella voi perustua kuitenkaan pelkästään teknisen ratkaisun hyödyntämiseen. Tapaustutkimus 1:n aikana tehty osallistuva havainnointi toi esiin selkeän toimintaprosessien kehittämisen tarpeen. Pelkkään tekniseen ratkaisuun, satelliittiteknologiaan perustuvaan GNSS:iin nojautuva kehitys vaatii rinnalleen uuden toimintatavan luomisen, joka ei vaadi toimiakseen haavoittuvaa teknologista ratkaisua.

Keskustelu

Työn johdannossa todetaan, että palveluiden kysynnän kasvu, avaruusdomaaniin liittyvien palveluiden tarjonnan kasvu ja tekniikan kehitys on luonut toimintaympäristön, joka on otettava aktiivisesti huomioon puolustuksen suunnittelussa, kehittämisessä ja mahdollisessa suorituskyvyn hyödyntämisessä. Ilman perusteellista tutkimusta ei ole mahdollista käydä keskustelua siitä,

miten kansallista ja kansainvälistä avaruusdomainista riippuvaista logistiikan toimialaa tulee kehittää.

Nyt tehty eksploratiivisen tutkimusotteen työ osoittaa jatkotutkimuksen tarpeen. Tutkittavan joukon kasvattaminen niin eri logistiikan vaiheiden kuin eri logististen ketjujen osalta antaisi elintärkeää lisätietoa GNSS teknologian tarpeellisuudesta, mahdollisuuksista ja uhista kuljetus- ja täydennyspalveluita optimoidessa.

Kerätyn tutkimusaineiston pohjalta toimintaa analysoitiin eri muuttujien vaikutuksen alla eri toimintaympäristöissä. Viimeisen kilometrin kuljetus rajasi ja yhdenmukaisti eri tapaustutkimuksia tutkimusympäristön ja -aiheen asettamista haasteista riippumatta. Olemassa olevien suorituskykyjen analysointi todellista uhkaa kuvaavissa olosuhteissa ei olisi ollut tutkimuseettisesti oikein, eikä mahdollista. Kriittisen suorituskyvyn, kuten kuljetuspalveluiden avaruusdomainista riippuvaisten toimintojen häiriöiden toteuttaminen, todentaminen ja tutkiminen vaarantaisi yhteiskunnan normaaliolojen toimintoja, kuten kirjoittajat toteavat työn tutkimusmenetelmän kuvauksessa.

Työn teoreettisen viitekehyksen muodosti suunnittelutieteiden alla yleinen systeemitheoria ja tapaustutkimusten tuloksia analysoidessa transaktiokustannusteoria. Suunnittelutieteiden ja tapaustutkimusten periaatteiden mukaisesti työn tapaukset kuvattiin lukijalle niin, että tapauksen pystyi käsittelemään omina kokonaisuuksinaan. Silti työstä käy ilmi kuljetuspalveluiden systeeminen luonne Puolustusvoimien sisällä ja siviilitoimijoihin verkostoituessa osana integroitua tukeutumisverkkoa.

Taloudellista tehokkuutta mitattaessa työssä ei huomioitu kuljetuksiin kohdistuvia sekundäärisiä kustannuksia. Kirjoittajat pitävät tätä puutteena ja jatkotutkimuksen kohteena. Kuitenkin on syytä tuoda esiin se, että nyt laskettu taloudellisen tehokkuuden tunnusluku yhdessä kuljetuskapasiteetin tunnuslukujen kanssa luo pohjan aiheen jatkotutkimukselle. Tutkimuksen tulokset lisäävät mahdollisuuksia löytää, käyttää ja hyödyntää suorituskyvyn mittareita sotilaallisen tehokkuuden ja vaikuttavuuden hallinnassa ja määrittelyssä.

Lainsäädännöllisessä tarkastelusta tutkijat haluavat nostaa esiin tarpeen aktiivisesti seurata ja tutkia, miten Euroopan autonomian vahvistaminen avaruuden käytössä ja sen turvallisuuden varmistamisessa etenee. Lisäksi NATO:n ja sen jäsenmaiden "harmonisoitujen sotilastaajuuksien" sotilasfrekvenssiresursit normaali- ja poikkeusolojen toiminnan mahdollistajina ovat kirjoittajien mielestä tärkeä tulevaisuuden tutkimuskohde.

Kaikki edellä kuvatut jatkotutkimusehdotukset ja nyt tehdyn tutkimuksen tuloksena havaitut puutteet voidaan nivoa niin sanotun "Phase Zero" -suunnittelukonseptin alle. Tämän suunnittelukonseptin lopputuloksena operaatioiden suunnittelijat pystyvät laatimaan toiminnan kannalta ne vaatimukset, joiden

täyttämiseen tarvitaan sopimus pohjaista, puolustusvoimien ulkopuolista suorituskkyä. Tämä vaatimusmäärittely tehdään ennen operaation suunnittelun aloittamista. Tämä on erityisen relevanttia arvioitaessa teknologian kehityksen vaikutuksia ja sen mahdollistamaa kustannus-hyöty suhdetta autonomisten järjestelmien osalta. Nyt tehty tapaustutkimus simuloitussa ympäristössä korostaa rajahyödyn tunnistamisen tärkeyttä.

Kirjoittajat haluavat tuoda esiin tulevaisuuden tutkimusaiheena tapauksen, jossa simuloidaan usean ajoneuvon käyttöä kuljetuspalveluissa. Usean ajoneuvon kuljettajien korvaaminen GNSS ja inertia avusteisella paikkatieto- ja navigointijärjestelmää hyödyntävällä autonomisella järjestelmällä, lastaus- ja purkuhenkilöstön tehokkaampi hyödyntäminen yhdistettynä kokonaisuuden ennakoivaan suunnitteluun tuo potentiaalisesti kustannushyötyä nyt kuvatun kaltaisissa olosuhteissa. Rajahyötyteoria auttaa määrittämään optimaalisen resurssien käytön pisteen, jossa autonomisen kuljetuskapasiteetin tuoma optimaalinen hyöty saavutetaan. Autonomisen kuljetuskyyvyn vaatiman teknologian kehitysaste ei kuitenkaan mahdollista tällaista tutkimusasetelmaa muutoin kuin simulaationa sotilaallisessa kontekstissa.

Lähteet

Acero, Raquel, Marta Torralba, Roberto Perez-Moya & José Antonio Pozo (2019). Value stream analysis in military logistics: The improvement in order processing procedure, *Applied Sciences*, 10(1), 106.

Anttila, Pirkko. (2007). *Realistinen evaluaatio ja tuloksellinen kehittämistyö*. Hamina: Akaatiimi.

Ballast, Jan (2017). *Trust (in) NATO: The future of intelligence sharing within the Alliance*. Research Paper. Research Division – NATO Defense College, Rome, 140, <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep10248.pdf>, (16.1.2024).

Bates, Oliver, Adrian Friday, Julian Allen, Tom Cherrett, Fraser McLeod, Tolga Bektas, ThuBa Nguyen, Maja Piecyk, Marzena Piotrowska, Sarah wise & Nigel Davies (2018). Transforming Last-mile Logistics: Opportunities for more Sustainable Deliveries. Teoksessa Oliver Bates (toim.), *Proceedings of the 2018 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*. CHI '18: CHI Conference on Human Factors in Computing Systems, Montreal QC Canada: ACM, 1–14. <https://doi.org/10.1145/3173574.3174100>

Bertalanffy, Ludwig von (1968). *General system theory: Foundations, development, applications*. G. Braziller. https://repository.vnu.edu.vn/handle/VNU_123/90608, (8.1.2024).

Bitner, M.J. & Helen Si Wang (2014). 11. Service encounters in service marketing research. Teoksessa R. T. Rust & M.-H. Huang (toim.), *Handbook of service marketing research*, Cheltenham & Northampton: Edward Elgar Publishing, 221–243.

BMWK (2023). Federal Ministry for Economic Affairs and Climate Action (BMWK). The German Federal Government's Space Strategy. Berlin: Public Relations, BMWK.

Boehmke, Bradley C., Alan W. Johnson, Edward D. White, Jeffery D. Weir & Mark A. Gallagher (2016). The influence of operational resources and activities on indirect personnel costs: A multilevel modeling approach. *The Engineering Economist*, 61(4), 289–312. <https://doi.org/10.1080/0013791X.2016.1155247>

Busch, Nathan E. & Austen D. Givens (2013). Achieving resilience in disaster management: The role of public-private partnerships. *Journal of strategic security*, 6(2), 1–19.

Cellerino, Chiara (2023). EU Space Policy and Strategic Autonomy: Tackling Legal Complexities in the Enhancement of the 'Security and Defence Dimension of the Union in Space'. *European Papers*, 8(2), 487–501, 491.

Coalition Autonomous Systems - The Future of Military Logistics (2019). GOV.UK. <https://www.gov.uk/government/news/coalition-autonomous-systems-the-future-of-military-logistics>, (21.3.2024).

Coffed, Jeff (2014). The threat of GPS jamming: The risk to an information utility. *Report of EXELIS*, 6–10.

Coker, Christopher (2015). *Future war*. Cambridge: Polity.

Coman, Marian & Badea, Dorel (2019). The Critical Space Infrastructure and its Importance to Military Operations. *International conference KNOWLEDGE-BASED ORGANIZATION*, 25(1), 47–52. <https://doi.org/10.2478/kbo-2019-0007>

COPUOS (2022). United Nations Committee on the Peaceful Uses of Outer Space (2022). General presentation of French activities and views concerning the long-term sustainability of outer space activities, in relation with the implementation of the 21 Guidelines, A/74/20, Annex II. Scientific and Technical Subcommittee Fifty-ninth session, Vienna, 7-18 February 2022, A/AC.105/C.1/L.392, V.22-00538 (E), 3, 17, 26.

Dasu, Sriram & Richard B. Chase (2010). Designing the soft side of customer service. *MIT Sloan Management Review*, 52(1), 33-39.

David, Robert J. & Shin-Kap Han (2004). A Systematic Assessment of the Empirical Support for Transaction Cost Economics. *Strategic Management Journal*, 25(1), 39–58. <http://www.jstor.org/stable/20142099>, 41.

DC, D.O.D.W. (2012). Joint Operational Access Concept (JOAC). Department of Defense Washington DC. <https://apps.dtic.mil/sti/citations/tr/ADA555385>, (16.1.2024).

Department of Defence, A. (2013). Defence White Paper 2013.

DoD Directive 3000.09 - Autonomy in Weapon Systems (2023). U.S. Department of Defence. <https://www.defense.gov/News/Releases/Release/Article/3278076/dod-announces-update-to-dod-directive-300009-autonomy-in-weapon-systems/>, (21.3.2024).

Dygnatowski, Sławomir (2021). Space Systems as the Weakest Link, *Advances in Military Technology*, 16(1), 133–147. <https://doi.org/10.3849/aimt.01409>

EDIDP: *The iMUGS Consortium demonstrates autonomous missions with robotic systems* (2022). European Commission. https://defence-industry-space.ec.europa.eu/edidp-imugs-consortium-demonstrates-autonomous-missions-robotic-systems-2022-12-19_en, (20.3.2024).

Electronic Communications Committee (2016). Electronic Communications Committee (ECC) within the European Conference of Postal and Telecommunications Administrations (CEPT). (2015). THE EUROPEAN TABLE OF FREQUENCY ALLOCATIONS AND APPLICATIONS IN THE FREQUENCY RANGE 8.3 kHz to 3000 GHz (ECA TABLE). ERC REPORT 25.

Euroopan komissio (2021). EU SST Cooperation – EU Space Surveillance and Tracking Service Portfolio (2nd ed.), 4.

Euroopan komissio ja Euroopan ulkosuhdehallinto (2023). Turvallisuutta ja puolustusta tukeva Euroopan unionin avaruusstrategia. Yhteinen tiedonanto Euroopan parlamentille ja neuvostolle, JOIN(2023)9, 10.3.2023, 19.

Euroopan unionin neuvosto (2023). Yhteinen tiedonanto Euroopan parlamentille ja neuvostolle: Turvallisuutta ja puolustusta tukeva Euroopan unionin avaruusstrategia, JOIN(2023) 9 final, 10.3.2023, 4.

Gansler, Jacques S. & William Lucyshyn (2014). *Improving the DoD's Tooth-to-Tail Ratio*. Acquisition Research Program. <https://www.dair.nps.edu/handle/123456789/2609>, (11.12.2023).

Gevaers, Roel, Eddy Van de Voorde & Thierry Vanelslander (2009). Characteristics of innovations in last-mile logistics-using best practices, case studies and making the link with green and sustainable logistics. *Association for European Transport and contributors*, 1, 21.

Grant, Alan, Paul Williams, Nick Ward & Sally Basker (2009). GPS jamming and the impact on maritime navigation. *The Journal of Navigation*, 62(2), 173–187.

Hukkanen, Ville (2017). *Joukkojen ja järjestelmien elinjaksojen hallintaprosessi Puolustusvoimissa*. Maanpuolustuskorkeakoulu.

Jacobson, Carol & Sang Ok Choi (2008). Success factors: public works and public-private partnerships, *International journal of public sector management*, 21(6), 637–657.

Károly, Krisztián & András Németh (2019). The Possibilities of Supporting the Public Functions with Fleet and Force Tracking Systems¹. *Academic and Applied Research in Military and Public Management Science*, 18(3), 55–67. <https://doi.org/10.32565/aarms.2019.3.4>.

Keating, Barry & Maryann Keating (2013). Private firms, public entities, and microeconomic incentives: Public private partnerships (PPPs) in Australia and the USA. *International Journal of Organizational Analysis*, 21(2), 176–197.

Kirschbaum, Joseph W., Tommy Baril, Jennifer Spence, Haley Dunn, Matthew Jacobs & Gabrielle Matutzan (2020). Electromagnetic Spectrum Operations: DOD Needs to Address Governance and Oversight Issues to Help Ensure Superiority. <https://apps.dtic.mil/sti/citations/AD1146306>, (5.1.2024).

Kosola, Jyri & Janne Jokinen (2004). Elektroninen sodankäynti osa 1 – taistelun viides dimensio. Julkaisusarja 5, Tekniikan laitos, No 2. Helsinki: Edita Prima Oy, ISBN 951-25-1554-7.

Lethal Autonomous Weapon Systems (LAWS) (n.d.). United Nations, Office for Disarmament Affairs. <https://disarmament.unoda.org/the-convention-on-certain-conventional-weapons/background-on-laws-in-the-ccw/>, (11.2.2024)

Liu, Shaoshan, Liyun Li, Jie Tang, Shuang Wu, Jean-Luc Gaudiot (2020). Autonomous Vehicle Localization. Teoksessa Shaoshan Liu, Liyun Li, Jie Tang, Shuang Wu & Jean-Luc Gaudiot (toim.), *Creating Autonomous Vehicle Systems*. Cham: Springer International Publishing, 15–49. https://doi.org/10.1007/978-3-031-01805-3_2

Logistiikan maailma (n.d.). Citylogistiikka. <https://www.logistiikanmaailma.fi/logistiikka/logistiikka-ja-toimitusketju/citylogistiikka/>, (9.1.2024).

Macneil, Ian R. (1985). Reflections on Relational Contract. *Zeitschrift Für Die Gesamte Staatswissenschaft / Journal of Institutional and Theoretical Economics*, 141(4), 541–546.

Maurin, Anne (2023). The War in Ukraine and Space Theatre. Kääntänyt M. Storey. *Revue Defense Nationale*, (HS11), 30–36.

Ministry of Defence of Germany (2017). “BMVg legt ‘Strategische Leitlinie Weltraum’ fest” 07.03.2017. <https://www.bmvg.de/de/aktuelles/bmvg-legt-strategische-leitlinie-weltraum-fest-11148>

Mitch, Ryan H., Ryan C. Dougherty, Mark L. Psiaki, Steven P. Powell, Brady W. O’Hanlon, Jahshan A. Bhatti & Todd E. Humphreys (2011). Signal characteristics of civil GPS jammers. Teoksessa *Proceedings of the 24th International Technical Meeting of the Satellite Division of The Institute of Navigation (ION GNSS 2011)*, 1907–1919. <https://www.ion.org/publications/abstract.cfm?articleID=9740>, (16.1.2024).

NATO Logistics Handbook: Chapter 1: Definitions (1997). <https://www.nato.int/docu/logi-en/1997/lo-103.htm>, (18.12.2023).

Niskanen, William A. (2017). *Bureaucracy and representative government*. Routledge. https://books.google.fi/books/about/Bureaucracy_and_Representative_Governmen.html?id=dOYe1ld9F1QC&redir_esc=y, (2.1.2024).

NJFA (2014). NATO Joint Civil/Military Frequency Agreement. Extract for Public Disclosure, ENCLOSURE 1 AC/322(CP/3)D(2016)0005-COR3.

Olsson, John, Daniel Hellström & Henrik Pålsson (2019). Framework of last mile logistics research: A systematic review of the literature. *Sustainability*, 11(24), 7131.

Palokangas, Marko (2022). *Sodan usvaa: sodankäynti muutoksessa*. Maanpuolustus-korkeakoulu.

Pasivirta, Pasi & Jyri Kosola (2007). *Vaatimustenhallinnan soveltaminen puolustusvoimissa*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotatekniikan laitos.

Rheinmetall (n.d.). *Path autonomy kit*. <https://www.rheinmetall.com/en/products/unmanned-vehicles/unmanned-vehicles/path-autonomy-kit#anchor-further-information>, (21.3.2024).

Pattison, James (2008). Just war theory and the privatization of military force. *Ethics & International Affairs*, 22(2), 143–162.

Peirce, Charles Sanders (2020). *A neglected argument for the reality of God*. Good Press. https://books.google.fi/books/about/A_Neglected_Argument_for_the_Reality_of.html?id=UFsOEAAAQBAJ&redir_esc=y, (27.12.2023).

Pinker, Aron & Charles Smith (1999). Vulnerability of the GPS Signal to Jamming. *GPS Solutions*, 3(2), 19–27. <https://doi.org/10.1007/PL00012788>

Pirtti, Atinç & Mehmet Ali Yücel (2022a). The impact of Russian on GPS signal jamming in the Scandinavian Region. <https://www.researchsquare.com/article/rs-1856904/latest>, (30.12.2023).

Pirtti, Atinç & Mehmet Ali Yücel (2022b). The impact of Russian on GPS signal jamming in the Scandinavian Region. <https://www.researchsquare.com/article/rs-1856904/latest>, (15.1.2024).

Pridmore, Jason & D. Zwick (2013). The rise of the customer database: From commercial surveillance to customer production. *The Routledge companion to digital consumption*, 102–112.

Puolustusministeriö (2013). *Puolustushallinnon kumppanuus*, https://www.defmin.fi/julkaisut_ja_asiakirjat/strategia-asiakirjat/puolustusministerion_strateginen_suunnitelma_2030/puolustushallinnon_kumppanuus, (8.1.2024).

Research advances autonomous off-road navigation (2021). U.S. Army. https://www.army.mil/article/242895/research_advances_autonomous_off_road_navigation

Rezaei, Mohammad Javad, Abedi, Mohsen & Mohammad Reza Mosavi (2016). New GPS anti-jamming system based on multiple short-time Fourier transform. *IET Radar, Sonar & Navigation*, 10(4), 807–815. <https://doi.org/10.1049/iet-rsn.2015.0417>.

Robotic & Autonomous Systems Strategy v2.0 (2022). Army Headquarters: Autonomous Systems Implementation Coordination Office, Future Land Warfare Branch.

Rothbauer, Paulette M. (2008). Triangulation. Teoksessa Lisa M. Given The SAGE encyclopedia of qualitative research methods. Thousand Oaks, USA: SAGE Publications, 893–894.

Sadka, Efraim (2007). Public-private partnerships—a public economics perspective. *CESifo economic studies*, 53(3), 466–490.

Scharre, Paul D. (2015). The Opportunity and Challenge of Autonomous Systems. Teoksessa Andrew P. Williams & Paul D. Scharre (toim.), *Autonomous Systems; Issues for Defence Policymakers*. Norfolk: Headquarters Supreme Allied Commander Transformation, 3–26.

Schulte, Joseph, Mark Kocherovsky, Nicholas Paul, Mitchell Pleune & Chan-Jin Chung (2022). Autonomous Human-Vehicle Leader-Follower Control Using Deep-Learning-Driven Gesture Recognition. *Vehicles*, 4(1), 243–258. <https://doi.org/10.3390/vehicles4010016>.

Schwartz, Paul, Anya Fink, Julian Waller, Michael Kofman (2023). U Russian Military Logistics in the Ukraine War: Recent Reforms and Wartime Operations. <https://policycommons.net/artifacts/6944789/u-russian-military-logistics-in-the-ukraine-war/7854714/>, (2.1.2024).

Science and France, T.O.N.A.T.O.N.-S.C. (2019). *Public Private Partnership in a NATO Context (Partenariat public-privé dans le contexte de l'OTAN)*. <https://apps.dtic.mil/sti/citations/tr/AD1078555>, (2.1.2024).

Simon, Herbert A. (1951). A formal theory of the employment relationship. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 293–305.

Springer, Paul J. (2018). *Outsourcing war to machines: the military robotics revolution*. Santa Barbara, California: Praeger (Praeger security international).

Stavridis, James & Evelyn N. Farkas (2012). The 21st Century Force Multiplier: Public–Private Collaboration. *The Washington Quarterly*, 35(2), 7–20. <https://doi.org/10.1080/0163660X.2012.665336>.

Tarvainen, Tiina (2012). Muuttuva turvallisuusympäristö ja puolustuskky – vertailua läntisten strategiadokumenttien kautta. Teoksessa Tiina Tarvainen (toim.), *Näkökulmia uskottavaan puolustuskkyyn*, 33–57.

The U.S. Army Robotic and Autonomous Systems Strategy (2017). U.S. Army Training and Doctrine Command: Maneuver, Aviation and Soldier Division, Army Capabilities Integration Centre.

Vatanen, Ville (2022). *Kyberoperaatioiden käyttö avaruudellista infrastruktuuria vastaan sotilaallisen voiman heikentämiseksi*. <https://www.doria.fi/handle/10024/185637>, (10.1.2024).

Valtioneuvosto (2023). Kansallisen avaruustilannekeskuksen perustaminen: Hanketta selvittäneen ohjausryhmän loppuraportti. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja, 2023:6. Helsinki: Liikenne- ja viestintäministeriö, 39.

Vogel, Dominic (2020). German Armed Forces Approaching Outer Space: The Air and Space Operations Centre As a Gateway to Multi-domain Operations. Introduction, (No. 49).

Warren, Aiden & Alek Hillas (2020). Friend or frenemy? The role of trust in human-machine teaming and lethal autonomous weapons systems. *Small Wars & Insurgencies*, 31(4), 822–850.

Westbrook, Tegg (2019). The global positioning system and military jamming. *Journal of Strategic Security*, 12(2), 1–16.

Williams, Andrew (2015). Defining Autonomy in Systems - Challenges and Solutions. Teoksessa Andrew P. Williams & Paul D. Scharre (toim.), *Autonomous Systems; Issues for Defence Policymakers*. Norfolk: Headquarters Supreme Allied Commander Transformation, 33.

Williamson, Oliver E. (1979). Transaction-Cost Economics: The Governance of Contractual Relations. *The Journal of Law & Economics*, 22(2), 233–261. <http://www.jstor.org/stable/725118>, 234.

Williamson, Oliver E. (1999). Public and Private Bureaucracies: A Transaction Cost Economics Perspective. *Journal of Law, Economics, & Organization*, 15(1), 306–342.

Yin, Robert K. (1981). The case study as a serious research strategy, *Knowledge*, 3(1), 97–114.

Johtamisen välineet Suomen puolustusvoimien hankkeissa ja projekteissa

Yleisesikuntaeverstiluutnantti, ST, DI Ilkka Ikonen

Yleisesikuntamajuri Henri Pitkäkoski

Abstract

This article aims to make a contribution to a theory, as well as to practice by identifying which project management methods, tools and techniques are used in defence projects. Project management practices and methods are identified in the literature and empirical part is collected by conducting survey to 53 project managers. Data was also analysed by using cross tabulation and chi2 techniques for finding differences between a variables. The results showed that the top 10 of the list of the most used methods, tools and techniques are very well-known and widely used such as; project meeting, project review, workshop, expert screening, negotiation, course of action comparison, brainstorming, project audit and checklist. The results show difference of use of the practises and methods based on military educated and civilian educated project managers, which should be studied more to understand reason behind different expertise. The results show that project managers with longer experience and projects with bigger budget are using more widely different project practises and methods.

Johdanto

Turvallisuuspoliittisesti Euroopan valtioiden toimintaa 2000-luvun alkupuolella dominoi ajatus Venäjän integroimisesta taloudellisesti osaksi länsimaita (Aaltola 2014). Yleinen käsitys turvallisuuspoliittisesta tilanteesta heijastui myös asevelvollisuuden alasajoon pääosassa Eurooppaa (Häkkinen 2019). Vuonna 2008 finanssikriisin seurauksena Euroopan valtiot alkoivat myös leikata puolustusbudjettejaan (IISS 2018). Vuonna 2014 Euroopassa puolustusbudjetteja alettiin kuitenkin taas korottaa johtuen Venäjän toimeenpanemasta Krimin miehityksestä ja Itä-Ukrainan konfliktin aloittamisesta (Pitkäkoski & Ikonen 2022). Venäjän helmikuussa 2022 alkanut hyökkäys Ukrainaan vastaan muutti eurooppalaisen turvallisuuspoliittisen ajattelun ja puolustuspolitiikan perusteet perusteellisesti, sekä aloitti puolustusbudjettien merkittävän kasvattamisen (Miettinen 2024; Pesu ym. 2022).

Venäjän aloittaman hyökkäyksen vaikutukset puolustusinvestointeihin olivat dramaattiset Euroopassa vuonna 2022. Saksa kohdensi 100 miljardia euroa puolustukseen (Giegerich & Schreer 2022; SIPRI 2022) ja Suomi kaksi miljardia (Valtioneuvosto 2022) ja sama trendi näkyi myös Euroopan muissa maissa vuonna 2022 (Fiott 2022). Vuosina 2023–2024 on tullut ilmeiseksi, että länsimaat eivät kykene vastaamaan tuotantokapasiteetillään Venäjän uhkaan (Mills 2023). Mediassa on erityisesti keskusteltu tykistön ampumatarvikkeiden tuotantomääristä, jotka ovat olleet riittämättömät jopa Ukrainan tukemiseksi, saati sitten Euroopan valtioiden omien varastojen kasvattamiseksi (BBC 2023; Biddle 2023; Politico 2024). Koska lännen puolustusteollisuuden kapasiteetti ei ole ollut riittävä verrattuna tarpeeseen on aloitettu ennennäkemätön puolustusmateriaalin tuotantokyvyn nosto, jonka on tarkoitus mm. nostaa 155 mm tykistökranaattien tuotanto lännessä nykyisestä miljoonasta kahteen miljoonaan kranaattiin vuoden 2025 loppuun mennessä (Euroopan komissio, 2024).

Kiristynyt maailmantilanne ja puolustusbudjettien kasvu tarkoittaa puolustusmateriaalihankkeiden ja -projektien määrän huomattavaa kasvua, jonka myötä niiden tutkimuksen merkitys kasvaa entisestään. Hankkeiden ja projektien epäonnistuminen saattaa tarkoittaa suorituskyvyn käyttöönoton viivästymistä, sekä huomattavia taloudellisia tappioita. Euroopan yhteinen kuljetuslentokone Airbusin A400 M on ollut yksi varoittava esimerkki haasteista projektin suunnittelussa ja toimeenpanossa (Mawdsley 2013). Suomen Puolustusvoimien strategiset HX- ja Laivue 2020 -hankkeet ovat meneillään olevia miljardihankkeita, joiden myötä hanke- ja projektiosaamiselle on tarvetta. HX-hankkeen tavoitteena on korvata Suomen nykyiset hävittäjät eli Hornetit 2030-luvulle mentäessä (Puolustusministeriö 2017) ja Laivue 2020 -hankkeen tavoitteena on taas korvata merivoimien seitsemän poistuvaa alusta, joiden tilalle hankitaan neljä modernia korvettia (Puolustusministeriö 2019).

Tämän artikkelin tavoitteena on selvittää projektinhallinnan johtamista niissä käytettävien menetelmien ja tekniikoiden käyttämisen kautta Suomen Puolustusvoimissa. Tutkimusaiheeseen pyritään vastaamaan etsimällä vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1) Mitä projektinhallinnan ja johtamisen menetelmiä ja tekniikoita käytetään Puolustusvoimien projekteissa ja hankkeissa?

2) Onko taustamuuttujien välillä eroja projektinhallinnan menetelmien ja tekniikoiden käytössä?

Puolustusvoimissa projekti on määritelty, että se on ”tulokseen ja asetettuihin tavoitteisiin pyrkivä, ajallisesti ja resurssiltaan rajattu projektiksi nimetty yksilöity tehtäväkokonaisuus, jonka toteuttamisesta vastaa sitä varten perustettu johtosuhteiltaan ja vastuultaan selkeä määräaikainen organisaatio, jolla on käytössään määritellyt resurssit” (Kosola 2012). Hankkeella tarkoitetaan Puolus-

tusvoimissa ”Puolustusvoimien kehittämisohjelmassa määritellyn suorituskyvyn luomiseksi muodostettava täsmällisesti määritelty toimintokokonaisuus, jonka tuloksena syntyy järjestelmä tai joukko” (Kosola 2013). Hankkeet tai niiden osat voidaan toteuttaa kuitenkin projekteina (Kosola 2012). Hanke-termin käyttö ei ole vakiintunut Puolustusvoimien ulkopuolella. Hanke voi olla myös synonyymi ”isolle projektille” ja samalla hanke voi olla usean projektin muodostama kokonaisuus.

Projektinhallinta

Varhainen tutkimus projekteista ja projektien onnistumiskriteereistä viittaa siihen, että tärkeimmät menestystekijät perustuvat rautaiseen tai kultaiseen kolmioon (Atkinson 1999; Westerveld 2003; Howsawi ym. 2011; Tsiga ym. 2017). Rautainen kolmio muodostuu ajasta, kustannuksista ja laadusta (Atkinson 1999; Ogunlana 2010; Pollack ym. 2018). Joissakin tutkimuksista rautaisesta kolmiosta käytetään myös nimeä kultainen kolmio, jolla tarkoitetaan samaa asiaa kuin rautainen kolmio (Gardiner & Stewart 2000; K Bryde & Robinson 2007; Moradi & Moradi 2021). Viime aikoina tutkijat ovat kuitenkin ehdottaneet, että projektien ja hankkeiden menestys on paljon monimutkaisempaa. Projektijohtamisen tutkimus osoittaa, että on mahdotonta löytää tai muodostaa yleistä menestyskriteerilistaa, joka soveltuisi kaikkiin projekteihin. Menestystekijät vaihtelevat kussakin projektissa (Wateridge 1998; Westerveld 2003; Mir & Pinnington 2014). Jokaisessa hankkeessa on useita muuttujia, ja jokainen projekti on luonteeltaan ainutlaatuinen. Siitä huolimatta projektin ja projektin menestyskehityksen luominen ja ymmärtäminen auttaa projektipäälliköitä hallitsemaan omia projektejaan ja projektin onnistumista.

Tutkimuksen ja käytännön kokemuksen perusteella on kehitetty erilaisia projektinhallintaan liittyviä standardeja ja ohjeita, joilla pyritään yhtenäistämään projektinhallinnassa tunnistettuja parhaita käytäntöjä. Standardien kehittäjiä ovat olleet mm. amerikkalainen projektijohtamisinstituutti PMI (PMI 2017), kansainvälinen projektijohtamisyhdistys IMPA (IMPA 2024) ja kansainvälinen standardointijärjestö ISO (ISO 2012). Standardien pohjalta on tehty tutkimusta, jossa on pyritty selvittämään, millaisia projektijohtamisen käytännöt eri organisaatioissa ovat olleet ja onko käytännön yhteyksiä yleiseen projektien onnistumiseen (Pitkäkoski & Ikonen, 2022).

Kaikkialla maailmassa tehdään projekteja ja tästä syystä projektin onnistumista parantavien tekijöiden etsimisestä, sekä projektinhallinnasta on tullut akateemisissa maailmassa tärkeä tutkimuskohde. Useat empiiriset tutkimukset viimeisen kahden vuosikymmenen aikana ovat tunnistaneet eniten käytetyt

menetelmät, työkalut ja tekniikat Shenhar ym. (2002), White & Fortune (2002), Besner & Hobbs (2006), Papke-Shields (2010), Besner & Hobbs (2012), Fernandes ym. (2013), Patanukal ym. (2019), Tereso (2019), Varajão ym. (2020) sekä Fernandes & O'Sullivan (2023).

Kehittyäkseen projektinhallinnassaan organisaatioiden tulisi ymmärtää, mitä lisäarvoa projektinhallinta tuottaa niille (Thomas & Mullaly, 2008; Zhai ym. 2009). Eri tutkimukset (Papke-Shields ym. 2010; Patanukal ym. 2010; Shenhar ym. 2002) ovat osoittaneet, että projektinhallinnan parhaiden käytäntöjen mukaisella toiminnalla on vaikutusta projektien menestymiseen. Tämän ovat ymmärtäneet myös monet yritykset ja teollisuuden alat (Teroso ym. 2019), mikä on ehkä osiltaan johtanut siihen, että aiheeseen liittyvä tutkimus on ollut läpi 2000-luvun aktiivista. Tutkijat ovatkin pyrkineet tutkimuksissaan selvittämään käyttävätkö projekteissa työskentelevät henkilöt näitä projektin menestymiseen johtavia käytäntöjä työssään, mitkä ovat yleisimmin käytettyjä käytäntöjä sekä voidaanko käytännöillä vaikuttaa myös kompleksisten ja epävarmojen projektien menestymiseen.

Shenhar ym. (2002) osoitti 2000-luvun alussa tehdyllä tutkimuksellaan, joka koski israelilaisia teollisuuden aloja, että 96:lla projektinhallintaan liittyvällä tekijällä 176:sta oli vaikutusta projektin menestymiseen. Tutkimus todisti mm., että janakaavioilla ja riippuvuuskaavioilla on vaikutusta menestymiseen, jos kyseessä on kompleksinen projekti tai projekti, johon liittyy paljon epävarmuutta. Lisäksi tutkimus korosti sidosryhmien hallinnan merkitystä projektien menestymiseen. Tutkimuksen mukaan sidosryhmät tulisi sitouttaa projektityöhön heti projektin valmisteluvaiheesta alkaen, oli projekti laajuudeltaan millainen tahansa (Shenhar ym. 2002).

Besner ja Hobbs (2006) taas lähestyivät parhaiden käytäntöjen vaikutusta projektin menestymiseen tehokkuuden näkökulmasta. Tutkimuksellaan he selvittivät, mitkä ovat yleisimpiä projektinhallinnan parhaita käytäntöjä, joita eri teollisuuden alojen projekteissa työskentelevät henkilöt käyttävät projektityössään. Tuloksissaan Besner ja Hobbs esittivät arvokkaimmiksi käytännöiksi seläiset käytännöt, joita projektissa työskentelevät henkilöt käyttävät useimmin työssään ja joiden potentiaali projektinhallinnan tehostamiseksi on hyödynnetty tai hyödynnettävissä. Besner ja Hobbs löysivät yhteensä kahdeksan projektihenkilöstön usein käyttämää projektinhallinnan käytäntöä, jotka tehostavat projektinhallintaa tai joissa on suurta potentiaalia tähän. He käyttivät näistä käytännöistä nimitystä ”supertyökalut” Työkalut olivat: tehtävien aikatauluttamisohjelmisto, projektin tehtävien ja loppuasetelman kuvaus, vaatimustenmäärittely, opittujen asioiden (lessons learned) kokoaminen, raportointi projektin etenemisestä, projektin käynnistyskokous, Gantt-kaavio ja muutospyynnöt.

Tutkimus osoitti myös, että mitä isompi budjetti hankkeella on, sitä yleisemmin parhaita käytäntöjä käytetään.

Patanukal ym. (2010) tutkimus vahvisti Shenharin ym. (2002) sekä Besnerin ja Hobbsin (2006) tutkimustuloksia. Patanukal ym. (2010) osoittivat, että projektinhallinnan parhaisiin käytäntöihin liittyvillä projektinhallinnan menetelmillä (tekniikat ja työkalut) on yhteys projektin menestymiseen. Heidän työsään projektin menestymistä mitattiin kahdeksalla kriteerillä, jotka jakautuivat neljään ulottuvuuteen. Ulottuvuuksia olivat: sisäiset tekijät, asiakastyytyväisyys, liiketoiminta ja kokonaisuus. Tutkimustulokset osoittivat, että tunnistetuista 39 menetelmästä 15:sta oli tilastollisesti merkittävä yhteys projektin menestymiseen. Menetelmiä olivat: analoginen ajan ja kustannusten arviointi, tarkistuslistat, janakaaviot, kommunikaatiosuunnitelma, bottom-up arviointi, kustannusten perustason laatiminen, kriittinen polku -menetelmä, aikataulu, jatkuvuussuunnitelma, virstanpylväsanalyysit, muutospyynnöt, työnoitus, resurssin uudelleen kohdentaminen aikataulussa pysymisen varmistamiseksi ja laajuuden määrittely.

Aikaisemmin mainittujen tutkimusten tuloksia vahvisti myös Papke-Shieldsin ym. (2010) tutkimus, joka oli osittain yksityiskohtaisempi kuin aikaisemmin mainitut tutkimukset. Tutkimuksessa parhaat käytännöt oli jaettu sen mukaan, mihin projektinhallinnan tietalueen hallintaan ne liittyvät. Tutkimuksellaan Papke-Shields osoittivat, että parhaat käytännöt, joita projektipäälliköt käyttävät useimmin liittyvät aikataulun, laajuuden ja kustannusten hallintaan ja harvemmin käytetyt kommunikaation hallintaan, laadunhallintaan ja riskienhallintaan. Useimmin käytetyt parhaat käytännöt liittyvät Papke-Shieldsin mukaan projektinhallinnan ”rautaisen kolmion” hallintaan, joka hänen mukaansa kertoo siitä, että projektinhallinnan menetelmien käytössä korostuvat perinteisten tietalueiden kuten aikataulun, kustannusten ja laajuuden hallinta. Lisäksi tutkimus osoitti, että suurimmalla osasta käytetyistä käytännöistä oli vaikutusta projektin menestymiseen. Vaikka myös Papke-Shieldsin tutkimus osoitti, että monilla parhailla käytännöillä on yhteyttä projektin menestymiseen, oli tutkimuksen tuloksissa eroja verrattuna muihin tutkimuksiin. Toisin kuin Besnerin ja Hobbsin (2006) sekä Patanukalin ym. (2010) tutkimustulokset osoittivat, ei Papke-Shieldsin tutkimuksen mukaan työnoittamisella tai Gantt-kaavioilla ollut yhteyttä projektin menestymiseen. Papke-Shieldsin tutkimus kuitenkin vahvisti Besnerin ja Hobbsin tutkimustuloksia hankkeen kokonaisbudjetin vaikutuksesta parhaiden käytäntöjen käyttöön liittyen.

Aikaisemmin mainittuihin tutkimuksiin pohjautuen myös Tereso ym. (2019) on tutkimuksessaan selvittänyt projektihenkilöstön yleisimmin käyttämiä projektinhallinnan parhaita menetelmiä. Tereson tutkimus keskittyi yksityiseen

sektoriin. Tereson tutkimustulosten mukaan 20:sta eniten käytetyistä käytänteistä 15 oli samoja kuin mitä Besner ja Hobbsin (2006) tulokset olivat osoittaneet. Merkittävintä tuloksissa oli se, että Tereson tutkimustuloksissa yleisimmin käytettyihin käytäntöihin kuuluivat kaikki ne käytännöt, jotka Besnerin ja Hobbsin mukaan olivat käytäntöjä, jotka parantavat projektinhallinnan tehokkuutta. White ja Fortunen (2002) tutkimus on myös osoittanut, että parhaiden käytäntöjen mukaisten toimien ja menetelmien käyttö lisääntyy henkilöstön kokemuksen karttuessa.

Yhteenvetona todettakoon, että parhaiden käytäntöjen ja menetelmien mukainen projektinhallinta lisää projektissa tehtävän työn tehokkuutta ja käytännöillä on yhteys projektin menestymiseen. Aikaisempi tutkimus myös osoittaa, että parhaita käytäntöjä on paljon ja niihin sisältyvät niin projektinhallintaan liittyvät tehtävät ja toimet, prosessin lopputuotteet, kuin erilaiset menetelmät, työkalut ja tekniikatkin. Voidaan myös todeta, että parhaiden käytäntöjen käyttö on sitä yleisempää, mitä suurempi projektin kokonaisbudjetti on (Papke-Shields ym. 2010; Besner & Hobbs 2006). Myös kokemuksella näyttäisi olevan vaikutusta siihen, miten käytäntöjä toteutetaan. Pidemmän aikaa projektinhallinnan parissa työskennelleet henkilöt näyttävät käyttävän käytäntöjä useammin kuin lyhyemmän aikaa työskennelleet (White & Fortune 2002).

Lähdeaineisto ja käytetyt metodit

Tämän tutkimuksen lähdeaineisto kerättiin sähköisellä internet-pohjaisella kyselyllä. Kyselyyn vastasi 57 henkilöä, jotka edustivat Puolustusvoimien hanke- ja projektipäälliköitä. Vastauksista neljä hylättiin, koska he ilmoittivat tehtäväkseen jonkun muun kuin hankepäällikkö, materiaali- tai projektipäällikkö tai käyttöönottoprojektipäällikkö. Kyselyn ensimmäisen osa-alueen kysymykset käsittelivät vastaajien taustatietoja ja toisen osa-alueen kysymykset projektinhallinnan parhaiden käytäntöjen mukaisia keskeisiä projektinhallinnan tehtäviä, metodeja ja tekniikoita. Kysymykset oli muodostettu tutkimuksen teoriaa koskevan kirjallisuuden pohjalta. Taustatiedot valittiin yhteistyössä Puolustusvoimien sotatalouspäällikön koordinoitiryhmän kanssa. Koordinointiryhmässä seurataan ja yhteensovitetään puolustusjärjestelmän ja suorituskykyjen rakentamisen ja ylläpidon kokonaisuutta. Ryhmään kuuluvat mm. sotatalouspäällikkö, logistiikkapäällikkö, puolustusvoimien logistiikkalaitoksen johtaja ja puolustushaaraesikuntien edustajat. Itse tutkimuskysely välitettiin Pääesikunnan logistiikkaosaston toimesta puolustushaarojen hankekoordinaattoreille, joiden ohjauksessa puolustushaarojen hankepäälliköt toimivat. Hankekoordinaattoreita pyydettiin välittämään kysely edelleen edustamiensa puolustus-

haarojen hankepäälliköille ja hankepäälliköiden edelleen johtamiensa hankkeiden projektipäälliköille. Tällä menetelmällä pyrittiin siihen, että kaikilla on alun perin yhtä suuri todennäköisyys tulla valituksi otokseen. Menetelmästä käytetään nimeä satunnais-otanta, joka on tiedonkeruun perusmenetelmä, jossa otanta (henkilöt) poimitaan otokseen satunnaisesti. Taulukossa yksi on esitetty kyselyyn vastaajien perustiedot ja taulukossa kaksi vastaajien kokemus sekä heidän projektiansa ja hankkeidensa laajuus.

Taulukko 1. Kyselyyn vastaajien taustatiedot.

Henkilöstöryhmä	n	%
Upseeri	27	50,9 %
Erikoisupseeri	14	26,4 %
Siviili	12	22,6 %
Työskentelypaikka / Tulosyksikkö	n	%
Maavoimat	19	35,8 %
Puolustusvoimien logistiikkalaitos	17	32,1 %
Pääesikunta	7	13,2 %
Ilmavoimat	5	9,4 %
Merivoimat	5	9,4 %
Nykyinen tehtävä	n	%
Hankepäällikkö	31	58,5 %
Materiaaliprojektipäällikkö	15	28,3 %
Käyttöönottoprojektipäällikkö	7	13,2 %

Taulukko 2. Kyselyyn vastaajien hankkeiden- ja projektien taustatiedot.

Hankkeen kokonaisbudjetti, jossa henkilö työskentelee	n	%
0–20 miljoonaa euroa	11	20,8 %
21–50 miljoonaa euroa	13	24,5 %
51–100 miljoonaa euroa	13	24,5 %
yli 100 miljoonaa euroa	16	30,2 %
Hanke-/projektipäällikkyyismäärä (kuinka monessa on toiminut kautta aikojen)	n	%
Max 1	22	41,5 %
2–5	21	39,6 %
6 tai yli	10	18,9 %
Vuosikokemus hanke-/ projektipäällikkyydestä	n	%
0–2 vuotta	19	35,8 %
3–6 vuotta	14	26,4 %
yli kuusi vuotta	20	37,7 %

Tutkimuskysymykseen kaksi ”Onko taustamuuttujien välillä eroja projektinhallinnan menetelmien ja tekniikoiden käytössä?” selvitettiin käyttämällä tiedon analysointiin menetelmää ristiintaulukointi. Ristiintaulukointi on menetelmä, jolla selvitetään kahden luokitellun muuttujan välistä yhteyttä. Menetelmän avulla kyetään selvittämään, millä tavalla muuttajat vaikuttavat toisiinsa. Muuttujat esitetään taulukossa siten, että toiset muuttujat asettuvat sarakkeilla ja toiset riveille. Taulukon soluissa olevat solufrekvenssit kertovat kuinka monta mainituin ominaisuuksin varustettua yksilöä aineistossa on (Heikkilä 2004).

Tässä tutkimuksessa ristiintaulukoinnin muuttujat muodostettiin siten, että sarakemuuttujat muodostettiin taustamuuttujista (esim. henkilöstöryhmät) ja rivimuuttujiksi asetettiin yleisesti käytetyt projektinhallinnan menetelmät (esim. auditointi). Menetelmät, joiden yhteyttä taustamuuttujiin selvitettiin, olivat menetelmiä, joilla oli tilastollisesti merkitsevä positiivinen yhteys projektinhallinnan tehtävien toteutumiseen. Tämä oli selvitetty aikaisemmin järjestysbiseriaalisella korrelaatiolla. Ristiintaulukointia tehdessä halutaan myös usein selvittää, onko sarakke- ja rivimuuttujan välillä riippuvuutta (Heikkilä 2004). Näin tehtiin myös tässä tutkimuksessa. Toisin sanoen tässä tutkimuksessa haluttiin selvittää, onko taustamuuttujien, kuten henkilöstöryhmien ja projektinhallinnan menetelmien käytön välillä riippuvuutta vai johtuvatko ryhmien väliset erot sattumasta.

Tutkimuksessa riippuvuuksien testaamiseen käytettiin khiin neliö -testiä, joka on yleisesti käytetty testi riippuvuuksien testaamiseen (Heikkilä 2004). Testille on olemassa kuitenkin tiettyjä edellytyksiä. Jotta testin edellytykset täyttyvät, saa korkeintaan 20 % odotetuista frekvensseistä olla pienempiä kuin viisi ja jokaisen odotetun frekvenssin on oltava suurempi kuin yksi (Heikkilä 2004). Näin ollen, jos tutkimuksessa on tarkoitus selvittää muuttujien välisiä riippuvuuksia osana ristiintaulukointia, on edellytykset hyvä testata etukäteen. Näin toimittiin myös tässä tutkimuksessa. Edellytysten testaamisen aikana selvisi, että edellytykset eivät täyty, joten taustamuuttujien osalta oli ryhmät uudelleenluokiteltava. Taulukossa kolme on esitetty, miten taustamuuttujien luokkia muokattiin.

Tulokset ja keskustelu

Kaikkein yleisin käytetty menetelmä projektien johtamisessa oli kokousten käyttö, vain yksi kyselyyn vastanneista 53 henkilöstä ei ilmoittanut käyttävänsä kokousta. On mahdollista, että tämä yksi vastaus selittyy virhevastauksella. Yli 70 % vastaajista ilmoitti kokouksen lisäksi käyttävänsä katselmointia, työpajaa, asiantunti- ja -arviota ja neuvottelua yleisimpänä menetelmänä työssään. Mai-

Taulukko 3. Ristiintaulukointia varten muokatut luokat.

Taustamuuttuja	Edellinen luokkajako	Uusi luokkajako
Hankebudjetti	0–20 miljoonaa 21–50 miljoonaa 51–100 miljoonaa yli 100 miljoonaa	0–50 miljoonaa 51 miljoonaa tai yli
Päällikkyykokemus vuosina	alle 1 vuoden 1–2 vuoden 3–4 vuoden 5–6 vuoden yli kuuden vuoden	2 vuotta tai alle 3 vuotta tai yli
Henkilöstöryhmä	Upseeri Erikoisupseeri Siviili	Upseeri Erikoisupseeri/siviili

nittujen menetelmien lisäksi yli puolet ilmoitti myös käyttävänsä vaihtoehtojen vertailua, aivoriihiä, auditointia ja tarkistuslistoja yleisesti työssään. Ryhmäkeskustelu ja SWOT-analyysi olivat menetelmiä, joissa vastaukset jakautuivat tasaisimmin.

Menetelmiä, joita yksikään vastaaja ei ilmoittanut käyttävänsä yleisesti työssään olivat Cost of Quality -menetelmä, Earned Value -menetelmä, Leads and Lags ja Vyöryvä aalto -menetelmä. Lisäksi oli useita menetelmiä, joita vain yksi vastaaja ilmoitti käyttävänsä yleisesti. Taulukossa neljä on merkitty (*) -merkillä sellaiset menetelmät, joissa menetelmää yleisesti käytti tai ei käyttänyt vähintään viisi vastaajaa.

Tulokset osoittivat, että vastaajista yli puolet käytti yleisesti projektityössään yhdeksää eri menetelmää. Menetelmistä kokoukset ja asiantuntija-arviot ovat menetelmiä, jotka ovat myös mainittuna Puolustusvoimien ohjeissa (Puolustusvoimat 2017; Kosola 2012) ja yleisissä projektinhallinnan standardeissa (ISO 2012; IPMA 2024; PMI 2017). Voidaan siis todeta, että kyseisten menetelmien tulisikin kuulua vastaajien käyttämiin menetelmiin.

Katselmointi oli toiseksi yleisimmin käytetty menetelmä. Teorian mukaan katselmoinneilla on erityisen tärkeä rooli laadunhallinnan osalta. Katselmointien avulla voidaan varmistua, että hankkeissa ja projekteissa noudatetaan suunnitteluvaiheessa määriteltyjä standardeja ja laatuvaatimuksia. Näin ollen Puolustusvoimissa on hyvä todennäköisyys sille, että mahdolliset puutteet tai ristiriidat laadunhallinnassa, aikataulun hallinnassa ja resurssien hallinnassa kyetään tunnistamaan katselmointien yhteydessä. Menetelmä on myös vakiinnuttanut paikkansa Puolustusvoimissa. Hankekatselmoiteja järjestetään Puolustusvoimissa Pääesikunnan johtamana kaksi kertaa vuodessa (Puolustusvoimat 2017).

Taulukko 4. Yleisimmin käytetyt projektien johtamisen menetelmät.

Menetelmä	n	Käyttävät yleisesti menetelmää		Eivät käytä yleisesti menetelmää		
		n	%	n	%	
Kokous	53	52	98,11 %	1	1,89 %	
Katselmointi	53	44	83,02 %	9	16,98 %	*
Työpaja	53	42	79,25 %	11	20,75 %	*
Asiantuntija-arvio	53	39	73,58 %	14	26,42 %	*
Neuvottelu	53	39	73,58 %	14	26,42 %	*
Vaihtoehtojen vertailu	53	34	64,15 %	19	35,85 %	*
Aivoriihi	53	33	62,26 %	20	37,74 %	*
Auditointi	53	32	60,38 %	21	39,62 %	*
Checklist/tarkistuslistat	53	30	56,60 %	23	43,40 %	*
Ryhmäkeskustelu	53	26	49,06 %	27	50,94 %	*
SWOT-analyysi	53	26	49,06 %	27	50,94 %	*
Prototyyppi	53	24	45,28 %	29	54,72 %	*
Työnositus	53	23	43,40 %	30	56,60 %	*
Benchmarkkaus	53	22	41,51 %	31	58,49 %	*
Dokumenttianalyysi	53	17	32,08 %	36	67,92 %	*
Kustannushyötyanalyysi	53	13	24,53 %	40	75,47 %	*
Janakaaviot	53	12	22,64 %	41	77,36 %	*
Haastattelu	53	11	20,75 %	42	79,25 %	*
Bottom-Up -menetelmä	53	9	16,98 %	44	83,02 %	*
Kriittinen polku -menetelmä	53	8	15,09 %	45	84,91 %	*
Kysely	53	8	15,09 %	45	84,91 %	*
Monikriteerianalyysi	53	7	13,21 %	46	86,79 %	*
Kontekstikaavio	53	4	7,55 %	49	92,45 %	
Tehtäväverkko	53	3	5,66 %	50	94,34 %	
Trendianalyysi	53	2	3,77 %	51	96,23 %	
Kolmen pisteen arviointimalli	53	1	1,89 %	52	98,11 %	
Lohkoverkko-kaavio	53	1	1,89 %	52	98,11 %	
Riippuvuuskaaviot	53	1	1,89 %	52	98,11 %	
Varianssianalyysi	53	1	1,89 %	52	98,11 %	
Riskienhallintamenetelmät	53	1	1,89 %	52	98,11 %	
Toimeksiannot	53	1	1,89 %	52	98,11 %	
Yksilötyöskentely	53	1	1,89 %	52	98,11 %	
Vaatimusmäärittely	53	1	1,89 %	52	98,11 %	
Osallistuminen alaisten työskentelyyn	53	1	1,89 %	52	98,11 %	
Tapahtumien suunnittelu kalenteriin	53	1	1,89 %	52	98,11 %	
Cost of Quality -menetelmä	53	0	0,00 %	53	100,00 %	
Earned Value -menetelmä	53	0	0,00 %	53	100,00 %	
Leads and Lags	53	0	0,00 %	53	100,00 %	
Vyöryvä aalto -menetelmä	53	0	0,00 %	53	100,00 %	

* Ryhmät, joissa molemmissa vähintään viisi vastaajaa

Kolmanneksi suosituin menetelmä oli työpaja, jota ei mainittu Puolustusvoimien (2017; Kosola 2012) ohjeissa tai ISO-standardissa (2012), jota Puolustusvoimissa virallisesti noudatetaan, kun taas PMI (2017) ja Projektihallinnan käsikirjassa (Pelin 2009) menetelmä mainittiin. Tulos on siinä mielessä hyvä, koska se kertoo siitä, että Puolustusvoimissa käytetään myös muita kuin ainoastaan Puolustusvoimien omissa ohjeissa ja virallisessa standardissa mainittuja menetelmiä. Näin ollen parhaiden käytäntöjen mukaisten menetelmien yleistyminen ei perustu pelkästään Puolustusvoimien omien keskeisten ohjeiden tai virallisten standardien noudattamiseen. Havaintoa tukee myös tulos aivoriihen käytöstä. Aivoriihi kuuluu yleisimmin käytettyihin menetelmiin Puolustusvoimissa, riippumatta siitä, ettei sitä ole mainittu Puolustusvoimien omissa ohjeissa (Puolustusvoimat 2017; Kosola 2012) tai ISO (2012) -standardissa.

Menetelmistä neuvottelu ja vaihtoehtojen vertailu mainittiin kaikissa muissa teoksissa pois lukien Puolustusvoimien hankeohje (2017). Neuvottelu on myös siinä mielessä hyvä menetelmä, että se on epävirallisempi kommunikointitapa kuin esimerkiksi kokous. Neuvottelun ei tarvitse johtaa mihinkään päätökseen, vaan sen tehtävänä voi olla vain tiedonvaihto. Näin ollen on hyvä, että kokoukset ja neuvottelut kuuluvat molemmat yleisimpiin menetelmiin, joita hanke- ja projektipäälliköt työssään käyttävät.

Auditointi sopii teorian mukaan ennen kaikkia laadun- ja riskienhallintaan. Teorian mukaan auditointien avulla voidaan kuitenkin myös tarkastella projektin tilannetta, viimeaikaisia tuloksia, käytettyjä työtapoja ja menetelmiä, ongelmia ja suunnitelmia (Pelin 2009). Parhaimmillaan auditointeihin voi osallistua henkilöstöä asiakkaan organisaatiosta, toimittajan organisaatiosta ja projekti-ryhmästä. Auditoinnit tarjoavat siis Puolustusvoimille hyvän alustan kokonaisvaltaiseen projektitarkasteluun. Auditointien avulla on mahdollisuus kehittää myös niitä projektinhallinnan osa-alueita, joissa puutteita tai epäkohtia havaitaan. Puolustusvoimilla on kaikki edellytykset kehittää auditointien tuomia hyötyjä, koska elinjaksoauditointeja pidetään jo nyt projektin eri vaiheissa.

Tarkistuslistat kuuluvat samaan kategoriaan kuin työpaja ja aivoriihi. Menetelmää ei mainittu Puolustusvoimien omissa ohjeissa (Puolustusvoimat 2017; Kosola 2012) tai ISO (2012) -standardissa, mutta silti menetelmä on vakiinnuttanut asemansa osana Puolustusvoimien projektinhallintaa. Tarkistuslistat voisivat olla hyvä lisä esimerkiksi kokonaisuuden hallintaan ja riskienhallintaan. Listojen avulla on mahdollista varmistua, että kaikki suunniteltu työ on tehty.

Jos tuloksia tarkastellaan projektinhallinnan perinteisestä onnistumisen näkökulmasta (aikataulun, resurssien ja laajuuden hallinta), niin Puolustusvoimissa käytetään menetelmiä, jotka teorian mukaan soveltuvat näiden hankkeiden ja projektien hallintaan. Puolustusvoimissa ei kuitenkaan yleisimmin käytetä esimerkiksi aikataulun hallinnan menetelmistä janakaavioita tai

riippuvuuskaavioita. Janakaavioita käytti vain hieman yli 20 % vastaajista. Riippuvuuskaavioiden osalta tilanne oli vielä huonompi, vain yksittäinen vastaaja ilmoitti käyttävänsä menetelmää. Menetelmät ovat kuitenkin niitä, joilla aikataulun yksityiskohtainen suunnittelu on mahdollista tehdä. Menetelmien käyttö voisi tukea myös resurssien hallintaa. Ilman yksityiskohtaista suunnittelua voi olla vaikeaa tunnistaa milloin ja missä resursseja tarvitaan.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että yleisimpiä projektinhallinnan menetelmiä, joita Puolustusvoimissa käytettiin, olivat: kokous, katselmointi, työpaaja, asiantuntija-arvio, neuvottelu, vaihtoehtojen vertailu, aivoriihi, auditointi ja tarkistuslistat. Kyseiset menetelmät kattavat kaikki tässä työssä käsitellyt projektinhallinnan tietalueet. Samalla voidaan kuitenkin todeta, että todellamonaan menetelmän osalta on käynyt niin, ettei menetelmä ole vakiinnuttanut paikkaansa yleisesti käytettynä menetelmänä. On myös useita menetelmiä, joita vain yksittäiset hanke-/projektipäälliköt käyttävät yleisesti työssään.

Toisena tutkimuskysymyksenä oli, että ”onko taustamuuttujien välillä eroja projektinhallinnan menetelmien ja tekniikoiden käytössä?” Taulukossa viisi on esitetty ristiintaulukointia ja khiin neliötestiä varten muokattujen luokkien jakaumat. Tulosten tarkastelussa keskitytään eroihin, jotka olivat khiin neliö-testin mukaan tilastollisesti merkittäviä ($p \leq 5$). Tilastollisesti merkitsevät erot on merkitty lihavoidulla tekstillä ja *-merkillä taulukoittain.

Taulukko 5. Muokattujen luokkien jakaumat.

Taustamuuttujat	Ryhmät	n	%
Henkilöstöryhmä	Upseeri	27	51 %
	Erikoisupseeri/Siviili	26	49 %
Hankebudjetti	0–50 M euroa	24	54,70 %
	yli 50 M euroa	29	45,30 %
Vuosikokemus päällikkönä	2 vuotta tai alle	19	35,80 %
	3 vuotta tai yli	34	64,20 %

Taulukossa kuusi on esitetty ristiintaulukoinnin ja khiin neliö -testin tulokset henkilöstöryhmien osalta. Tulokset osoittavat, että upseerien ja erikoisupseerien/siviilien välillä oli eroja siinä, miten yleisesti kyseiset ryhmät käyttivät janakaavioita ja neuvotteluja menetelminään projektityössään. Tuloksista nähdään, että erikoisupseerit ja siviilit käyttivät kyseisiä menetelmiä yleisemmin projektityössään kuin upseerit. Lähes 40 prosenttia erikoisupseereista ja siviileistä käytti työssään yleisesti janakaavioita, kun vastaava luku upseereiden osalta oli vain noin 7 prosenttia. Vastaavasti melkein 90 prosenttia erikoisupseereista ja siviileistä käytti yleisesti neuvottelua menetelmänään projektityössään,

kun vastaavasti upseereista kyseistä menetelmää käytti vain noin 60 prosenttia. Syynä näihin eroihin voi olla se, että siviilit ja erikoisupseerit ovat pääsääntöisesti käyneet teknisen yliopistokoulutuksen, jossa opetetaan laajemmin erilaisien projektinhallinnan menetelmien käyttöä kuin upseereiden koulutuksessa.

Taulukko 6. Henkilöstöryhmien väliset erot menetelmien käytössä.

Menetelmät	Kaikki	Upseeri		ErikUps/Siv	
		%	n	%	n
Auditointi	n=53		n=27		n=26
: eivät käytä	39,62	33,33	9	46,15	12
: käyttävät	60,38	66,67	18	53,85	14
P arvo (sig) = 0,34, 0 % odotetuista frekvensseistä ≤ 5					
Dokumenttianalyysi	n=53		n=27		n=26
: eivät käytä	67,92	74,07	20	61,54	16
: käyttävät	32,08	25,93	7	38,46	10
P arvo (sig) = 0,33, 0 % odotetuista frekvensseistä ≤ 5					
*Janakaaviot	n=53		n=27		n=26
: eivät käytä	77,36	92,59	25	61,54	16
: käyttävät	22,64	7,41	2	38,46	10
P arvo (sig) = 0,07, 0 % odotetuista frekvensseistä ≤ 5					
Katselmointi	n=53		n=27		n=26
: eivät käytä	16,98	14,81	4	19,23	5
: käyttävät	83,02	85,19	23	80,77	21
P arvo (sig) = 0,67, 50 % odotetuista frekvensseistä ≤ 5					
Kysely	n=53		n=27		n=26
: eivät käytä	84,91	88,89	24	80,77	21
: käyttävät	15,09	11,11	3	19,23	5
P arvo (sig) = 0,41, 50 % odotetuista frekvensseistä ≤ 5					
*Neuvottelu	n=53		n=27		n=26
: eivät käytä	26,42	40,74	11	11,54	3
: käyttävät	73,58	59,26	16	88,46	23
P arvo (sig) = 0,016, 0 % odotetuista frekvensseistä ≤ 5					
Ryhmäkeskustelu	n=53		n=27		n=26
: eivät käytä	50,94	48,15	13	53,85	14
: käyttävät	49,06	51,85	14	46,15	12
P arvo (sig) = 0,68, 0 % odotetuista frekvensseistä ≤ 5					

Taulukosta seitsemän nähdään, että alle 50 miljoonan euron hankkeissa ryhmäkeskustelua menetelmänä käytettiin huomattavasti vähemmän kuin yli 50 miljoonan euron hankkeissa. Noin 30 prosenttia alle 50 miljoonan euron

hankkeissa työskentelevistä hanke- ja projektipäälliköistä käytti yleisesti ryhmäkeskustelua työssään. Vastaavasti kyseistä menetelmää käytti yli 50 miljoonan euron hankkeissa yli 60 prosenttia hanke- ja projektipäälliköistä. Jos tuloksia tarkastellaan kokonaisuutena, niin näyttää siltä, että yli 50 miljoonan euron hankkeissa työskentelevät hanke- ja projektipäälliköt käyttivät yleisemmin työssään kaikkia muita menetelmiä paitsi doku-menttiallyysia verrattuna maksimissaan 50 miljoonan euron hankkeissa työskennelleisiin.

Taulukko 7. Hankebudjetin vaikutus menetelmien käyttöön.

Menetelmät	Kaikki	0–50 M €		> 50 M €	
		%	n	%	n
Auditointi	n=53		n=24		n=29
: eivät käytä	39,62	45,8	11	34,5	10
: käyttävät	60,38	54,2	13	65,5	19
P arvo (sig) = 0,40, 0 % odotetuista frekvensseistä ≤ 5					
Dokumenttiallyysi	n=53		n=24		n=29
: eivät käytä	67,92	66,7	16	69	20
: käyttävät	32,08	33,3	8	31	9
P arvo (sig) = 0,86, 0 % odotetuista frekvensseistä ≤ 5					
Janakaaviot	n=53		n=24		n=29
: eivät käytä	77,36	79,2	19	75,9	22
: käyttävät	22,64	20,8	5	24,1	7
P arvo (sig) = 0,76, 0 % odotetuista frekvensseistä ≤ 5					
Katselmointi	n=53		n=24		n=29
: eivät käytä	16,98	20,8	5	13,8	4
: käyttävät	83,02	79,2	19	86,2	25
P arvo (sig) = 0,50, 50 % odotetuista frekvensseistä ≤ 5					
Kysely	n=53		n=24		n=29
: eivät käytä	84,91	91,7	22	79,3	23
: käyttävät	15,09	8,33	2	20,7	6
P arvo (sig) = 0,21, 50 % odotetuista frekvensseistä ≤ 5					
Neuvottelu	n=53		n=24		n=29
: eivät käytä	26,42	37,5	9	17,2	5
: käyttävät	73,58	62,5	15	82,8	24
P arvo (sig) = 0,096, 0 % odotetuista frekvensseistä ≤ 5					
*Ryhmäkeskustelu	n=53		n=24		n=29
: eivät käytä	50,94	66,7	16	37,9	11
: käyttävät	49,06	33,3	8	62,1	18
P arvo (sig) = 0,037, 0 % odotetuista frekvensseistä ≤ 5					

Taulukosta kahdeksan nähdään, että myös kokemusvuosilla on vaikutusta siihen, miten menetelmiä käytetään. Kokonaisuutena vastaajat, jotka olivat työskennelleet päällikköinä hankkeissa/projekteissa 3 vuotta tai enemmän, käyttivät melkein kaikkia menetelmiä yleisemmin projektityössään kuin henkilöt, jotka olivat työskennelleet päällikkönä 2 vuotta tai vähemmän. Tulokset osoittavat, että erot ryhmien välillä kyselyiden ja neuvottelujen osalta ovat tilastollisesti merkitseviä ($p \leq 0,05$). Näin ollen voidaan todeta, että todennäköisesti henkilöt, jotka ovat toimineet päällikköinä kolme vuotta tai pidemmän aikaa, käyttävät projektityössään menetelminä kyselyitä ja neuvotteluja yleisemmin kuin 2 vuotta tai vähemmän aikaa päällikköinä toimineet

Taulukko 8. Kokemusvuosien vaikutus menetelmien käyttöön.

Menetelmät	Kaikki	2 v tai alle		3 v tai yli	
		%	n	%	n
Auditointi	n=53		n=19		n=34
: eivät käytä	39,62	52,6	10	32,4	11
: käyttävät	60,38	47,4	9	67,7	23
P arvo (sig) = 0,15, 0 % odotetuista frekvensseistä ≤ 5					
Dokumenttianalyysi	n=53		n=19		n=34
: eivät käytä	67,92	73,7	14	64,7	22
: käyttävät	32,08	26,3	5	35,3	12
P arvo (sig) = 0,50, 0 % odotetuista frekvensseistä ≤ 5					
Janakaaviot	n=53		n=19		n=34
: eivät käytä	77,36	89,5	17	70,6	24
: käyttävät	22,64	10,5	2	29,4	10
P arvo (sig) = 0,12, 25 % odotetuista frekvensseistä ≤ 5					
Katselmointi	n=53		n=19		n=34
: eivät käytä	16,98	26,3	5	11,8	4
: käyttävät	83,02	73,7	14	88,2	30
P arvo (sig) = 0,18, 25 % odotetuista frekvensseistä ≤ 5					
*Kysely	n=53		n=19		n=34
: eivät käytä	84,91	100	19	76,5	26
: käyttävät	15,09	0	0	23,5	8
P arvo (sig) = 0,02, 25 % odotetuista frekvensseistä ≤ 5					
*Neuvottelu	n=53		n=19		n=34
: eivät käytä	26,42	52,6	10	11,8	4
: käyttävät	73,58	47,4	9	88,2	30
P arvo (sig) = 0,001, 0 % odotetuista frekvensseistä ≤ 5					
Ryhmäkeskustelu	n=53		n=19		n=34
: eivät käytä	50,94	57,9	11	47,1	16
: käyttävät	49,06	42,1	8	52,9	18
P arvo (sig) = 0,45, 0 % odotetuista frekvensseistä ≤ 5					

Tuloksista voidaan tehdä kaksi merkittävää johtopäätöstä. Ensimmäkin tulokset vahvistivat osittain teoriaa siitä, että mitä pidemmän aikaa henkilöt ovat työskennelleet projektinhallinnan parissa, sitä yleisemmin he käyttävät projektinhallinnan keskeisempiä menetelmiä projektityössään. Kokemuksella on siis merkitystä. Toiseksi tulokset vahvistivat osittain myös teoriaa siitä, että mitä isompi hankkeen budjetti on, sitä yleisemmin menetelmiä käytetään.

Pohdinta

Tässä artikkelissa pyrittiin vastaamaan kysymykseen: Mitä projektinhallinnan ja johtamisen menetelmiä ja tekniikoita käytetään Puolustusvoimien projekteissa ja hankkeissa? Projektinhallinnassa onnistumiseen vaikuttavat parhaiden käytäntöjen mukaiset projektinhallinnan menetelmät. Ne tehostavat projektityötä ja auttavat projektinhallinnan tehtävistä suoriutumiseen (Fernandes ym. 2013; Joslin & Muller 2016). Tämän tutkimuksen tulokset osoittivat, että vaikka monia projektinhallinnan menetelmiä käytetäänkin Puolustusvoimissa, voisi niiden käyttö olla vieläkin yleisempää, sillä erilaisten menetelmien käytön on todistettu vaikuttavan projektin menestymiseen (Besner & Hobbsin 2006; Bryde 2005; Joslin & Müller 2016). Monet perinteiset menetelmät, kuten janakaavio, riippuvuuskaavio, haastattelu, tehtäväverkko tai kriittisen polun -menetelmä eivät kuuluneet Puolustusvoimissa yleisimmin käytettyihin menetelmiin. Yleisimmin käytettyjä menetelmiä olivat kokoukset, katselmoinnit, työpajat, neuvottelut ja aivoriihet, jotka jollain tavalla liittyvät kokoustamiseen. Voidaankin todeta, että hanke- ja projektipäälliköt kokoustavat paljon, sillä kokoustamiseen liittyviä menetelmiä yleisimmin projektityössään käytti kaksi kolmasosaa vastaajista.

Huomionarvoista on, että Puolustusvoimissa käytettävät menetelmät eivät myöskään rajoitu ainoastaan Puolustusvoimien omissa ohjeissa käsiteltyihin menetelmiin, jolloin menetelmäosaamista on kertynyt myös muuta kautta. Tämä voidaan nähdä positiivisena asiana. Lisäksi tutkimuksen avulla kyettiin löytämään useita menetelmiä, joiden käytöllä on positiivinen vaikutus projektinhallinnan tehtävien toteutumiseen. Näitä menetelmiä, joita voidaan kutsua Puolustusvoimissa projektinhallinnan menestystekijöiksi, ovat auditointi, dokumenttianalyysi, janakaavio, katselmointi, kysely, neuvottelu ja ryhmäkeskustelu. Myös budjettikooltaan suuremmissa hankkeissa käytettiin yleisimmin kyseisiä menetelmiä. Tärkeä johtopäätös on se, että kaikkien näiden menetelmien avulla myös Pääesikunnalla on mahdollisuus auditointien ja katselmusten kautta valvoa ja ohjata hankkeiden ja projektien toteutuksen laatua.

Tutkimus toi uutta tietoa aihealueen teoriaan. Ensinnäkin aikaisempi, aiheeseen liittyvä keskeinen tutkimus oli rajoittunut pääosin ulkomaiseen tutkimukseen ja koskenut muita organisaatioita kuin asevoimia. Toiseksi tutkimus vahvisti teoriaa (Papke-Shields ym. 2010; Besner & Hobbs 2006) siitä, että budjetiltaan suuremmissa hankkeissa parhaiden käytäntöjen mukaiset toiminnot toteutuvat todennäköisemmin ja että kokemuksen karttuessa (White & Fortune 2002) projektinhallinnan menetelmiä käytetään yleisemmin.

Artikkelin toisena tutkimuskysymyksenä oli selvittää, että onko taustamuutujilla, kuten koulutustausta, eroja projektinhallinnan menetelmien ja tekniikoiden käyttämisessä. Tutkimuksessa selvisi selkeä ero upseerien ja muiden henkilöryhmien (siviilit ja erikoisupseerit) välillä erilaisten menetelmien ja tekniikoiden käyttämisessä. Tekniikan ja sotatalouden lisäopinnot (STLO, aikaisemmin tekniikan lisäopinnot TLO) antavat Maanpuolustuskorkeakoulussa koulutusta puolustusvoimien projektipäälliköille. Koulutuksen tutkiminen ja sen kehittäminen on tulevaisuuden osaamisen kannalta tärkeää. Tulevaisuudessa tulisi tutkia, että onko menetelmien ja tekniikoiden käytössä eroja STLO/TLO käyneiden ja ei käyneiden projekti- ja hankepäälliköiden välillä, sekä selvittää kuinka usea Puolustusvoimien projekti- ja hankepäälliköistä on käynyt STLO:n tai TLO:n ja onko koulutuksesta ollut hyötyä projektien ja hankkeiden johtamisessa.

Lähteet

- Aaltola, M. Ukrainasta on kyse Venäjästä. Ulkopoliittinen Instituutti. <https://www.fiia.fi/ajankohtaista/ukrainassa-on-kyse-venajasta> Haettu 15.6.2024
- Atkinson, R. (1999). Project management: cost, time and quality, two best guesses and a phenomenon, it's time to accept other success criteria. *International Journal of Project Management*, 17(6), 337–342.
- BBC (2023). Ukraine war: EU set to miss target of a million shell rounds. Artikkel. <https://www.bbc.com/news/world-europe-67413025> Haettu 15.6.2024
- Besner, C., & Hobbs, B. (2006). The perceived value and potential contribution of project management practices to project success. *Project Management Journal*, 37(3), 37–48.
- Biddle, S. (2023). Back in the Trenches: Why New Technology Hasn't Revolutionized Warfare in Ukraine. *Foreign Aff.*, 102, 153.
- Bryde, D. J. (2005). Methods for managing different perspectives of project success. *British Journal of Management*, 16(2), 119–131.
- Bryde, D. J., & Robinson, L. (2007). The relationship between total quality management and the focus of project management practices. *The TQM Magazine*, 19(1), 50–61.
- Euroopan komissio (2024). The Commission allocates €500 million to ramp up ammunition production, out of a total of €2 billion to strengthen EU's defence industry. Tiedote. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_1495 Haettu 15.6.2024

- Fernandes, G., & O'Sullivan, D. (2023). Project management practices in major university-industry R&D collaboration programs—a case study. *The Journal of Technology Transfer*, 48(1), 361–391.
- Fernandes, G., Ward, S., & Araújo, M. (2013). Identifying useful project management practices: A mixed methodology approach. *International Journal of Information Systems and Project Management*, 1(4), 5–21.
- Fiott, D. (2022). The Fog of War: Russia's War on Ukraine, European Defence Spending and Military Capabilities. *Intereconomics*, 57(3), 152–156.
- Gardiner, P. D., & Stewart, K. (2000). Revisiting the golden triangle of cost, time and quality: the role of NPV in project control, success and failure. *International journal of project management*, 18(4), 251–256.
- Giegerich, B. and B. Schreer (2022), Germany's new defence policy: the 100 billion Euro question, IISS Military Balance Blog. Haettu 15.6.2024
- Heikkilä, T. (2004). Tilastollinen tutkimus. 5. uudistettu painos. Helsinki: Edita, 327 s. ISBN 951-37-4135-4
- Howsawi, E. M., Eager, D., & Bagia, R. (2011). Understanding project success: The four-level project success framework. In *Industrial Engineering and Engineering Management (IEEM)*, 2011 *IEEE International Conference on*, 620–624.
- Häkkinen, T. (2019). Velvollisuus puolustaa omaa maata on yhä voimissaan Euroopassa. *The Ulkopolitist*. <https://ulkopolitist.fi/2019/11/13/velvollisuus-puolustaa-omaa-maata-on-yha-voimissaan-euroopassa/> Haettu 15.6.2024
- IISS (2018). A ten-year global defence-spending review: from economic crisis to security crises. <https://www.iiss.org/online-analysis/military-balance/2018/05/global-defence-spending-crisis/> Haettu 15.6.2024
- IPMA (2024) International Project Management Association. About Us - IPMA International Project Management Association. <https://www.ipma.world/about-us/>
- ISO 21500 (2012). Guidance on project management. International Organization for Standardization.
- Joslin, R., & Müller, R. (2016). The impact of project methodologies on project success in different project environments. *International journal of managing projects in business*, 9(2), 364–388.
- Kosola, J. (2012) Puolustusvoimien projektiohje. 3. uudistettu painos. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotatekniikan laitos. 77 s. ISBN 978-951-25-2236-9.
- Kosola, J. (2013). Vaatimustenhallinnan opas. Julkaisusarja 5. No 12. Sotatekniikan laitos, Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Mawdsley, J. (2013). The A400M project: from flagship project to warning for European defence cooperation. *Defence studies*, 13(1), 14–32.
- Miettinen, T. (2024). EU kriisien aikakaudella: Unionin tulevaisuuden suuntaa etsimässä. Sitra muistio. ISBN 978-952-347-371-3
- Mills, C. (2023). Military assistance to Ukraine since the Russian invasion. House of Commons Library Research Briefings, (9477).
- Mir, F., A. & Pinnington, A., H. (2014). Exploring the value of project management: linking project management performance and project success. *International Journal of Project Management*, 32(2), 202–217.
- Moradi, N., & Moradi, S. (2021). A method for project performance evaluation by combining the project golden triangle, BSC, AHP, and TOPSIS. *International Journal of Supply and Operations Management*, 8(1), 81–95.

- Ogunlana, S. O. (2010). Beyond the 'iron triangle': Stakeholder perception of key performance indicators (KPIs) for large-scale public sector development projects. *International journal of project management*, 28(3), 228–236.
- Papke-Shields, K. E., Beise, C., & Quan, J. (2010). Do project managers practice what they preach, and does it matter to project success? *International Journal of Project Management*, 28(7), 650–662.
- Patanakul, P., Lewwongcharoen, B., & Milosevic, D. (2010). An empirical study on the use of project management tools and techniques across project life-cycle and their impact on project success. *Journal of General management*, 35(3), 41–66.
- Pelin, R. (2009) Projektihallinnan käsikirja. 6. uudistettu painos. Helsinki: Projektijohtaminen Oy Risto Pelin. 413 s. ISBN 978-952-67201-0-4
- Pesu, M., Mikkola, H., & Iso-Markku, T. (2022). Suomi ja Venäjän hyökkäys Ukraina–Turvallisuusympäristön muutoksen vaikutukset Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikalle. Ulkopoliittisen instituutti. ISBN 978-951-769-723-1
- Pitkäkoski, H., & Ikonen, I. (2022). Projektinhallinnan käytänteet Puolustusvoimissa. Tiede ja Ase no:80/2022.
- PMI Project Management institute (2017). A Guide to the Project Management Body of Knowledge (PMBOK® Guide). 6th ed. Pennsylvania, USA.: *Project Management Institute Inc.*
- Pollack, J., Helm, J., & Adler, D. (2018). What is the Iron Triangle, and how has it changed? *International journal of managing projects in business*, 11(2), 527–547.
- Politico (2024). EU doles out €500M for artillery ammunition and missiles as it seeks to match Russia. Uutisartikkeli. <https://www.politico.eu/article/eu-doles-out-e500m-for-artillery-ammo-and-missiles-as-it-seeks-to-match-russia/> Haettu 15.6.2024
- Puolustusministeriö. (2019) HX-hanke – uudet hävittäjät Suomelle vuoteen 2025 mennessä. [tiedote]. Saatavissa: https://www.defmin.fi/puolustushallinto/strategiset_suorituskykyhankkeet/havittajahanke_hx/hx-hanke
- Puolustusministeriö (2017). Laivue 2020? Puolustusvoimien strateginen hanke. [verkkojulkaisu]. 2017. Saatavissa: https://www.defmin.fi/files/3686/Laivue2020_PLM_2017_verkkajulkaisu.pdf
- Puolustusvoimat (2017). Hankeohje, PVOHJEK-PE HANKEOHJE – PELOGOS, HN918. Helsinki: Pääesikunnan logistiikkaosasto, 22.12.2017.
- Shenhar, A. J., Tishler, A., Dvir, D., Lipovetsky, S., & Lechler, T. (2002). Refining the search for project success factors: a multivariate, typological approach. *R&D Management*, 32(2), 111–126.
- SIPRI STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE (2022). The proposed hike in German military spending. Artikkel. <https://www.sipri.org/commentary/blog/2022/explainer-proposed-hike-german-military-spending> Haettu 15.6.2024
- Tereso, A., Ribeiro, P., Fernandes, G., Loureiro, I., & Ferreira, M. (2019). Project management practices in private organizations. *Project Management Journal*, 50(1), 6–22.
- Thomas, J., & Mullaly, M. (2008). Researching the value of project management. Newtown Square, PA: *Project Management Institute*.
- Tsiga, Z., Emes, M., & Smith, A. (2017). Critical success factors for projects in the petroleum industry. *Procedia Computer Science*, 121, 224–231.
- Valtioneuvosto (2022). Maanpuolustuksen määrärahoja korotetaan huomattavasti. Tiedote 5.4.2022. <https://valtioneuvosto.fi/-/maanpuolustuksen-maararahoja-korotetaan-huomattavasti> Haettu 15.6.2024

- Varajão, J., Fernandes, G., & Silva, H. (2020). Most used project management tools and techniques in information systems projects. *Journal of Systems and Information Technology*, 22(3), 225–242.
- Wateridge, J. (1998). How can IS/IT projects be measured for success? *International Journal of Project Management*, 16(1), 59–63.
- Westerveld, E. (2003). The Project Excellence Model?: Linking success criteria and critical success factors. *International Journal of Project Management*, 21(6), 411–418.
- White, D., & Fortune, J. (2002). Current practice in project management—An empirical study. *International journal of project management*, 20(1), 1–11.
- Zhai, L., Xin, Y., & Cheng, C. (2009). Understanding the value of project management from a stakeholder's perspective: Case study of mega-project management. *Project Management Journal*, 40(1), 99–109.